

Dora Santamaria i Colomer

Vilobí d'Onyar

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

38 MONOGRAFIES LOCALS

VILOBÍ D'ONYAR
Dora Santamaria i Colomer

66 QUADERNS DE LA REVISTA DE GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 66

Sèrie: Monografies locals (Núm. 38)

Primera edició en català: Octubre 1996

Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la col·lecció:

Joan Domènech

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís Jordi Aragó, Joan Badia,
Lluís Bayona, Martí Cama, Narcís Castells,
Ramon Ceide, Josep Clara, Josep M. Corretger,
Marta Franch, Victor Gay, Jordi Mascarella,
M. Aurora Martín, Enric Mirambell, Joan Miró,
Joan Nogué, Narcís Puigdevall, August Rafanell,
Josep M. Rus, Erundí Sanz, Carles Sapena,
Montserrat Vayreda, Josep Vicens, Mariàngela Vilallonga,
Carme Vinyoles.

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció i administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon (972) 20 57 00

Apartat de Correus 11, 17080 Girona

Secretaria i distribució: Fina Poch

Fotocomposició i impressió: Alzamora Packaging, S.A. Olot

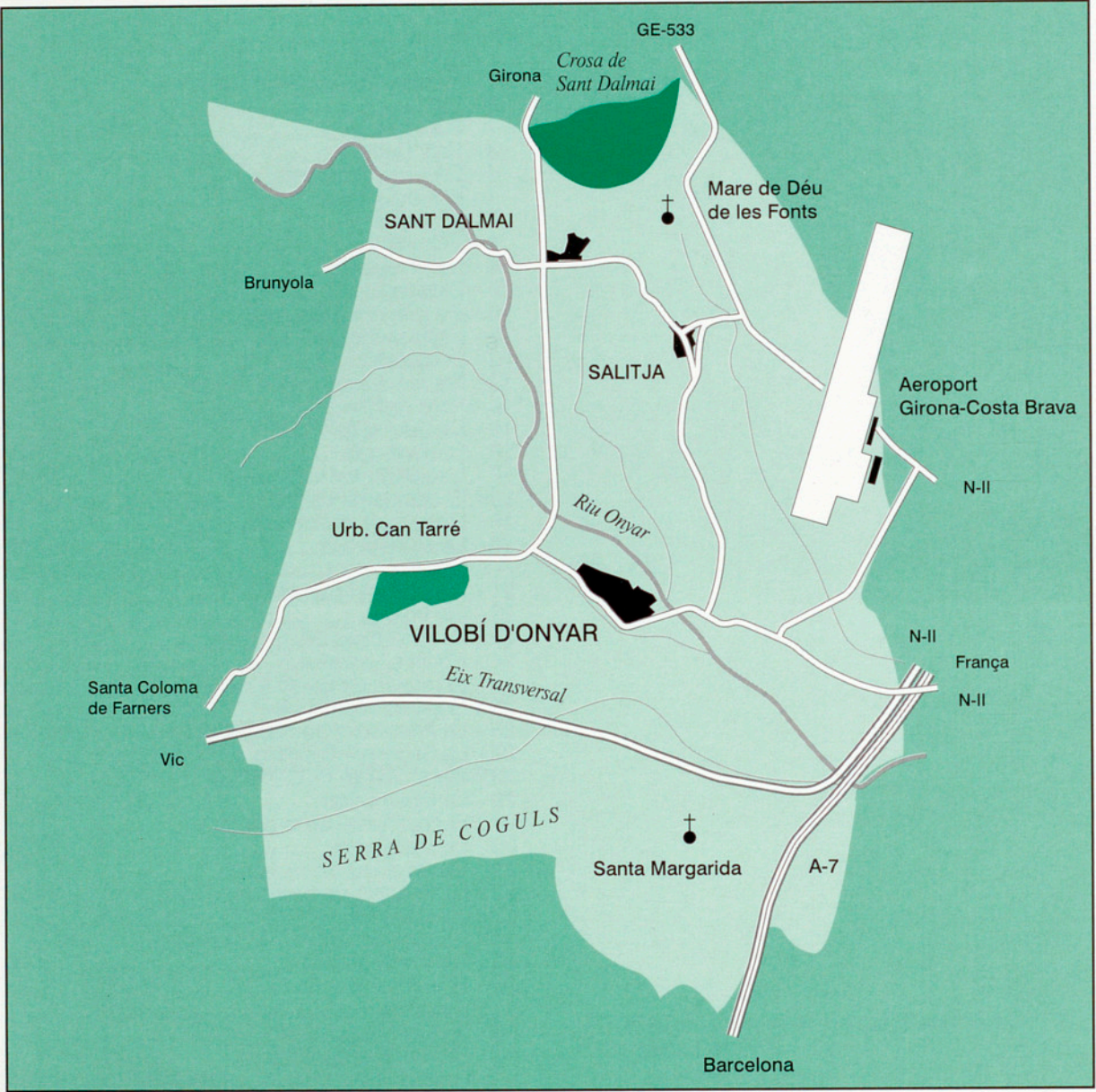
ISBN: 00-0000-000-

Dipòsit legal: GI-000-96

PORTADA: Vista aèria de can Cobarsí, amb l'Eix
Transversal al fons.
(Foto: Joaquim Puigvert.)

Índex

Situació	4
Cronologia	6
1 - El municipi	8
— Alcaldes dels darrers 150 anys	10
2 - Salitja	12
— Submunicipi	14
3 - Sant Dalmai	16
4 - Evolució demogràfica	18
5 - El medi natural	20
6 - La Crosa	22
7 - L'Onyar	24
8 - Les inundacions	26
9 - Etnografia	28
10 - Els primers pobladors	30
11 - L'època romana	32
12 - El castell	34
13 - Els remences	36
14 - Pere Antoni	38
15 - L'hàbitat a fora vila	40
16 - La parròquia	44
17 - L'església i el nucli antic	42
18 - El campanar barroc	46
19 - L'eixample vuitcentista	48
20 - La menestralia	50
— Oficis	52
21 - Agricultura i ramaderia	54
22 - Els fruiters	56
23 - La Protectora dels Pobres	58
24 - Ermites i capelles	60
— El retaule de Santa Margarida	62
25 - Gojaires i cantaires	64
26 - La Fraternitat de Santa Clara	66
27 - La Segona República	68
28 - Bienni Negre (1934/1936)	70
29 - La Guerra Civil	72
— El cost humà de la guerra	74
30 - La postguerra	76
31 - Els anys del franquisme	78
32 - La transició democràtica	80
33 - L'ensenyament	82
34 - Creixement urbà en el segle XX	84
35 - Dinàmica cultural	86
36 - El Vilobí CF	88
37 - Tosquiya	90
38 - Vies de comunicació	92
— Bibliografia, agraïments i procedència de les il·lustracions	94

Situació

El terme municipal de Vilobí d'Onyar es troba situat a la conca mitjana del riu Onyar, a l'extrem més al nord-est de la depressió Prelitoral o plana selvatana.

Pertany a la comarca de la Selva i és fronterer amb la del Gironès.

Afronta amb els municipis de Bescanó i Aiguaviva, pel nord; amb els de Riudellots de la Selva i Caldes de Malavella, per l'est; amb el de Sils, pel sud, i amb els de Santa Coloma de Farners i Brunyola, per l'oest.

Té un extensió de 32,84 Km² (3,26% del territori de l'actual comarca de la Selva) i una densitat de població de 65 h./ km² (1995).

El districte municipal el formen els pobles de Vilobí, Salitja i Sant Dalmai, amb els seus respectius disseminats.

El paisatge es caracteritza per la planúria. És un terreny poc accidentat, format per suaus ondulacions cobertes, bàsicament, d'alzines, roures, pins i suros.

Assoleix la màxima altitud al cràter de la Crosa, just en el turó de Sant Llop (203 m), que ocupa la part més al nord del terme.

La part més planera, on s'estén la vila, cap administratiu del municipi, es troba a 148 m d'altitud sobre el nivell del mar.

El drenatge l'efectua l'Onyar, que corre de nord-oest a sud-est i travessa tota la plana tot recollint les aigües dels seus afluents, els torrents de Bagastrà i Grevalosa, al marge dret, i el Riudevila o riera de les Fonts i el Banyacans, per l'esquerra.

L'accés al municipi es pot fer per la carretera N-II, per l'autopista i per la comarcal de Girona a Santa Coloma de Farners.

El sud del terme ha estat afectat, recentment, per la construcció d'un nou vial: l'Eix Transversal de Catalunya.

Des de 1967 compta amb les instal·lacions de l'aeroport de Girona-Costa Brava.

Cronologia

- 120.000** L'home prehistòric ja vivia a la zona de Coguls.
- S. II aC** Construcció de la Via Augusta.
- 882** Primer document sobre l'existència de Vilobí, on s'esmenta l'església de *Sancti Estefani in Villabino*.
- 1074** Època de Ramon Berenguer I. Primera escriptura documentada de compra venda de terres de Vilobí.
- 1241** És esmentat per primer cop el castell de Vilobí, el *Castro Villabino*.
- 1338** Ramon Malars, senyor del castell de Vilobí, manà fer un capbreu que ha permès de conèixer força dades del Vilobí medieval.
- 1374** Uns homes de Vilobí compren per al rei la jurisdicció del poble.
- 1485** Important reunió remença, organitzada per Pere Antoni i celebrada a Vilobí el 20 de juliol.
- 1598** Inici de la construcció del campanar de Salitja.
- 1629** L'hereu de can Boada és segrestat pel bandoler Serrallonga.
- 1759** El 21 d'octubre de 1759 es col·locà la primera pedra de l'actual església de Vilobí.
- 1833** Es confeccionà un padró d'habitants de Vilobí, que és un dels documents més antics conservats a l'Arxiu Municipal.
- 1848** Els representants del comú o
- 1850** Josep Morell, primer alcalde documentat del municipi.
- 1858** Urbanització de la plaça Nova, segons projecte de Francesc Barnoya.
- 1859** Es formà la societat de vidriers Garriga i Companyia, continuadora del forn del vidre ja existent des de la primeria del XVIII.
- 1885** Constitució de la Societat de Socors Mutus *La Protectora de los Pobres*.
- 1892** Obriren convent al poble les monges terciàries franciscanes, dedicades a l'ensenyament de nenes.
- 1904** Sant Dalmai es va separar del municipi de Brunyola i s'agregà al de Vilobí.
- 1918** Francesc Layret, candidat a diputat a Corts, celebrà una conferència al local de la Societat Recreativa *La Tranquil·litat*.
- 1919** Josep Madrenys i Boada va cedir els terrenys per a la construcció de les escoles i casa per al mestre.
- 1921** Les carmelites calçades, que substituïren les monges anteriors, tancaven definitivament el convent i el col·legi.
- 1925** Electricificació dels nuclis de Vilobí i Salitja.
- 1926** Construcció de la primera sala de

cinema de can Sagrera, origen del Saló Clavé.

1932 Creació del Centre Republicà Federal, amb seu al local de cal Carreter.

1933 Inici de la construcció de la carretera que uneix Vilobí amb la N-II.

1934 Novembre; s'inicia la construcció del Casal Catòlic.

1936 Abril; greus enfrontaments entre el poble i el consistori, que va ser obligat a dimitir. Era alcalde Joaquim Rovira i Manté.

1936 Primavera. Es varen fer reposicions de masovers amb gran barrila, amb orquestra inclosa.

1937 Ampliació de la plaça Vella, amb l'hort de la rectoria i la casa del teixidor.

1939 4 de febrer; entrada de les tropes franquistes.

1939 8 de febrer, nomenament de la Primera Junta Gestora del règim franquista.

1940 S'inaugurà el cinema sonor a can Sagrera.

1947 Restitució del culte a Santa Margarida, amb trasllat de la nova imatge.

1951 Festa solemne de la Mare de Déu de Fàtima.

1952 Predicació de la Santa Missió.

1955 Instal·lació del telèfon a Vilobí.

1964 Inici dels tràmits per a l'ampliació de l'Ajuntament. Com a conseqüència, s'enderrocà la torre de can Genís.

1967 Inauguració de l'aeroport de Girona-Costa Brava.

1969 Primera indústria important al municipi dedicada a productes del porc.

1971 Inauguració de l'escola comarcal *Josep Madrenys*, la casa de la vila i el primer centre d'assistència primària.

1975 Es crea el Vilobí CF i s'inicien les gestions per tal de comprar el terreny de joc.

1979 Per primera vegada, una dona, Montserrat Plana i Sau, entra a formar part de l'equip municipal.

1985 Creació de l'Associació Pere Antoni (APA).

1987 Maig; apareix el primer número de la revista *Tosquija*.

1989 El municipi assoleix els 2.000 habitants.

1994 Inauguració del Centre d'Assistència Primària i la Llar dels Jubilats.

1994 Bateig dels nous gegants de Vilobí, el Sol i la Lluna.

1994 El Vilobí CF ascendeix a la Tercera Divisió Nacional.

1995 Maig; eleccions municipals que, per quinta vegada consecutiva, donen l'alcaldia a Ramon Rovira i Regàs.

EL MUNICIPI

1

Imatge que oferia l'edifici de la casa de la vila des de la darrerria del segle passat fins la dècada dels seixanta de l'actual.

8

Des de 1904, any en què Sant Dalmai s'incorporà al municipi, el terme té l'extensió i els límits actuals. Des d'aquell moment al topònim Vilobí es va incorporar el complement d'Onyar.

Sembla que va produir-se una certa ambigüïtat amb el nou topònim, atès que en alguns documents administratius de 1912 hi consta Vilobí de la Selva i no pas d'Onyar. No cal aclarir que va prevaler el nom del riu per sobre del de la comarca.

Els tres pobles que formen part del municipi, a més de les oficines municipals, comparteixen l'escola primària,

la guarderia, el centre d'assistència primària, la farmàcia, el club i el camp de futbol, la pista poliesportiva, i la llar de jubilats. Tots aquests serveis i instal·lacions es troben situats a Vilobí, cap del municipi.

De l'organització administrativa i de quines varen ser les primeres autoritats locals n'hi ha constància des de l'any 1850.

Eclesiàsticament els tres pobles, han estat parròquies independents, amb rector propi. L'any 1985, la minva en el clero va fer que el rector de Vilobí es fes càrrec de la parròquia de Sant Dalmai.

De cementiris, gestionats per l'Ajuntament, n'hi ha un a cada poble. Als anys setanta es varen fer gestions per a construir-ne un de comú, però el projecte no va anar endavant.

L'activitat econòmica està pràcticament dedicada al sector primari: l'agricultura i la ramaderia. Això no obstant, els serveis i les indústries, en els darrers anys, van ocupar un lloc remarcable.

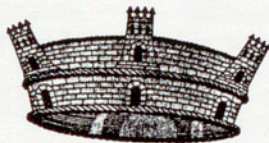
Les indústries que donen més bon nivell d'ocupació són una factoria de manipulació de carn, situada a Sant Dalmai, i les de la construcció, tot i que un nombre elevat de persones

treballa fora del municipi. L'any 1986, del total de 699 individus que formaven la població activa, el 25% treballava fora del municipi.

Des dels anys setanta, la febre constructiva que caracteritzà aquella dècada va fer canviar la fesomia del municipi.

Es varen dur a terme parcel·lacions de terrenys, fins aleshores destinats a bosc o conreu, que anaren convertint-se en les mal enteses urbanitzacions.

Can Tarré, Can Bells, Cal Ferrer Pagès i la zona de l'aeroport en són una mostra. En aquestes parcel·les, sovint comprades a bon preu, però sense disposar dels serveis

Escut municipal normalitzat per Armand de Fluvià i adoptat des de l'any 1981.

necessaris que més endavant marcà la llei, varen construir-se cases que si bé en un primer moment eren majoritàriament de segona residència, acabaren, moltes, per ser habitades permanentment, amb les conseqüents mancances d'infraestructures. Recentment s'està gestionant subsanar aquestes situacions.

La casa de la vila després de la reconstrucció feta al final dels anys seixanta.

Retall de seda

Vaig aterrar a Vilobí quan encara no hi havia l'aeroport i ningú no s'imaginava que temps a venir n'hi hauria un. Quan les gallines ponien els ous a gust i escataïnaven escandalosament. Eren els únics éssers que trencaven el silenci, juntament amb el rellinar dels cavalls, el bordar dels gossos, els cops de mall del ferrer i el cotxe de línia de can Roscada en tancar. Ben poqueta cosa. A Vilobí, les gavines ni tan sols no havien descobert el riu.

Com era aquest poble, urna de silenci? No us el sabria pas descriure, si no és per comparança. Josep Pla, en un deliciós llibre de viatges, ens parla d'Assís i diu: "És un poble pobre, ressecat, calcinat, de color de vori i aromàtic d'herbes seques". Vilobí em va semblar, justament, el contrari: ni pobre, ni ressecat, ni calcinat ni de color de vori, sinó verd i amb aroma d'herbes fresques.

Redossat al voltant de l'esglesia, acusava una certa humitat, però s'estenia, cercant el sol, formant una gran plaça plena d'arbres i un carrer ample on hi havia les escoles.

Enlloc més no he vist els grans masos que hi ha allà. Masos de gent rica o que almenys ho era llavors. Penseu que us parlo de 55 anys enrere.

Maria Assumpció Soler
Presència, 25 de gener de 1987

Aquests són els noms dels alcaldes que des de mitjan segle XIX han presidit la corporació

municipal i han col·laborat a forjar la història i el desenvolupament de la vida local.

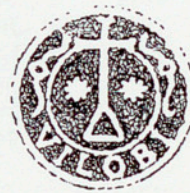
ANY	ALCALDE	Nomenat	Cessament
1849	Pere Cobarsí		
1850	Josep Morell		
1859	Ramon Riera	01-01-1859	
1863	Narcís Sagrera		
1867	Miquel Castellà	01-01-1863	
1871	Antoni Cobarsí		
1873	Martí Mateu		
1875	Esteve Castellà		06-02-1876
1876	Joan Cornellà i Sagrera	06-02-1876	
1877	Josep Vendrell	28-02-1877	13-08-1878
1878	Manel Congost	20-08-1878	02-07-1879
1879	Narcís Cobarsí	02-07-1879	01-07-1881
1881	Pere Comes i Cobarsí	01-07-1881	01-07-1885
1885	Pere Geli	01-07-1885	01-01-1890
1890	Francesc Pascual i Vilà	01-01-1890	
1895	Narcís Cobarsí		
1898	Josep Corretger i Colomer		01-01-0902
1902	Esteve Cobarsí i Ribas	01-01-1902	01-01-0904
1904	Manel Cornellà i Farrerós	01-01-1904	01-07-1909
1909	Josep Rovira i Prat	01-07-1909	01-01-1912
1912	Josep M. Pascual i Rodó	01-01-1912	01-01-1916
1916	Josep Corretger i Colomer	01-01-1916	01-01-1918
1918	Lluís Sala i Regàs	01-01-1918	01-04-1920
1920	Joan Corretger i Garrofa	01-04-1920	03-10-1923
1923	Josep Riera i Canaleta	03-10-1923	17-04-1924
1924	Josep M. Pascual i Rodó	17-04-1924	22-06-1925
1925	Ramon Hereu i Porcell	22-06-1925	17-01-1926
1926	Francesc Negre i Vidal	24-01-1926	26-02-1930
1930	Joan Corretger i Garrofa	26-02-1930	15-03-1931

ANY	ALCALDE	Nomenat	Cessament
1931	Lluís Sala i Regàs	13-03-1931	27-03-1932
1932	Joan Valls i Oliver (acctal.)	27-03-1932	23-10-1932
1932	Joan Llorens i Planas	23-10-1932	19-07-1934
1934	Joaquim Rovira i Manté	19-07-1934	07-04-1936
1936	Salvador Comes i Riera	10-04-1936	21-04-1938
1938	Emili Palagós i Pujol	19-05-1938	02-06-1938
1938	Joan Pagès i Mató (acctal.)	02-06-1938	06-10-1938
1938	Joan Rigau i Cantalocella	07-10-1938	
1939	Comissió Gestora : J. Baldoira A. Rigau i S. Mas	08-02-1939	14-05-1940
1940	Lluís Sala i Regàs	14-05-1940	
1941	Francesc Pascual i Pons	16-05-1941	21-05-1960
1960	Dalmaci Busquets i Viñolas	21-05-1960	25-10-1960
1960	Lluís Camps i Giró	25-10-1960	24-09-1963
1963	Josep M. Vidal i Grau	24-09-1963	17-04-1979
1979	Ramon Rovira i Regàs reelegit en les eleccions de 1983 / 1987 / 1991 / 1995	19-04-1979	

Font: Llibres d'actes de les sessions municipals.

Libro de actas de sesiones del Ayuntamiento del distrito de Vilobí. 1850

Portada del Llibre d'actes més antic, conservat a l'Arxiu Municipal de Vilobí.

Segells municipals de diferents èpoques.

SALITJA

2

Vista de Salitja. En primer terme, un molí de vent, ja en desús.

12

El nucli urbà de Salitja té al seu bell mig la plaça Major, de la qual surten els tres eixos o carrers principals que el comuniquen amb l'exterior.

S'estén per la riba esquerra de l'Onyar, a uns 2 km al nord de Vilobí. Pel nord-oest, el volcà de la Crosa li fa recés; per l'est, les pistes de l'aeroport ocupen una gran part dels seus terrenys.

En total, compta amb una cinquantena de cases al nucli i una seixantena a la rodalia.

De molt antic, igual com Sant Dalmai, depengué del monestir de Breda i més tard passà a

formar part del terme i jurisdicció del castell de Brunyola.

Al final del segle XVI, quan el poble comptava amb uns 27 focs, equivalents a poc més de 125 habitants, decidiren de construir el campanar que encara es conserva i que formava un conjunt amb una antiga església. Tot i que és una torre força modesta, va suposar una important despesa i un gran esforç, ja que totes les famílies varen haver de contribuir-hi, sigui amb l'aportació de diners, de gra o bé fent jornals de peó o traslladant carretades.

Al llarg del segle XVIII es va

produir, arreu, un creixement important de la població, que anà acompanyat de millores econòmiques i que, igualment com passà a Vilobí i a altres pobles, a Salitja quedà, palesat amb la renovació i ampliació de l'església parroquial dedicada a Santa Maria, de la qual es va respectar el campanar.

La població va passar de 156 habitants, l'any 1718, a 321 veïns, el 1787. Durant les darreres dècades, el creixement urbanístic i demogràfic ha estat molt minso. Al contrari que molts pobles de la rodalia, que han vist com els seus camps es cobrien d'asfalt per tal d'acollir

nous carrers, noves urbanitzacions o indústries, Salitja s'ha volgut mantenir com a nucli eminentment rural. Els propietaris de terrenys no han volgut donar acollida a cap emigració ni colonització de segona residència, per part de forasters.

Les poques edificacions que s'han construït són habitades pels mateixos veïns. Les cases que han quedat deshabitades resten tancades i no es loguen. El fenomen de l'especulació de terrenys no s'hi ha infiltrat.

L'estancament urbanístic, que contrasta amb el creixement que s'ha donat a la resta del municipi, ha provocat una aturada en el creixement de la

població i un tancament en sí mateixa que bé podria ser la causa o el factor aglutinador dels veïns: pocs, però ben avinguts.

Un fet que ho evidencia és la piscina, construïda i gestionada

per iniciativa de l'Associació de Pares *Les Fonts de Salitja*. La mateixa associació animada per Mn. Marcel Carrera va impulsar l'ensenyament de la música al poble i la creació d'una coral juvenil, amb el nom de *Les Fonts*.

Evolució demogràfica comparativa

Any	Hab. Salitja	Hab. Sant Dalmai	Hab. Vilobí
1787	321	154	483
1887	310	–	795
1897	–	419	724
1930	388	403	977
1950	466	304	967
1970	332	319	923
1989	325	382	1.293
1995	329	424	1.349

Fons I.N.E. i A.M.V.

Plaça de l'Església.

No se sap amb certesa des de quin any Salitja i Vilobí escriuen junts la seva història.

En un document de l'any 1598, sobre la construcció del campanar de Salitja, es mencionen els homes de la universitat i parròquia de Salitja. En aquell temps, universitat equivalia al concepte actual de municipi, però, ara per ara, res no s'ha pogut conèixer de l'organització i administració d'un Salitja autònom.

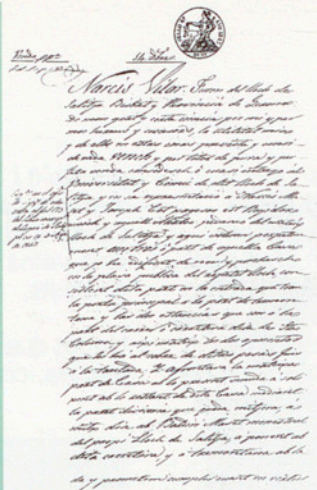
Les referències més fiables que podrien avalar o certificar que Salitja podria haver estat des de temps reculat municipi independent són uns documents del segle passat. En un, de 1821, s'esmenta Vidal Marquès, "Alcalde Constitucional del lloch de Salitja, Bisbat i corregiment de Girona". En un altre, de 1843, es parla del lloc de Salitja, partit de la vila de Sta. Coloma de Farners, però no es fa cap referència a Vilobí.

Durant el segon quart del segle passat, les lleis liberalitzadores establiren reglamentacions per a la formació i organització municipal, en el concepte més actual. Per tant, es podria pensar que durant aquestes dècades es configurà el municipi o districte de Vilobí, unint administrativament els dos pobles.

L'any 1847, Narcís Maset consta com a alcalde pedani de Salitja. El mateix any, els representants del comú de Salitja varen comprar, mitjançant un crèdit, part de la casa que el ferrer Narcís Vilar acabava d'edificar a la plaça, per tal de tenir-hi l'Ajuntament i celebrar-hi sessions. Sembla una contradicció, ja que el fet de tenir alcalde pedani demostra que depenien de Vilobí.

Aquesta contradicció quedà, d'alguna manera, aclarida l'any 1861, quan els aleshores representants del comú de Salitja, Esteve Maset, Jaume Cornellà i Vicenç Marquès, en una nova escriptura reconeixien que:

(...) Y como el objeto de la adquisición de la entendida parte de casa fué de tener en ella el

A.H.C.S.C.F.
Document de venda de part de la casa de Narcís Vilar, ferrer de Salitja als representants del comú.

Ayuntamiento sus sesiones y demás que ocurriese al Común, y como esto no ha tenido efecto a motivo de pertenecer el pueblo de Salitja al Distrito Municipal de Vilobí y por otra parte se ve dicho Común imposibilitado para reintegrar la sobre dicha cantidad (...)

Així doncs, allò que es manifesta en aquesta escriptura és la intenció o desig de tenir un local per tal de discutir els temes referents a Salitja.

L'acta de sessions més antiga conservada a l'Arxiu Municipal de Vilobí és de 1850, any en què el regidor Narcís Maset, veí de Salitja, continuava com a alcalde pedani.

En 1859, les actes municipals confirmen la unió dels dos pobles. *En el pueblo de Vilobí cabeza de distrito municipal del que depende el de Salitja.*

Encara l'any 1907, amb motiu d'unes eleccions, s'esmenta que la mesa s'instal·larà *"en la casa sin número sita en la plaza de Salitja llamada antes del Comun de Salitja"*.

Al llarg del segle vint, en dues ocasions, part dels veïns de Salitja varen reclamar una certa independència o autonomia.

L'any 1933, en ple govern republicà, un grup de salitjencs encapçalat per Ramon Fuyà i Quintana va adreçar una instància a l'Ajuntament de Vilobí demanant la segregació de Salitja del terme municipal de Vilobí. Entre

les raons adduïdes s'esmenta la construcció de la carretera que des de Vilobí, enllaçava amb la N-II, i que consideraven que tenia un gran cost i no beneficiava en res Salitja.

La resposta de l'Ajuntament va ser la d'acceptar la sol·licitud, però que, no obstant això, caldria esperar una llei del Parlament de Catalunya que dictés les normes corresponents.

La llei esperada va arribar per l'agost d'aquell mateix any 1933, tot i que el tema de la segregació no es va tocar fins al novembre de 1936, ja en plena Guerra Civil, moment en què, amb una nova instància, un grup de veïns de Salitja demanà de constituir-se en submunicipi, dintre del terme municipal. La resposta, aquesta vegada, va ser ràpida. Pocs dies després, el 17 de novembre de 1936, el delegat del Comissari de la Generalitat a Girona, Sr. Martí Bofill i Frigola, va presentar-se a l'Ajuntament de Vilobí d'Onyar amb la finalitat d'estudiar la sol·licitud presentada pel grup de salitjencs. Un cop estudiada, s'acordà concedir allò que es demanava, d'acord amb les disposicions de, l'aleshores, vigent Llei Catalana, en el seu art. 20è.

Alguns veïns de Salitja, amb terres i cases més properes a Vilobí, no subscriïren la petició; al contrari, demanaren continuar pertanyent a Vilobí.

Tot i l'aprovació de la petició, l'Ajuntament decidí que no es posés en pràctica fins acabada la guerra; però l'interès i la tossuderia dels regidors de Salitja a l'Ajuntament de Vilobí possibilità que s'acongués de poder administrar alguns impostos o quotes de guerra que van recaure sobre alguns veïns de Salitja, considerats facciosos. Va ser nomenat president del submunicipi en Lluís Roca i Paradedà.

Acabada la Guerra Civil, l'aspiració d'independència de Salitja, tan reivindicada en temps de la Segona República, no va pas posar-se en pràctica. Ara, més de cinquanta

Cal Ferrer de Salitja. La part dreta de la casa era la que havia comprat el Comú de Salitja per a celebrar-hi les sessions.

anys després, però d'una manera simbòlica, se segueix plantejant la qüestió.

A tall d'anècdota, cal dir que per mitjà de la revista local *Tosquija*, l'any 1989 es va dur a terme una petita enquesta sobre la hipotètica segregació. El resultat va ser el següent: el 85% de la població hi estava d'acord; el 78% col·laboraria per tal d'aconseguir-ho i només el 38% estava disposat a exercir càrrecs de responsabilitat. La població més jove fou la que es manifestà més d'acord i, si arribés el cas, es mostrava disposada a treballar pel seu Ajuntament. Les persones més grans veïen amb menys entusiasme i amb més dificultat que es pogués aconseguir la segregació i el nou municipi pogués tirar endavant.

SANT DALMAI

3

16

De molt antic va ser possessió del Monestir de Breda fins que l'any 1106 va passar a dependre del Castell de Brunyola. Per desig exprés dels seus veïns, l'any 1904 s'incorporà al municipi de Vilobí del qual segueix formant part.

La documentació conservada ha permès de conèixer, pas a pas, les causes i el procés que a darreries del segle passat varen promoure els veïns de Sant Dalmai per segregar-se de Brunyola.

El 27 de febrer de 1898 l'ajuntament de Vilobí va rebre una sol·licitud, signada per 60 dels 76 caps de casa demanat formar part del municipi.

Els arguments eren, bàsicament, la menor distància a Vilobí, l'accidentalitat del terreny, tot pujada per anar a Brunyola, on hi havia l'escola i l'ajuntament, la manca d'un pont sòlid que dificultava el pas de l'Onyar en molts dies de l'any i en definitiva la notícia de la construcció de la carretera de Girona a Santa Coloma de Farners que havia de facilitar molt més la comunicació amb Vilobí que no pas amb Brunyola.

L'Ajuntament de Brunyola no va acceptar fàcilment la segregació atès que representava perdre una bona part del seu terme i evidentment, dels seus

ingressos. Hagueren de passar sis anys d'insistència i gestions per aconseguir, finalment, que una Reial Ordre del Ministeri de la Governació amb data 11 de gener de 1904, fes realitat la petició del veïns de Sant Dalmai.

Hi va haver un intent de segregació l'any 1933 en temps de la II República, que segons recullen les Actes Municipals va basar-se en el fet que "*L'Administració municipal de Vilobí d'Onyar no pot anar pitjor pel mal us dels cabals del poble*".
—Es referia a la construcció de la carretera de Vilobí a la N-II—. La instància la van signar Joaquim Rovira i 79 veïns més.

El nucli situat a l'entorn de l'església, l'any 1972.

Urbanísticament, el poble està format per un nucli a l'entorn de l'església i moltes cases en disseminat. A mitjans del segle passat es comptabilitzaven 15 cases al nucli i 59 disperses i es pot dir que fins la dècada de 1970 no s'inicià un creixement urbanístic important que, encara, continua. L'any 1989 el nucli de Sant Dalmai, havia passat de 15 a 61 cases.

Les raons d'aquest creixement cal buscar-les, en part, en l'interés i en les preferències de moltes persones, moltes d'elles vingudes de fora, que han escollit Sant Dalmai per a viure-hi, tot i que tenen la seva feina a Girona o en altres poblacions.

A l'atracció que, per si mateixa, ha pogut exercir Sant Dalmai, cal sumar-hi la creació d'una indústria càrnia (1964). La primera quant a importància i nombre de treballadors del municipi.

Resulta senzill d'entendre com la creació d'una fabrica, en un poble tant reduït, comporta una alteració en el ritme de vida i també en els canvis laborals dels seus habitants; molt més en un moment en que l'agricultura tradicional es trobava, per dir-ho d'alguna manera, tocada de mort.

Sembla, doncs, que aquest poblet ha sabut combinar de manera sàbia la tranquil·litat

El cementiri vell, ja en desús, és un dels pocs que actualment existeixen a l'entrada d'una església.

i bona situació geogràfica i, fins i tot un cert microclima, per agafar-se al tren del progrés sense perdre la seva identitat, ja que continua essent un lloc, amb aparença de poble de pagès on practicament, ja molt pocs viuen de l'agricultura, en particular en el nucli urbà.

Moltes de les masies sí que mantenen la seva tradició pagesa, essent l'avellaner el conreu més propi.

En mig de camps de conreu, al costat de la carretera de Santa Coloma, es construí l'any 1969 la fabrica de productes del porc Sant Dalmai, SA, que dona feina a unes 130 persones.

EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA

4

18

Segons un capbreu o recompte fiscal de l'any 1338, a Vilobí hi havia un centenar de focs o cases, equivalent a uns 450 o 500 habitants.

Un fogatge posterior, font decisiva per a l'estudi de la població catalana d'abans de la confecció dels censos moderns, atribueix al poble, l'any 1497, un total de 56 focs, que equival a 261 habitants.

La diferència numèrica, aproximadament en qüestió d'un segle, és esfereïdora, tot i tenir en compte que va ser un segle molt difícil. A l'any 1333, conegut com "lo mal any primer", van seguir-lo males

anyades, fams i pestes, com la pesta negra de 1348, que minvaren molt la població, en general.

El darrer fogatge, fet el 1553, indica que hi havia 59 focs, que equivalen a uns 265 habitants, cosa que representa una insignificant recuperació.

Fins al segle XVIII no s'inicià un període de recuperació demogràfica arreu del territori català. Vilobí, l'any 1718, comptava amb 328 habitants. Abans d'acabar el segle, tenia segons el cens de 1787, dit de Floridablanca, 483 veïns.

Aquesta corba ascendent, que en molts pobles va perllongar-

se fins al 1860, a Vilobí presenta molts alts i baixos.

Un padró municipal de l'any 1833 li atribueix tan sols 328 habitants, els mateixos que tenia un segle abans, o sigui, que s'hauria produït un important descens en el primer quart del segle XIX, tal vegada com a conseqüència de les guerres contra França o de Napoleó.

Un manuscrit de l'època, propietat dels Thió de Franciac, que ha estat analitzat per Agustí M. Vilà, dona a entendre com quedà de desolada la zona. Dels 10 o 12 masos que tenia aquella família, quan va acabar la guerra només 4 tenien masover, de manera

Grup escolar de noies de Vilobí, tot just acabada la Guerra Civil.

que no podien treballar tota la terra "per la pobresa y falta de gent, per haver-se mort tots los demés [masovers] en l'expatriació y no trobar altres masovers per las casas".

Va ser a mitjan segle passat que va produir-se un extraordinari creixement, que va comportar que es dupliqués amb escreix la població. Aquest important creixement també es va donar a molts altres pobles, com Aiguaviva, Bordils i Estanyol.

En el cas de Vilobí, es podria atribuir al fet d'haver-se urbanitzat la plaça Nova, que va propiciar l'establiment de diverses famílies, i també a les millors condicions agràries, que comportaren un augment del nombre de cases de pagès. No obstant això, un creixement de 518 habitants no queda justificat. L'any 1860 s'assolien els 846 habitants.

Fins aquí s'ha analitzat, únicament, la demografia del poble de Vilobí, tot i que Salitja ja formava part del mateix municipi. A partir d'ara, i pel que fa al segle XX, s'analitzarà el conjunt dels tres pobles del municipi atès que l'any 1905 s'hi va incorporar Sant Dalmai i s'arribà, així, als 1.511 habitants.

Durant les tres primeres dècades del segle actual va continuar l'augment demogràfic; acabada la guerra, l'any 1940, es comptava amb un cens de 1.740 veïns.

Aquest nombre, amb oscil·lacions poc apreciables, es mantingué fins a la dècada dels seixanta, quan l'atracció de la indústria, el turisme i la crisi de la pagesia provocaren un alt índex d'emigració.

Tot i que a la meitat dels anys seixanta la construcció de l'aeroport afavorí la instal·lació

REQUADRE DE L'EVOLUCIÓ DEL MUNICIPI

Any	Població de dret Vilobí més Salitja
1497	369
1553	386
1787	804
1860	1.367
1877	1.143
1887	1.110
1900	1.106
1905	Incorp. de St. Dalmai
1910	1.583
1920	1.729
1930	1.774
1940	1.740
1950	1.737
1960	1.593
1970	1.574
1981	1.810
1986	1.924
1991	2.083
1995	2.153

Font INE i AMU.

de gent de fora, el nombre d'individus que va marxar del municipi va ser superior al dels que varen arribar.

Calgué esperar fins a les dècades dels setanta i vuitanta per a veure augmentar la població, i s'arribà als 2.000 habitants l'any 1989.

Un diumenge, a la sortida de missa major. Any 1964.

EL MEDI NATURAL

5

Es pot constatar, en èpoques de pluja, que el pla de Vilobi evoca com era en el passat.

20

El substrat geològic presenta, dins el terme, notables variacions. A les zones planeres properes al llit del riu hi predominen les arcoses, les argiles, els llims i les sorres, mentre que als turons hom hi pot veure l'aflorament granític del massís Català primitiu. A la zona més elevada, on es produí l'activitat volcànica, hi predominen, evidentment, els basalts i les gredes.

A la zona més planera, els terrenys enfonsats i de difícil drenatge varen afavorir que, en bona part, s'hi formessin extenses zones d'aiguamolls i algun estanyol. Encara avui, en èpoques de pluges

continuades, especialment a la tardor, es poden veure camps on l'aigua s'estanca durant força temps. Existeix algun topònim, com el de mas Estany, que de ben segur té força a veure amb aquestes restes de zones inundades.

El clima és mediterrani subhúmit, amb una mitjana del 72% d'humitat. Segons dades facilitades per l'Oficina Meteorològica de l'aeroport, la mitjana de pluges, en el període 1968-1990, va ser de 65,63 litres per m² anuals i les màximes quantitats corresponen sempre a la tardor. El mes d'octubre sol ser el de màxima precipitació i el juliol el més sec.

La temperatura mitjana anual se situa al voltant dels 15°C. Les temperatures per sota de zero graus solen donar-se uns 50-55 dies l'any, tot i que dins el mateix municipi hi ha una notable variació tèrmica, amb fred més acusat a la plana i als fondals de l'Onyar, on sovintegen les boires, i més benigne a la part de la Crosa, de Sant Dalmai.

El paisatge vegetal predominant a la zona, sense tenir en compte la transformació produïda per la mà de l'home i la proliferació de pins, era el de la sureda, la roureda i l'alzinar.

Els terrenys, més o menys elevats, de tipus granític i de sòl més pobre, preferentment en la seva orientació sud, haurien estat coberts de suros, amb sotabosc de brolles de bruc i argelagues.

La roureda hauria ocupat part de la plana més humida, les obagues i els indrets on actualment hi ha els camps de conreu. El roure "martinenc" és la varietat més habitual, tot i que, escampades per tot el terme existeixen espècies poc comunes com el roure africà i el roure de fulla gran.

L'alzinar està recuperant a la zona de la Crosa el lloc que li pertoca i, paulatinament, si no s'interposen interessos humans que ho impideixin, s'aconseguirà un bosc molt dens i ombrívol, amb una gran quantitat d'arbustos i lianes de sotabosc —marfull, lligabosc, aritjol, rogeta, heura—, etc. que li donaran un aspecte d'autèntica selva.

La vegetació de ribera, tot i haver tingut una gran importància, es va veure molt afectada per les canalitzacions de l'Onyar i d'altres rieres, realitzades després de les inundacions de l'any 1962. Els verns, les salzedes, les gatelledes, etc. resseguien els corrents d'aigua. Actualment han

quedat força restringits a la part més alta de l'Onyar.

A la zones planeres i humides de Salitja hom pot encara reconèixer un paisatge riberenc format per vímec, salzeda i uns trossos de prat que, en temps no gaire llunyà, eren els prats de dalla habituals a les zones humides i d'aiguamolls.

Una aproximació a com seria el paisatge natural al segle XIV, partint de les declaracions que feien els pagesos de les seves terres, seria la següent: el pla era conreat, però poc habitat. Els boscos que l'envoltaven eren els de Busquets, cap a Vallcanera; el de can Selva, el de can Estany i el de la Comavella. El tipus d'arbres més esmentat és el roure, per l'aprofitament de les glans, i,

com a bosc de ribera, els oms i els freixes.

Les necessitats, ben lògiques en el passat, de guanyar terra al bosc per tal d'augmentar el conreu, han anat humanitzant el paisatge de l'entorn. Les contribucions al progrés, com l'obertura de carreteres, les urbanitzacions i, fins i tot, un aeroport, han acabat de transformar-lo i, actualment, molta part del bosc autòcton ha esdevingut terra de conreu de cereals, farratges i fruiters. Els interessos econòmics i la sobreexplotació en algunes èpoques varen contribuir a fer que noves espècies, com pins i eucaliptus, es barreassin amb els alzinars, els roures i els suros. Les pollancredes, tot i no ser gaire abundants, també formen part del paisatge.

Paisatge transformat per la mà de l'home. Una pollancreda i una plantació de fruiters.

LA CROSA

6

Fons del cràter. Un estudi estadístic de la zona afirmava, l'any 1860, que feia pocs anys que s'havia dessecat l'estanyol de Sant Dalmai.

22

El volcà de la Crosa ocupa el territori comarcal comprès entre el Gironès i la Selva i es troba repartit entre els municipis de Bescanó i Vilobí d'Onyar.

Delimita quatre pobles: Estanyol, Sant Dalmai, Salitja i Aiguaviva. En el seu vessant NO és travessat per la carretera de Girona a Santa Coloma de Farners (GI-553) i, just en el punt més elevat (km 9), a la zona coneguda com les Guilloterres, es pot veure la forma circular del seu cràter convertit, des de fa temps, en fèrtils camps de conreu i arbrades.

L'any 1982, un grup de vilobinencs preocupats per la degradació que en aquells anys patia el paratge del volcà, i també per les extraccions desmesurades de gredes, localment anomenades "tosquija", iniciaren un seguit d'accions, de les quals en sorgí la reivindicació d'un espai protegit i la creació dels Amics de la Crosa.

Per a tots els que viuen a la zona, és molt clar que el seu nom és la Crosa i no pas la Closa, com tantes vegades apareix publicat. Estudis etimològics sobre el mot, com també un document del segle XIV, demostren que el nom correcte és la Crosa.

La Crosa és un gran volcà d'explosió que comprèn un cràter primitiu d'uns 1.250 m. de diàmetre i un perímetre de 3 km, que el converteixen en un dels més grans d'Europa. Aquesta excepcional grandària es deu a la forta violència eruptiva i a les 24 explosions que varen produir-se durant el quaternari, fa entre mig milió i un milió d'anys. S'alça damunt un basament granític i està limitat per muralles que s'eleven de 70 a 80 m sobre el fons del cràter, al cim de les quals, a 225 m d'altitud sobre el nivell del mar, s'alcen la torre i l'ermita de Sant Lloç, que es

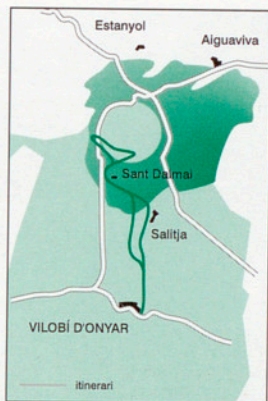

troba en un lamentable estat de conservació.

Les projeccions del volcà abasten una zona de 6 km² i ocupen una major extensió cap a la part de Salitja.

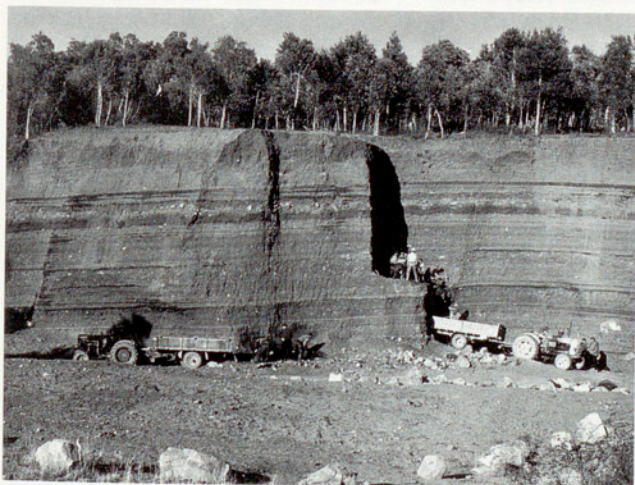
A més, en el seu interior, com a conseqüència d'una segona etapa explosiva, més tranquil·la, es formà un con estrombolià secundari amb un cràter en forma de ferradura, d'uns 200 m de diàmetre, perfectament visible enmig dels camps de conreu del fons de la caldera.

Les aigües pluvials, acumulades durant segles en el fons del cràter, formaven un estany pantanós. Amb l'objectiu d'aprofitar-ne les terres, es construí un sistema

Plànol de situació de la Crosa.

de canalització per tal de dessecar-lo. Tot i que existeix una antiga canalització coneguda com la "mina vella" que desguassa al SE, i que podria correspondre a un primer intent, la dessecació definitiva no va pas produir-se fins al segle XIX, amb la construcció de la "mina nova"

Explotació de gredes, a la pedrera de sota el turó de Sant Llop

Durant segles s'exploren les grederes, dites també pedreres perquè d'elles, a més de la "tosquija" per a adobar camins, se'n va extreure la pedra amb la qual es construïren moltes cases de l'entorn, identificables pel seu color negre i la seva porositat.

Es té coneixement d'alguns accidents soferts pels treballadors d'aquestes grederes. Un, de molt greu, va produir-se a la de can Costa l'any 1933 on resultà mort Serafí Palmada, veí de Vilobí d'Onyar, i tres persones més patiren greus lesions. Tots treballaven en l'extracció de "tosquija" i eren assalariats municipals.

situada al costat oposat. L'entrada es va obrir a la part més fonda del cràter, on es recollien totes les aigües. Amb una longitud d'uns 800 m, desguassa, pel SO, al torrent de Tornavells, afluent de l'Onyar. Encara serveix, actualment, per a escórrer les aigües que, en èpoques d'intenses pluges, inunden les parts més fondes.

L'any 1986 es van establir unes normes de protecció per a la zona volcànica, prohibint-se l'extracció de gredes, obrir-hi nous camins i edificar-hi però deixant-se continuar els habituals usos agropecuaris i de conreu.

L'ONYAR

7

Vegetació de les riberes de l'Onyar, abans de les obres de canalització i de drenatge efectuades l'any 1972.

24

Amb un naixement discutit i discutible, perquè es qüestiona si neix a sota Santa Bàrbara, a Sant Martí Sapresa, o si neix a Estanyol, el curs de l'Onyar drena de nord-oest a sud-est tot el terme de Vilobí d'Onyar.

L'any 1932, el senyor Joan Pèlach i Feliu va anar a trobar el geògraf i polític Miquel Santaló per tal d'explicar-li que l'Onyar no naixia a Brunyola, sinó a Estanyol. Varen quedar de fer una maqueta del curs del riu, però mai més es va tenir cap notícia sobre la realització de cap estudi.

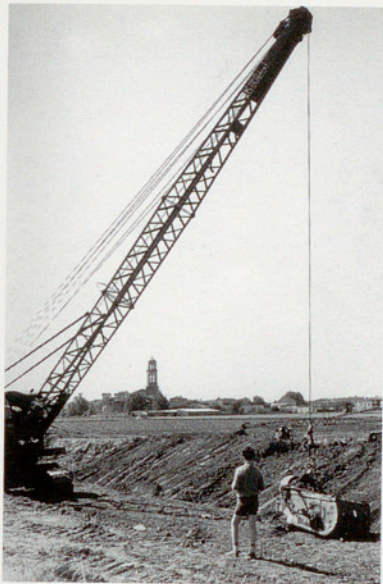
Fet l'imprescindible plantejament del tema, sembla

vàlida la teoria del naixement a Estanyol, on el riu recull les aigües del pendent nord del Puig Gros d'en Capella i va tombant en direcció sud, fins a entrar al terme de Brunyola. Aquí, al collet de sota Puig Rodonell, es barreja amb les aigües del torrent de Sant Martí —considerat l'Onyar, pels defensors del primer origen. Des d'aquest punt, segueix en direcció sud-est cap a Sant Romà i entra en el terme de Vilobí d'Onyar per can Pèlach, de Sant Dalmai.

Al seu pas pel terme, recull aigües de diferents torrents i recs: Tornavells, Gorredon, Grevolosa, Bagastrà, Banyacans i Riudevila.

En la resta del seu recorregut, que és de 30 km en total, ja tothom té clar quin riu és. En deixar el municipi, entra en el terme de Riudellots de la Selva, per endinsar-se al Gironès per terres de Campllong i de Fornells.

La vegetació natural de les riberes de l'Onyar va minvar molt amb la introducció de noves espècies. Destaquen els verns, desplaçats per pollancre i plàtans, de creixement més ràpid i destinats a la producció de fusta tova. També hi abunden els freixes, les falces acàcies, que són uns arbres introduïts que proliferen arreu.

Treballs de canalització, per tal de prevenir noves riudades.

Entre les plantes que creixen vora l'Onyar, enmig de les vernedes, cal assenyalar el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), que és una de les plantes més rares de la zona. És una bulbosa d'uns 15 cm d'alçària

L'Onyar al seu pas pel poble de Vilobí. 1980.

que sol créixer en els boscos humits i en prats del Pirineu i d'altres contrades plujoses. També el marcòlic (*Lilium martagon*), d'uns 50 a 100 cm d'alçària i d'exuberant floració que, com l'anterior, creix en boscos i en prats de muntanya. Altres varietats són: l'el.lèbor verd, les gatasses i els ranuncles, les fetgeres i la sarriassa.

Pel que fa a la fauna, en temps passat abundaven el barb, la bagra, alguna anguila, la carpa, la tenca i, a la part alta de l'Onyar, es podien agafar crancs. Actualment és molt més escassa. Algunes carpes, barbs i bagres són els seus escassos estadants.

En el curs alt de l'Onyar es construïren diferents sistemes d'aprofitament de l'aigua amb destí a la irrigació dels

"(...) A Vilobí és molt difícil destriar-ne retalls d'història sense parlar de l'Onyar. No fa gaires anys, les seves vores eren ombrejades per plàtans i verns, alts i ufanosos; pels marges s'hi engegaven les oques i els xais que pasturaven l'herba tendra, i els veïns del municipi hi rentaven la roba, pescaven, nedaven i, fins i tot, en bevien l'aigua. Encara avui, a Vilobí l'Onyar és, simplement, Onyar, sense article, com si es tractés d'un altre poble o d'un barri que no cal esmentar amb un article al davant que li treuria la seva força. "Anem a Onyar" o "la mainada és a Onyar a jugar" és una manera molt corrent de sentir parlar del riu a Vilobí (...)"

GARCIA, Dolors. *Revista de Girona*, núm. 145, Girona, març 1991

conreus. Un d'aquests sistemes és la resclosa d'en Borra, que actualment a penes pot retenir aigua com a conseqüència del seu mal estat, causat per l'abandonament. L'altre és la Bassa d'en Turon.

En els darrers anys, les sequeres i l'extracció constant d'aigua destinada als conreus han fet que, durant bona part de l'any, l'Onyar perdi el seu cabal i les seves aigües, com passa també en tants altres rius, estiguin molt castigades pels abocaments residuals.

LES INUNDACIONS

8

Inundació de l'any 1987, produïda pel desbordament del Grevolosa.

26

En el record de les persones més grans del poble hi ha gravades, juntament amb les escenes més bucòliques viscudes pels verals d'Onyar, les imatges més dramàtiques i angoixoses de les crescudes del riu i les consegüents inundacions.

Al llarg de la història, la vila de Vilobí s'ha vist moltes vegades envoltada per l'aigua. Joaquim Puigvert i Pastells, que n'ha viscut algunes, les recorda amb molt de respecte. De la seva experiència, recollida a la revista local *Tosquiça*, n'hem extret alguns fragments.

Són poques les dades que ens informen dels aiguats i de les

seves conseqüències a Vilobí, però de ben segur que no diferirien de gaire de les que es tenen sobre la ciutat de Girona.

L'estudi fet per J.M. Marquès del capbreu del castell de Vilobí, del segle XIV, demostra que ja l'aigua era un enemic i un temor per a la població, que l'obligava, sovint, a escurar el fossat o vall del castell que les riudes omplien.

En el llibre de comptes de la parròquia de Vilobí, una nota del rector Gañete diu que el 23 d'agost de l'any 1759, quan s'havia iniciat la construcció de l'actual església, es va produir una inundació que va provocar que a la part més baixa del

poble, l'aigua arribés a l'alçada d'un metre.

Un altre document escrit pel rector de Riudellots de la Selva, Joan Calderó, explica amb tot detall una altra revinguda de l'Onyar, que es va produir el dia 16 d'octubre de 1763 i va inundar tot el pla de Riudellots i, probablement, també va afectar el terme de Vilobí.

De la història més recent de Vilobí, hi ha gent gran que recorda haver sentit explicar als seus pares quelcom sobre les inundacions que es produïren al final del segle passat. Segons la tradició oral, en una d'aquestes inundacions

va morir una dona del molí de Dalt, de Sant Dalmai, a causa de l'ensurt que s'emportà en veure's envoltada d'aigua.

Tal vegada, la inundació més espectacular i més catastròfica de totes les que es coneixen va ser la del 12 d'octubre de 1962. L'aigua es desbordà i inundà el poble arribant a un nivell d'alçada mai vist.

Probablement, el fet més sorprenent va ser la rapidesa amb què es va produir. Fou en qüestió de minuts. Els habitants d'algunes cases situades prop de l'Onyar hagueren de refugiar-se al teulat, on van romandre durant unes hores.

Segons les anàlisis posteriors, les causes d'aquella inundació calia buscar-les en diversos factors. El més important fou la gran quantitat de pluja que va caure. També cal atribuir-ho al

llit del riu, que estava ple de bardisses i d'arbres en els seus marges, els quals impedièn la lliure i ràpida circulació de l'aigua. Un tercer factor que va provocar que l'aigua arribés sobtadament va ser la ruptura d'una mota de més de dos metres que contenia les aigües de la riera de Sant Martí, prop de can Borra, a Sant Dalmai.

En els anys posteriors també es produïren inundacions però foren menys catastròfiques serviren per a accelerar les gestions per a solucionar el problema que afectava tant Girona com les poblacions situades al llarg del curs de l'Onyar. Com a primera solució, es decidí de dragar el llit del riu. No va ser suficient, ja que les esclavissades dels marges eren constants i calgué reforçar-los amb grossos blocs de pedra.

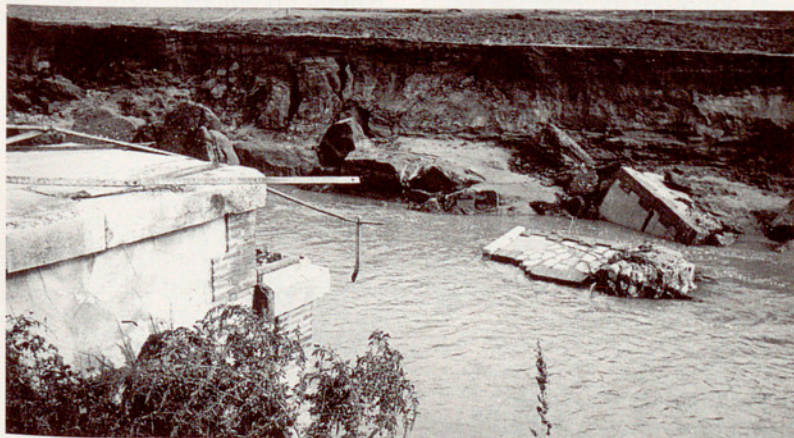

El carrer Onyar ha estat, de sempre, un dels més afectats per les riudes.

27

Així es va posar solució al problema de les inundacions provocades per l'Onyar, en complicitat amb altres torrents com el Grevolosa, causant de la inundació de la tardor de 1987. Per tant, calgué solucionar el dragat d'altres torrents com el Bagastrà i el Grevolosa, que en alguna ocasió també s'havien sortit de mare.

Ja dragat l'Onyar, una nova avinguda s'emportà el pont de ferro de cal Tet. Calgué protegir els marges amb blocs de pedra.

ETNOGRAFIA

9

Amulets emprats fins als nostres dies per tal de protegir les cases.

28

Al llarg de l'existència de l'home, les creences han ocupat un espai molt important.

Creences i supersticions han creat un món misteriós, a vegades màgic, altres inquietant i terrorífic, que ha originat mecanismes de protecció contra els esperits malignes, atorgant suposats poders sobrenaturals a amulets, talismans o fetitxes de formes i materials ben diversos.

En són exemples ben propers les ferradures, les carlines, els rams de llor i d'olivera i, fins i tot, les creus fetes amb palmó beneït el dia del Ram, les quals

clavades a les portes i finestres de les cases, tenien la funció de protegir-les contra les bruixes i els mals esperits.

A tot aquest màgic arsenal, hom pot afegir-hi unes teules i unes rajoles pintades, col·locades en la part inferior del ràfec o cornisa de la teulada, de les quals se n'han conservat alguns exemplars en el terme municipal.

La masia de can Baldiri, de Salitja, té els quatre ràfecs que envolten la casa decorats amb aquestes teules. A can Daltavuit, de Sant Dalmai, també es poden veure unes teules similars a la façana principal. A Vilobí, la casa núm.

1 del carrer de la Clau, enderrocada l'any 1992, tenia també decorat el ràfec de migdia.

És obvi que aquests ràfecs pintats no són exclusius de Vilobí d'Onyar, sinó que també n'existeixen en altres contrades.

L'any 1967, el senyor Lluís Esteve, de Sant Feliu de Guíxols, va publicar un article sobre les teules pintades que ell havia descobert a l'Empordà. Es coneixen també ràfecs d'aquest tipus al Rosselló i a Mallorca.

Es tracta, exactament, d'unas teules i rajoles decorades amb

motius geomètrics que representen el sol, les estrelles, formes vegetals, aus, rostres humans i motius esquematitzats que no s'assemblen en res als representats en les rajoles i les ceràmiques de l'època. Són de colors ocre-vermel·losos, sobre un fons blanquinós, de calç, que s'hauria donat a la teula un cop cuita.

Les teules de can Baldiri porten gravats els anys 1692 i 1693, que coincideixen amb la data de construcció de la casa, segons es pot llegir a la inscripció de la llinda de la porta: "Ave María (una creu) sin pecado concebida", i la data de 1691.

Ara bé, quina era la finalitat d'aquesta ornamentació en un lloc amagat i de difícil observació? Si l'única missió hagués estat decorativa, com

Una anàlisi dels dibuixos representats en les teules va permetre a Lluís Esteve d'identificar-los com uns reixats, teranyines i motius que produeixen la sensació d'obstaculitzar el pas dels éssers malèfics que podrien entrar per sota de la teulada.

Les figures d'aus es podrien relacionar amb el gall, animal mític que amb el seu cant desperta l'alba, fa alçar els homes i foragita els dimonis.

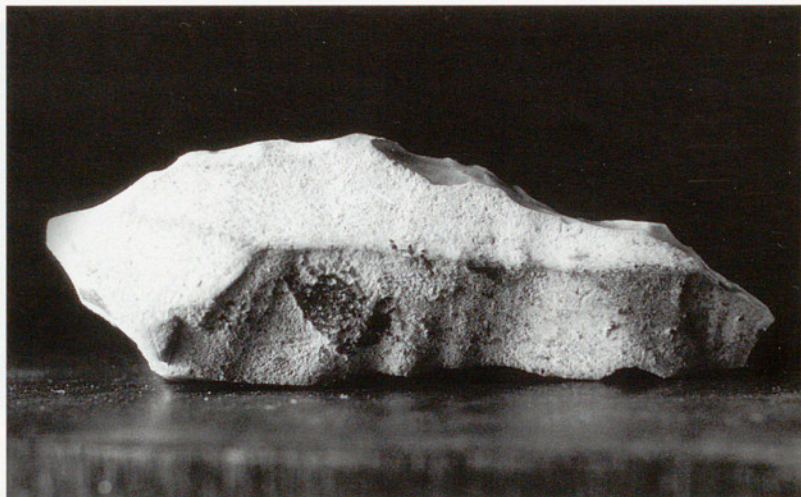
opina Ramon Ripoll, per descomptat que aquest no era pas el lloc indicat.

La resposta, fins que no es disposi de documentació que aporti més dades, i segons l'opinió del Sr. Esteve, sembla que s'ha d'atribuir a la pervivència de supersticions, de bruixeries, que mai desapareixen del tot.

Cal tenir present que la data d'aquestes teules ens situa a l'època del Barroc, que tot i estar marcada per un exagerat catolicisme i un integrisme religiós que condemnava la bruixeria, també era un moment en el qual la societat s'enfrontava a difícils crisis. Guerres, plagues, epidèmies i fam eren combatudes amb pregàries i processons, ensems que els rituals de caràcter pagà, com l'exorcisme contra les tropes enemigues que profanaven les esglésies i els conjurs contra les bruixes, causants de les tempestes, que des dels comunidors feien els sacerdots, seguien ocupant un lloc important entre els rituals de l'Església. No és estrany, doncs, que en la ment del pagès i del poble persistissin els costums ancestrals de protegir la casa amb els mitjans més al seu abast que coneixien.

ELS PRIMERS POBLADORS

10

Punta de sageta de quars, trobada en un camp de can Rateres.

30

La presència de l'home prehistòric a la comarca de la Selva es remunta al temps immemorial.

Els materials arqueològics trobats a diferents indrets testimonien que l'home ja hi vivia en la primera edat de la pedra tallada o paleolític inferior

Va ser en l'any 1974 que Néstor Sanchiz, del Museu de Sant Feliu de Guíxols, conjuntament amb l'Associació Arqueològica de Girona, va iniciar un seguit de prospeccions en terrenys de la rodalia de Vilobí, amb resultats molt satisfactoris.

La zona on es dugueren a terme els treballs de recerca de materials és l'àrea compresa entre el riu Onyar i la riera de Santa Coloma.

Pel que fa al terme de Vilobí d'Onyar, els darrers treballs de camp, iniciats l'any 1978, han permès de descobrir, en uns deu anys, diverses estacions o jaciments que, des de Brunyola i Serrallonga, segueixen la serra de Cugols i el límit amb els termes de Sils i de Franciac.

L'altitud on se situen les estacions varia des dels 90 als 200 m. Evidentment, cercaven els turonets, ja que aleshores, en molts indrets, encara

existirien zones d'aiguamolls i d'estanyols.

El nom donat als jaciments és el del lloc on es trobaren els materials lítics: camps d'Onyar, puig d'Esclats (una de les zones més riques, quant a l'abundància de materials) i Serrallonga, tots a Brunyola. Santa Clara, serra de Cugols, can Peric i altres, a Vilobí.

Els materials descoberts són eines de pedra treballades de forma irregular i tosca, que en arqueologia es coneixen amb el nom de còdols tallats o *choppers*, rascadores, osques, políedres, etc.

La matèria primera que servia per a fabricar els diferents tipus d'eines era la roca local de quars, quarsita o pòfir. Cal destacar l'absència de sílex, material inexistent a la zona però habitual en les indústries de l'home prehistòric més recent.

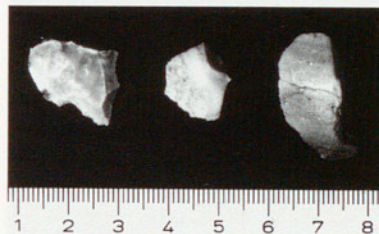
Les restes trobades corresponen a assentaments nòmades de caçadors del paleolític inferior cronològicament entre uns -120.000 / -90.000 anys.

En general, el tipus d'assentament era de caire esporàdic i de curta durada. Eren petits campaments a l'aire lliure, en espais oberts i amb una simple protecció artificial de branques o de pells, llevat del de puig d'Esclats, a Brunyola, que pel tipus de

material trobat evidència ser un assentament més estable.

Tot i que al començament de la ciència prehistòrica es definia l'home com un ésser cavernícola, que habitava únicament les coves i les balmes, actualment està ben demostrat que les estacions a l'aire lliure en espais oberts i amb una protecció artificial, són molt abundants. Aquest tipus d'establiment és el trobat a la comarca de la Selva i també a Vilobí d'Onyar, especialment a la part de Cugols.

Així ho resumia l'arqueòleg Eudald Carbonell, amb motiu de l'exposició celebrada a Vilobí l'any 1984 i titulada *Sobreviure a la Prehistòria*: "Quan encara no s'havia après a llaurar la terra ni a criar bestiar, quan encara en molts

Rascadors de sílex trobats al voltant de can Vendrell.

indrets quedaven restes de llacs i estanys l'*Homo Erectus*, en grups més o menys organitzats, buscant sempre turonets o seguint les vores del riu, per tal de trobar indrets en què fos possible la caçera, hi confeccionava cabanes, on tallava la pedra que li servia d'eina per a caçar i despessejar els animals capturats. Així fou com, en la nit de la història, començà la vida humana a Vilobí d'Onyar".

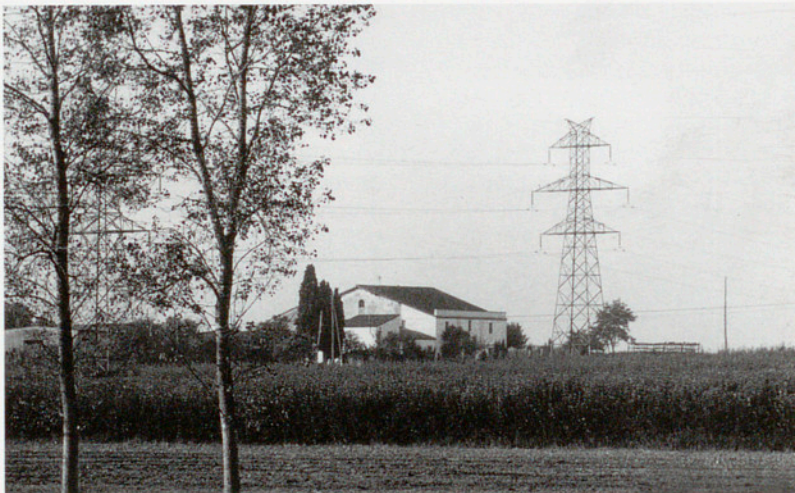
No s'han trobat restes de fauna fòssil a causa dels fenòmens físics i químics ocorreguts en els paleosòls o subsòls per les diferents condicions climàtiques que han suportat.

Fulla solutriana de sílex, trobada fent un pou a can Raset, a uns 5 metres de profunditat.

L'ÈPOCA ROMANA

11

Can Serra de Vilobí. En un camp, no massa lluny d'on passaria la Via Augusta, es va trobar la moneda.

32

És ben poc allò que, amb exactitud, es coneix del que passava a Vilobí durant la romanització –segle II aC al segle V dC.

Els estudis arqueològics són escassos i tot allò que fins avui es coneix queda reduït a fragments de ceràmica comuna, àmfora i vidre localitzats en terrenys del castell. La manca d'excavacions no ha permès d'anar més enllà. Tot i la migradesa dels materials trobats, els investigadors no descarten la possibilitat que sota els fonaments del castell medieval, o en algun altre indret, pogués existir un jaciment d'època romana.

La proximitat de Caldes de Malavella, que des del segle I aC va convertir-se en un nucli romà destacat de la Selva interior i s'anà consolidant al llarg dels primers segles de l'era actual, afavoreix la hipòtesi que Vilobí pogués tenir, igualment, un origen romà.

És evident que el topònim *Villa Albin*, nom amb el qual surt esmentat Vilobí en els textos medievals, té els seus orígens en el nom llatí de persona *Albinus* que afegit al de *villa* fa pensar en una casa de camp o masia romana, conegudes com *villae*. Així doncs, podria molt ben ser que, en temps dels romans, on avui hi ha Vilobí hi

hagués una hisenda d'un tal *Albinus*.

Són nombroses les poblacions d'origen romà que conserven el topònim format per *villa* i un nom llatí de persona. També hi ha autors que atribueixen a Vilobí aquest llunyà origen romà, entre els quals es troba el prestigiós Josep Balari i Jovany (1897).

Cal, però, tenir en compte l'opinió d'altres investigadors, segons els quals un topònim llatí no sempre determina l'existència d'un poblament romà.

Els estudis del filòleg suís Paul Aebischer (1926) i els més recents d'Enric Moreu-Rey posen molt en dubte aquesta teoria i demostren com fins ben entrada l'edat mitjana se seguïen posant els noms llatins, com *Albinus*, *Romanus*, *Cornelius*... cosa que fa deduir que no sempre es pot relacionar el nom llatí amb una fundació romana. Durant el repoblament portat a terme pels comtes catalans a l'edat mitjana, es varen fundar molts pobles amb la combinació de *villa* i el nom de la persona més representativa o cap del grup que s'hi establí. Aquest era, encara, un nom llatí que s'havia continuat posant molts segles després de l'època en què els romans s'establíen a Catalunya.

Però, tornant a Vilobí, a més del topònim llatí hi ha altres

factors, prou importants, que fan intuir un origen romà.

Les *villae* eren uns centres d'explotació agrària d'unes 150 a 200 ha de mitjana que, a més de la residència del propietari, acollien els habitatges dels pagesos i les construccions per al bestiar. Solien situar-se prop d'una via de comunicació, en zones relativament planeres i amb abundància d'aigua.

El municipi de Vilobí d'Onyar es troba a molt poca distància de la que va ser la més important via de comunicació romana: la Via Augusta. Aquesta calçada entrava a la comarca de la Selva just en el terme de Vilobí, des d'on seguia un traçat semblant al de l'actual autopista.

El terme és format per una fèrtil plana amb suaus ondulacions

i solcada per un riu, cosa que garanteix els altres dos elements indispensables: agricultura i aigua.

És evident, doncs, que amb tantes coincidències entre la situació geogràfica de moltes viles romanes conegudes i la hipotètica de Vilobí es fa difícil de no acceptar aquest origen romà.

Caldrà esperar que unes excavacions o nous descobriments arqueològics puguin, definitivament, confirmar aquest passat llunyà, tan ben acceptat per alguns historiadors i també per molts vilobinencs; mentrestant, però, el dubte existeix.

Anvers i revers d'una moneda romana del segle II d.C., trobada en el primer quart del segle XX.

EL CASTELL

12

Vista del costat nord-oest del castell, amb el campanar construït sobre una de les torres. Tot i les modificacions sofertes, manté una certa sobrietat, tal vegada augmentada pel color negre de la pedra volcànica amb que va ser construït.

34

Emplaçat a l'extrem nord, però al cor mateix del nucli antic de Vilobí, el castell, juntament amb l'edifici parroquial, és el monument històric més significatiu de la població.

Per la seva situació en una plana molt oberta, sense cap protecció natural, és obligat pensar que, com a castell, no va pas tenir un paper decisiu en la defensa del país. En canvi, sí que va servir de refugi esporàdic dels veïns del poble en moments de conflicte o de perill per a la població.

La construcció actual cal considerar-la dels segles XII - XIII, segons es desprèn de part

dels murs, bastits amb pedra tosca procedent del volcà de la Crosa. Té una estructura de planta quadrada, amb torres cantoneres de base també quadrada i murs en talús.

De les torres, només una resta intacta. És la de l'angle nord-oest, mentre que la del sud-oest va servir de base al campanar barroc de l'església alçat en el segle XVIII. Les de la part de llevant varen ser tapades entre els anys 1875-1880 durant una reforma, segons el gust de l'època, quan va ser adquirit per Pere Madrenys i Boada. Al llarg del segle actual, diferents intervencions a l'interior l'han adequat com a residència

familiar. En el mur de tramuntana, es va afegir, l'any 1957, entre torre i torre, una filera de merlets que li confereixen un aspecte defensiu que, probablement, mai va tenir.

Referent als seus diferents possessors, es coneix per un capbreu conservat al mateix castell que, l'any 1338, era de Ramon Malars, ciutadà de Girona, qui en va comprar la jurisdicció, l'any 1343, segurament al rei Pere IV *el Cerimoniós*, per 4.000 sous.

Mn. Josep M. Marquès n'ha resseguit la història i va descobrir que, en pocs anys, la jurisdicció va passar per diverses mans: de Malars, a la ciutat de Girona; després a Francesc de Santmartí i, l'any 1374, la compraren els homes de Vilobí per tal de redimir-se i lliurar-la al rei, en un pacte que va durar fins al 1380. En aquesta data, l'Infant Joan d'Aragó la va tornar a cedir als Santmartí, pel preu de 20.000 sous.

L'any 1595, el castell era propietat de la família Cruïlles, l'escut dels quals encara es pot veure, esculpit, en alguna llinda. En aquest any esmentat hi residien Joan Olmera de Bianya i de Cruïlles i la seva esposa, Elena de Cruïlles, senyora del castell de Vilobí.

La noble família dels Cruïlles el va posseir fins al 1789, en què, en morir Francesc IV de Cruïlles sense descendència, va passar als Sarriera, comtes de Solterra.

A mitjan segle dinou seguia en mans de la mateixa família i Ramon de Solterra, senyor del castell, juntament amb altres propietaris del municipi, Cobarsí, Rodó, Tió, Sabenc i Colomer, formava part de la comissió pericial encarregada de confeccionar, l'any 1851, l'amillament, o cadastre de l'època, el qual havia de confeccionar cada ajuntament.

En 1872, el comte de Solterra vengué el castell a Pere Madrenys i Boadas, *Caballero de la Real Orden Americana de Isabel la Católica*, por

Escut de la família Cruïlles que es conserva a la llinda de la porta d'accés a la sala principal.

benemérito de la Patria segons consta en l'escriptura pública de compra-venda per la qual es traspassava tot el patrimoni que el comte tenia en el terme de Vilobí d'Onyar.

Pere Madrenys era un dels coneguts "americanos" que havia acumulat capitals en els negocis fets a l'illa de Cuba i el va comprar, en part, per sentimentalisme, ja que el seu avi matern, Boada, hi havia estat de masover. Un dels seus fills, Josep, va ser-ne l'hereter i, juntament amb el castell, va rebre tota la propietat que tenien a Vilobí. En morir, l'any 1942, solter i sense descendència, va deixar els seus béns a un nebot i fillol, Josep M. Vivas i Madrenys, qui en morir l'any 1974, el cedí al seu fill i hereu Joaquim Vivas i Solà, que hi resideix juntament amb la seva família.

Afegit del segle XIX a la façana de llevant.

ELS REMENCES

13

Ca l'Alrà, actualment Oliver. Com tants masos del terme, ja existia en temps dels remences i surt també esmentat en el capbreu.

36

Mn. Josep Maria Marquès va donar a conèixer detalladament la vinculació de Vilobí amb el problema remença.

Els orígens del moviment d'emancipació remença cal localitzar-los en els segles anteriors, en particular en el segle XIII. Un segle certament dur per a la pagesia i, en general, per a la societat catalana. Pestes, plagues, caresties i altres calamitats s'estengueren per pobles i masies, produint mortaldats, ruïna i una gran misèria.

Molts masos varen quedar desocupats i els seus camps en erm. Són els coneguts

“masos ròncs”. Amb aquest panorama, els senyors, alarmats per la reducció dels seus interessos, optaren per incrementar la pressió econòmica sobre els qui havien sobreviscut, alhora que aplicaren, de manera més categòrica, els “mals usos”, una mena de drets senyorials de caire vexatori i d'origen purament feudal.

Els pagesos, cansats de tant sotmetiment, cansats d'haver de pagar per tot i en particular, de les abusives exaccions i drets que el senyor exigia sobre d'ells, varen decidir de rebel·lar-se contra els seyors i aprofitaren l'ajut que la corona, per interessos polítics, els ofería.

Quan l'any 1462, coincidint amb el conflicte civil que enfrontava Joan II i la Generalitat, el crit de “fora censos i tasques” incitava les masses a la rebel·lió i tenia esparverats els senyors feudals, la repressió es deixà sentir, també, a Vilobí. Hi ha notícia que varen ser penjats uns rebels, com a càstig exemplar manat pel comte de Pallars, el noble més poderós de l'època, que havia encoratjat el govern de la Generalitat d'enviar un exèrcit per tal de combatre els remences.

És notori el fet que de Vilobí en va sortir més d'un home vinculat amb el problema. S'ha calculat que a Vilobí hi vivien, almenys, cinquanta remences. El més emblemàtic va ser Pere Antoni, que tingué una part molt activa dins el sindicat remença. També de Vilobí era Melcior Riba, elegit clavari del mateix sindicat l'any 1485, càrrec equivalent al de caixer. L'any següent es va convocar a Girona una reunió per a escollir síndics entre els "homes de parròquies". Dels quaranta que es convocaren, tres eren de Vilobí: l'esmentat Pere Antoni, Pascasi Nicolau i Joan Onyar. Uns altres pagesos que intervingueren d'una o altra manera en el problema foren en Rodó i l'Alrà.

Tota aquesta participació d'homes de Vilobí fa evident que existia un clima propici al diàleg i a les negociacions.

L'any 1485, quan ja havia estat capturat i executat Pere Joan Sala, Vilobí va ser testimoni i escenari de dues importants reunions organitzades per Pere Antoni. La primera va tenir lloc per l'abril i es va tractar de l'obtenció de salconduits per als pagesos de la comarca. La segona es va celebrar el 20 de juliol del mateix any. Hi participaren síndics i pagesos del Maresme, Osona, la Selva, la Garrotxa i les Guilleries, inclòs Francesc de Verntallat, un dels caps dels remences moderats i negociador. De la reunió en sorgiren acords decisius: va quedar molt clar que els pagesos obtindrien la llibertat personal i que s'abolirien els mals usos, a canvi de pagar censos als senyors.

Per fi, el 21 d'abril de 1486, després d'una transcendental assemblea celebrada a Amer,

Els mals usos més comuns

REMENÇA, fixació o adscripció a la terra.

INTESTIA, en cas que el pagès morís sense testar, el senyor es quedava amb part dels seus béns.

EIXÒRQUIA, en cas que el pagès morís sense fills, el senyor es quedava amb els seus béns.

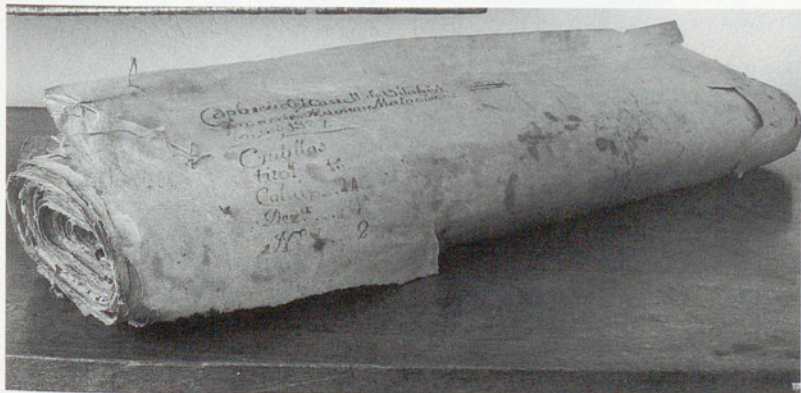
CUGUCIA, si la dona remença cometia adulteri, el senyor es quedava amb part o tots els seus béns, llevat que el marit en fos l'inductor; aleshores no perdia res i es podia separar d'ell.

ÀRSIA, si el mas es cremava, el senyor es quedava amb 1/3 dels béns del pagès.

FERMA D'ESPOLI FORÇADA, es refereix al dret que adquiria el senyor sobre el dot de la dona.

el rei Ferran *el Catòlic* va signar, a Guadalupe, l'esperada Sentència Arbitral, segons la qual s'abolien els mals usos i els pagesos remences obtenien la llibertat personal. A canvi havien de pagar una indemnització i censos als senyors fins a la total redempció.

Capbreu. Rotlle de tretze metres de pergami que manà fer Ramon Malars, senyor del castell de Vilobí, l'any 1338 i que es conserva a l'arxiu del castell.

PERE ANTONI

14

Camp d'en Pere Antoni (veïnat de la Sarreda). Rònc i aspre com la mateixa força que va empènyer els remences a lluitar pels seus drets.

38

El treball que, l'any 1975, Mn. Josep M. Marquès va dedicar a Vilobí d'Onyar va fer possible un millor coneixement del passat històric del poble i va contribuir a la recuperació de la figura del pagès de remença Pere Antoni, fill de Vilobí, que va arribar a la notorietat històrica per la seva tasca en el conflicte remença.

Un altre historiador, Jaume Vicens i Vives, ja havia estudiat a fons aquest conflicte i entre la molta documentació examinada va fixar-se en un detallat dietari o memorial de deutes redactat pel síndic Pere Antoni, en el qual anotava les dietes per les jornades perdudes i les despeses que li

representava la seva feina com a síndic, dietes que, un cop resolt el conflicte, havien de ser-li abonades dels diners que s'obtidrien amb els impostos o contribucions pagades pels pagesos que havien de beneficiar-se de la resolució del problema.

Segons es desprèn de la documentació, Pere Antoni era "el sagaz", el "inevitable", el "más influyente", és a dir, aquell amb qui forçosament s'havia de comptar.

Pere Antoni va incorporar-se al sindicat remença l'any 1483, quan ja feia uns anys que s'havien iniciat negociacions amb la cort reial. Tot i aquest

retard, va ser una peça clau i un síndic determinant en els moments més decisius del conflicte.

Pel setembre de 1484 es va produir l'aixecament de Pere Joan Sala, capítost dels pagesos més extremistes que es feren forts a la Garrotxa i actuaven per terres del Gironès, la Selva i el Vallès, on revoltaven els pagesos i intentaven de convèncer el sindicat de no conformar-se amb una negociació i anar més enllà. El sindicat no se'l va escoltar i continuà amb la seva política de diàleg i compromís.

La primera missió que va dur a terme Pere Antoni va ser la de convocar una reunió a Corçà i, tot seguit, donar coneixement del resultat a Banyoles, Besalú, i tota la Muntanya, ja que així era nomenada la zona del Ripollès, la Garrotxa, la Vall de Bas i la Vall d'Hostoles, fins a Amer i la Vall del Llémena.

Durant els tres anys en què va treballar com a síndic, les reunions i els viatges d'un lloc a l'altre, per tal de fer conèixer la marxa de les negociacions, varen ser constants: de Vilobí a l'Empordà, al Vallès, a la Garrotxa, a Barcelona, fins que, al final de desembre, arribà el moment d'anar a Castella per tal d'iniciar la negociació a tres bandes: pagesos, senyors i oficials reials. Acompanyant Pere Antoni viatjaren altres síndics, entre els quals hi havia

Verntallat, en Canyà de la Bisbal i en Pi de Sant Daniel. Un cop fetes les negociacions i establert l'acord, el rei donà la sentència que havia de servir d'àrbitre entre les parts en conflicte.

Aconseguit l'objectiu, calia continuar amb el compliment d'allò que s'havia pactat. Així, Pere Antoni, com a un dels nous síndics "amb voluntat de tota la terra", juntament amb dos representants del rei, havia de començar la tasca, més aviat burocràtica, de fer les llistes dels masos alliberats de la remença, per tal de recollir-ne les contribucions.

A partir de 1490, quan ja la feina del sindicat anava arribant a bon port, Pere Antoni començà a gestionar el cobrament de les dietes que legítimament li corresponien,

Aquesta imatge de la Modesta, tot i ser de mitjan segle XX, és ben representativa del tipus de vida d'algunes cases de pagès i ens transporta, en certa manera, a temps molt més llunyans.

les quals no varen pas quedar saldades fins a 1493.

Al cap de 500 anys dels fets, el topònim d'un camp recorda encara l'existència del destacat pagès de remença. Més recentment, una associació cultural, l' APA (Associació Pere Antoni) i un carrer donen testimoni d'aquest vilobinenc que durant tants segles havia estat ignorat.

En record i homenatge al síndic remença Pere Antoni, l'Ajuntament li va dedicar un carrer, l'any 1985.

L'HÀBITAT A FORA VILA

15

40

Segons el capbreu de 1338, hi ha molts masos que ja existien abans del conflicte remença: Alrà (ara Oliver), Artau, Carbonell, Cavaller, Cendra (ara Vивоles), Sigmasa (totalment reconstruït), Gras, Ferrer Pagès (ara un restaurant), Barceló, Onyar, Mascarona, Rodó, Mateu... que encara conserven el nom i el mateix edifici, amb la lògica adequació a les necessitats de cada època. En els nostres dies perduren cases, i llinatges que s'han mantingut al llarg de segles d'història: Boades, Cobarsí, Hereu, Rovira, Valls, Cornellà, Trias... Molts d'ells són propietaris o grans masovers que han exercit

càrrecs públics a l'Ajuntament i a la parròquia. Cal esmentar de manera especial can Boades, una masia documentada ja en el segle XIII i que ha passat a la història per dos fets: l'un, perquè en el segle XIV hi va néixer Bernat Boades, a qui Roig i Jalpí, cronista del segle XVII, va atribuir erròniament *el Llibre del feyts d'armes de Catalunya*. L'altre, pel segrest de l'hereu, perpetrat per la colla d'en Serrallonga el 1629. Encara l'any 1900, un camp del terme era conegut amb el nom de "secuestro de Boada".

Des que acabaren les lluites socials al camp català, a la darrerria del segle XV, el món

de la pagesia va entrar en un llarguíssim període de tranquil·litat, prosperitat i expansió. "Homes lliures en terra lliure, heus ací la gran fórmula sobre la qual ha descansat la prosperitat del camp català fins als nostres dies", afirmava Jaume Vicens i Vives.

En el segle XVIII el terme de Vilobí es caracteritzava per un predomini absolut dels grans masovers sobre els propietaris. De 63 cases censades, només són propietaris de les terres els masos Hereu, Cobarsí, Sigmasa, Viader i Nicolau, que totalitzaven 230 vessanes de conreu i 44 de bosc.

Can Boades de Salitja als anys 1940.

Quant a la distribució de la població, ha predominat l'hàbitat dispers sobre el del nucli. Així es desprèn d'un cens d'edificis de 1887, segons el qual el 70% de les cases del terme es trobaven en disseminats, agrupades en veïnats.

Actualment, i a nivell d'administració local, tots els antics veïnats han quedat reagrupats en els de la Sarreda, Santa Margarida i d' Onyar, pel que fa a Vilobí; les Bòries i les Fonts, a Salitja, i a Sant Dalmai hi ha els veïnats de can Pèlach i de can Costa, amb un total de 222 cases. Cal afegir-hi, des dels anys setanta, com a nous veïnats, les urbanitzacions de can Tarré i de can Bells i la zona de l'aeroport.

Aspecte de can Sigmasa abans de la reforma feta l'any 1986 que la va transformar totalment.

Respecte a l'origen i a l'aspecte arquitectònic de les cases de pagès o masies, manca un estudi en profunditat, però, tot i les seves variacions, es poden considerar, en gran majoria, incloses dins la típica construcció de la masia post-remença construïda o reedificada en el floriment econòmic del segle XVI, durant els anys d'esplendor i de floriment de la pagesia. Es poden definir com un edifici amb coberta a dues vessants i façana amb frontó triangular. El cos central, a vegades més alt, sobressurt de les cobertes dels laterals. Correspon a la tipologia coneguda com planta basilical. La porta amb arc de mig punt i grans dovelles és un dels elements més prototípics que ha perdurat. El segle XVII,

tot i la difícil situació del món pagès, les masies seguien naixent o reformant-se, les dates de llindes i portes en són testimoni.

Al llarg dels segles XVIII i XIX tingueren lloc nous establiments. Entre 1768-1862 Rosa Congost n'ha localitzat 81, amb un total de 667,25 vessanes de terra. Naturalment, aquests nous establiments o colonitzacions, varen comportar l'augment de masies, més modestes que les antigues i benestants. Altres masies es reformaren, s'ampliaren o adoptaren elements estètics pròpis de l'època, com els balcons i les galeries.

Al començament del segle actual existien els següents veïnats:

Poble Veïnat	Cases
VILOBÍ	
Carbonell	21
Masrossell	37
Onyar	37
Pocafarina	30
Rodó	15
Santa Margarida	15
Sarreda	35
SALITJA	
De Baix	26
De Dalt	21
Bòries	20

Font: cens d'edificis de 1887, conservat a l'A.H.V.

LA PARRÒQUIA

16

Processó del Ram de l'any 1967. En primer terme, Mn. Joan Planella i darrere, Mn. Tomàs Pons.

42

L'organització parroquial ha contribuït a que la parròquia, com a òrgan social, tingués un paper importantíssim en la vida de les comunitats anteriors a la segona meitat del segle passat.

Tal volta és un tema poc conegut, tot i que, especialment en les zones rurals, el paper de la parròquia s'ha mantingut fins a temps molt més actuals i es pot considerar l'estructura on es produïa la interrelació de les institucions i les persones. En l'administració i organització del culte, els laics hi tenien un paper molt destacat i els principals càrrecs que exercien eren els d'obrers i els de pabordes.

La responsabilitat dels obrers es basava, entre altres coses, en tenir cura de les necessitats materials de l'edifici parroquial, del mobiliari, dels objectes de culte, etc. Per a cobrir les despeses comptaven amb les col·lectes i, en alguns casos, amb les aportacions especials de tots els vilatans.

A la parròquia de Vilobí, els obrers eren dues persones, generalment representatives de les famílies més rellevants. Cada any se solien renovar els càrrecs i els obrers sortints escollien els qui havien de succeir-los.

Quan es decidia de fer obres al temple, bé embellir algun altar

amb un nou retaule o construir un nou edifici parroquial, com va succeir a mitjan segle XVIII, eren els obrers els qui emprenien i assumien aquesta responsabilitat.

No era gens estrany que els diners de l'Obra poguessin servir, també, per a solucionar problemes de caire més municipal. Va ocórrer durant la Primera Guerra Remença (1462). Per tal de minvar el greu problema i evitar que molts veïns del poble haguessin d'abandonar-lo, empesos per la fam, els obrers, de manera molt raonable, decidiren de comissionar Bartomeu Pascol perquè vengués les joies del tresor

parroquial, entre les quals hi havia dos calzes, una creu de plata i dues corones d'una marededéu. Els diners que s'obtingueren varen permetre de cobrir les despeses necessàries per a sobreviure en aquella difícil situació.

Novament, durant la Guerra dels Segadors (1642) calgué servir-se dels diners de l'Obra. Aquesta vegada per a cobrir les necessitats del comú o ajuntament, que no podia fer front a un impost especial.

Tot i que la funció i responsabilitat dels obrers va perdre importància en el segle passat, la recuperà, momentàniament, l'any 1939, quan, acabada la Guerra Civil, els representants parroquials, és a dir, els obrers, conjuntament amb els

representants municipals, la Junta Gestora i el "Jefe de la Falange", constituïren una comissió destinada a afrontar les despeses de la reparació de l'església de Vilobí.

Per a aconseguir recaptar els diners necessaris —el cost total de la reparació va pujar 27.601 pessetes— s'obrí una col·lecta extraordinària, en la qual havien de col·laborar tots els caps de casa del poble. Tot i ser voluntària, s'insistí que es multaria els qui no hi contribuïssin.

Un segon aspecte relatiu a la intervenció de la parròquia en la vida social del poble era mitjançant les pabordies, que podien ser confraries i administracions, de funcionament diferent, però amb uns objectius semblants.

Quan l'any 1620, en plena difusió de la devoció mariana, es va decidir de fer el retaule de la Mare de Déu del Roser, en la signatura del contracte intervingueren els representants dels diferents organismes parroquials i dels estaments socials.

El contracte el signaren els pabordes de la confraria, Garau Turbany i Dalmau Salvà, juntament amb Antic Taltaull, rector; Joan Olmera de Bianya i de Cruïlles, senyor del castell; Francesc Serra i Jaume Sigmasa, obrers de l'església; Pau Fonallet, Cristofol Cobarsí i Joan Cobarsí, i Pere Alrà, tots pagesos de la parròquia de Vilobí, que encarregaren a Joan Pujades i Josep Pujades, el seu fill, arquitectes i entalladors de Riudellots de la Selva, l'execució del retaule de Nostra Senyora del Roser per a l'església de Vilobí.

H.H.P.G. Extret del contracte per a la construcció del retaule del Roser de l'antiga església de Vilobí. (Desaparegut).

Processó del Divendres Sant que, des de molt antic, es fa des de l'església de Salitja a la de Sant Dalmau. Es coneix amb el nom de "la Presa".

L'ESGLÉSIA I EL NUCLI ANTIC

17

Vista del nucli antic. En primer terme can Roscada i més enrere, la casa del teixidor, enderrocada l'any 1937 amb motiu de l'ampliació de la plaça Vella.

44

Durant molts segles, la vila de Vilobí només era un reduït conjunt de cases construïdes a redós del castell i de la seva capella, que feia les funcions d'església parroquial.

El recinte quedava tancat per una muralla aixecada al llarg de l'actual carrer de la Clau, un dels més antics i que encara manté la forma corbada. Tot aquest primitiu nucli urbà quedava inclòs en l'espai anomenat la cellera o sagrera, un espai posat sota la immunitat eclesiàstica i que tenia una extensió de trenta passes al voltant de l'església, dins el qual no podia tenir lloc cap tipus de violència. A la

sagrera si solien guardar els béns materials i les collites en temps de conflicte. També constituïa un refugi segur per a la població en les èpoques de guerra.

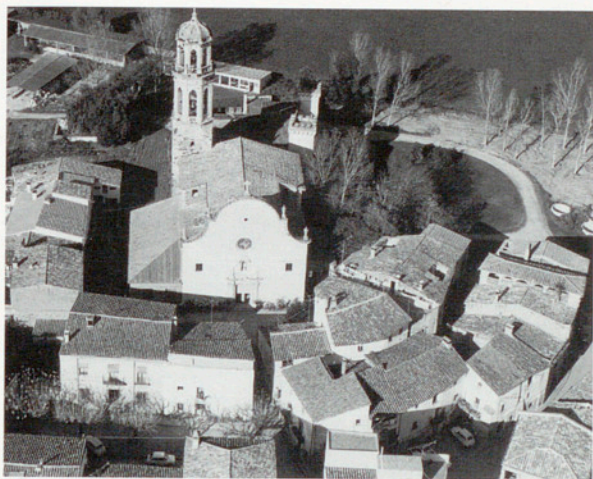
En total es calcula que l'any 1338 no hi havia gaire més de tretze cases, de les quals només tres eren fora de la muralla i que serien l'inici d'un primer creixement urbà que no aniria més enllà del carrer Onyar i de la plaça Vella, on l'any 1628 es construí la casa d'un ferrer, segons la inscripció conservada a la llinda de la porta.

Aquesta estampa urbana, amb poques cases més, va

mantenir-se fins a mitjan segle XIX, llevat de l'edifici parroquial, bastit a mitjan segle XVIII sobre l'antiga capella del castell.

Les deficiències, la petitesa de la capella i l'augment demogràfic que experimentà el poble al llarg del segle XVIII, sumat a la política propagandística de l'Església d'aquella època, motivaren la necessitat d'un nou edifici parroquial.

L'església que mitjantçant les prediques missionals arribava a tots els poblets i racons del país, exortant la feligresia i els rectors a dedicar a Déu el temple que li era adient, trobà

Vista aèria del nucli més antic de Vilobí centrat per l'edifici parroquial i castell.

bona acollida a Vilobí. Així que, un dia d'agost de 1758, la sala de la rectoria va ser l'escenari d'una important reunió, presidida pel rector Domènec Gañete, impulsor de la idea d'un nou temple. En aquesta reunió es va decidir d'enderrocar el vell edifici i construir-ne un de nou, de més capacitat.

Tot i que la parròquia disposava de pocs recursos, l'entusiasme de la feligresia, animada i esperonada pel rector, va fer possible que el projecte anés endavant. El rector de l'època en deixà constància, especialment del fet que les dones, tant les solteres com les casades, treballassin en la construcció dels fonaments "como valientes amazonas".

La participació popular en els primers anys va ser molt entusiasta. S'hi participava amb diners i amb jornals. Els més rics del poble hi varen

El fet era tant important que, en un manuscrit de l'època conservat al mas Viader, ha quedat així recollit l'esdeveniment:

"Nota de quant se comensa de espatlla la iglesia de Viloví. Fou als dinou de febrer de 1759, y quant se baxaren las campanas grossas, fou a dos de Mars de dit any. Item, per lo dia 21 de octubre de 1759 se comensa a fer la benedicció de la iglesia de Viloví y se posa la primera pedra ab solemna professo. Item, per lo dia 6 de setembre de 1760 se comensa a posar las vasas de las pilastras y aparadar sobre la terra."

col.laborar enviant els mossos per a fer de peons. L'obra era molt superior a allò que podia suportar el poble, i quan es varen començar a demanar aportacions extraordinàries i forçoses sorgiren l'enfrontament i les disputes, per la desigual participació en l'obra, cosa que va ser motiu d'un llarg plet.

Tot i les dificultats, entre 1759 i 1773 es construí el gros de l'edifici. Només restava el campanar i l'ornamentació del coronament de la façana, que no es va concloure fins a mitjan segle passat (1858).

Carrer de la Clau, que conserva la forma corbada de l'antiga muralla del castell.

EL CAMPANAR BARROC

18

Vista de Vilobí, a la primèria del segle XX.

46

Estretament lligada a la imatge de Vilobí, l'esvelta torre del campanar esdevé un punt de referència indiscutible. Orgullós de la seva imatge, el campanar mostra el seu inconfusible estil i triomfalisme barrocs a tota la comarca, ja que és ben diferent, i molt més monumental, que tots els seus veïns.

Bastit sobre una de les quatre torres del castell, forma un cos separat de l'església, si bé hi és adossat. Tota la seva base quadrada és feta amb la mateixa pedra tosca del castell i de l'església, però, quan agafa la forma de torre octogonal, el seu material és

pedra nummulítica de Girona, molt ben escairada.

És un clar exemple de l'arquitectura i del monumentalisme barroc. Aquest model de campanar de planta quadrada que es transforma en octogonal, té com a model el campanar de Vilanova, projectat per l'arquitecte fra Josep de la Concepció, l'any 1670, que va tenir una gran acceptació i difusió arreu de Catalunya.

Els dos pisos de setze finestrals, coronats per una cúpula, i el material noble amb què es construí el diferencièn dels altres campanars de la

contrada, més modestos i de coberta piramidal.

Un altre punt a tenir en compte és com un poble de la importància de Vilobí, al segle XVIII –menys de 500 habitants–, va poder acabar l'ambiciós projecte de bastir una església i un campanar de dimensions tan considerables.

L'any 1783 es va començar el primer pis, sobre la torre del castell. Quatre anys més tard ja s'havia construït una part dels pilars de les finestres del mateix pis, i en 1789 l'obra quedà interrompuda, ben segur que per causa dels mateixos problemes econòmics que afectaren el

país, a conseqüència dels quals poblacions com l'Escala, Palafrugell i Torroella de Montgrí que havien iniciat les obres dels seus campanars amb una gran empena, tampoc no pogueren continuar-los i resten, encara, inacabats.

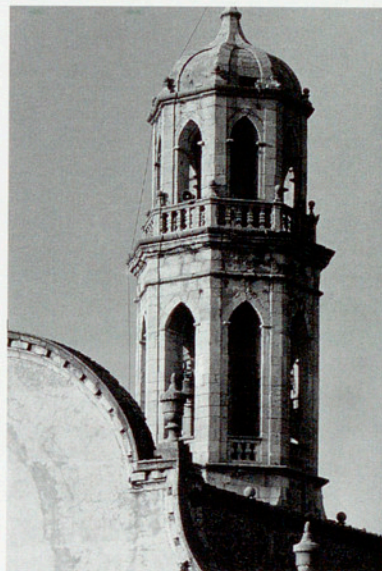
Fins avui no se sap qui va ser l'arquitecte que el projectà, però, el que sí es coneix, gràcies a uns documents conservats a l'Arxiu Parroquial, és el rebombori que va organitzar-se per tal de poder acabar la seva construcció.

Josep Pujol ha analitzat a fons el plet que, a la fi del segle XVIII, enfrontà el poble de Vilobí amb els cobradors del delme. La resolució, favorable al poble, va permetre, després de molts anys de reclamar i d'exigir als delmadors la seva

obligació de col·laborar en les obres, acabar el campanar de Vilobí.

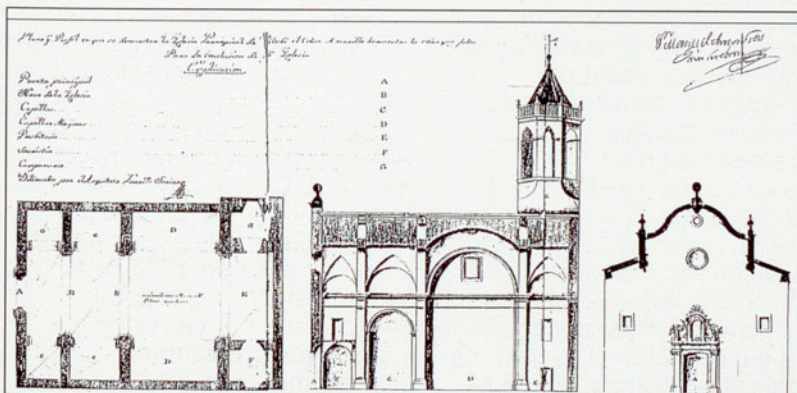
El delme consistia en lliurar a l'església la dècima part de les collites, talment com, segons la Bíblia, feia ja el poble d'Israel i que, des de l'època de Carlemany i fins al 1837, es va fer obligatòria. Per raons que no vénen al cas, el delme va passar a mans laiques, i de les set persones o institucions que tenien dret a cobrar el delme de Vilobí només una, el rector, vivia al poble i lliurava la part corresponent. La resta ni hi vivia ni donava a l'església la part que li corresponia.

Aquest abús, no era ignorat, va fer forts als vilatans a l'hora de pledejar. Animats pel rector Esteve Hortoll, assessorats per l'advocat Miquel Costa i amb el suport del comú o ajuntament,

Campanar d'estil barroc, acabat durant els primers anys del segle XIX.

aconseguien, l'any 1794, la sentència que va posar fi al plet i va donar la raó al rector i al poble. Els delmadors varen haver de pagar tot el que faltava per a concloure l'obra, que s'havia d'acabar amb tota celeritat.

Plànol i perfil de l'església de Vilobí, conservat a AHCSF, realitzat per l'arquitecte Francisco Soriano amb motiu del plet. Observi's que només s'havia projectat un pis i se'n construïren dos.

L'EIXAMPLE VUITCENTISTA

19

La plaça Nova al començament del segle XX. D'esquerra a dreta: torre de can Genís, ara Ajuntament; can Dàunis i la casa que, fins al 1922, havia servit d'escola pública dels nens.

48

A mitjan segle dinou, per iniciativa de tres propietaris, en Ferrer Pagès, en Rodó i el comte de Solterra, senyor del castell, es duqué a terme a Vilobí un procés urbanitzador o eixample poc comú en una població rural d'aquelles dimensions.

El procés va fer-se en tres etapes i amb un sistema d'establiment conegut com emfiteusi, o sigui, cessió perpetua del terreny mitjançant el pagament d'una entrada i un cens anual al que n'era propietari.

La primera fase la va dur a terme el promotor Narcís Rodó i va consistir en el grup de sis

cases de la plaça Vella, aixecades a l'inici del carrer de Sant Narcís. La segona fase la va promoure Joan Ferrer Pagès i va consistir en fer les quatre cases que, a continuació de can Roscada, formen la part de ponent de la plaça Nova. Ambdós processos es feren sense cap planificació, seguint el creixement desordenat que resseguia la disposició dels camins d'accés a la població.

L'existència d'un plànol de 1858, juntament amb altres documents, varen permetre a J. M. Puigvert d'analitzar amb profunditat la tercera fase, considerada la més completa i urbanísticament, la més

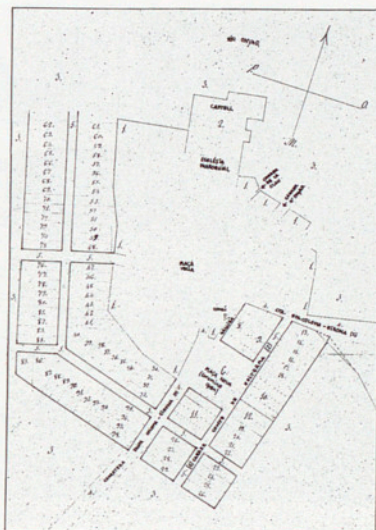
interessant, tant per l'extensió com per la planificació. La realitzà el comte de Solterra en terres dites la "Coromina gran del castell", actual plaça Nova, segons el projecte de Francesc Barnoya, agrimensor de la ciutat de Girona. Els plànols indiquen que es tractava d'un projecte ben concret, resultat d'una planificació de l'espai urbà basada en esquemes geomètrics i ortogonals, com correspon als eixamples vuitcentistes.

Tot el terreny va dividir-se en 108 parcel·les de poc menys

de 5 metres d'amplada per 20 metres de llargada. És a dir, d'uns 96 m² cadascuna. L'entrada estipulada per a cada parcel·la era de 100 lliures. En el plànol també es preveia la formació de nous carrers, força escassos i estrets, en no completar-se el projecte, no varen pas obrir-se.

Un fet interessant va ser la manera com es va fer la plaça Nova. El solar que conforma, pròpiament dita, la plaça, era format per sis parcel·les. Aquestes varen ser adquirides pels mateixos particulars que havien comprat els terrenys per a edificar i no pas per l'Ajuntament, com hauria estat normal puix que es convertiria en un espai públic.

Així doncs, la iniciativa privada de Pere Cobarsí, Miquel Brugada, Antoni Cobarsí

Part del plànol, conservat a l'arxiu del castell, realitzat per Francesc Barnoya l'any 1858.

i Jeroni Martí, tal volta motivada per les necessitats de disposar d'espai per a realitzar

Un dels pocs carrers construïts, dels molts que varen projectar-se. Ara és la travessia de cal Metge.

(...) El creixement urbà investigat és la traducció arquitectònica d'unes mutacions socials, econòmiques i polítiques dins una comunitat pagesa que va veure com s'engrandia i diversificava el seu sector menestral, com s'obria camí la petita burgesia rural (metge, farmacèutic, comerciant, mestres), així com la manera que penetraven dues institucions sobrevingudes de la mà de l'Estat, l'escola pública i la guàrdia civil.

PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M.

les seves pròpies activitats, com les de comerç i hostal, cafè, obrador de carreter i pagès, les quals, evidentment, precisaven d'espai exterior per a un millor desenvolupament de la feina, va fer possible la creació d'un espai obert i ampli al mateix centre de l'eixample, evitant l'excés d'edificacions i donant un concepte d'espai urbanístic modern que encara és el centre de la vila.

Cal destacar el canvi que va experimentar el nucli urbà de Vilobí en tan pocs anys, ja que va passar de tenir només 18 cases, l'any 1833, a tenir-ne 43, l'any 1860. En els trenta anys següents tan sols s'edificaren 6 noves cases.

LA MENESTRALIA

20

50

Va ser a mitjan segle dinou, que va desenvolupar-se una menestralia, la qual, tot i ser un complement de l'agricultura, conformà el teixit preindustrial, característic d'una vila rural.

Una de les activitats preindustrials més antigues i amb una continuïtat sorprenent, atès que encara funcionava ja ben entrat el segle vint, era la dels molins fariners. En el segle XIV a Vilobí n'existien quatre, un nombre certament elevat si tenim en compte el centenar de cases que hi hauria al terme.

Altres activitats les documenta el padró d'habitants de 1833 on

a més de 35 famílies de pagesos hi figuren: 2 fusters, 1 ferrer, 1 vidrier, 1 paleta, 3 sastres, 1 comerciant, 2 barbers-cirurgians (en llenguatge actual, practicant) i 1 metge. Llevat del vidrier, una petita indústria, la resta eren petits obradors de menestrals i de serveis indispensables per a la vida de qualsevol comunitat.

A la segona meitat del segle es va ampliar i diversificar l'oferta. A més dels carreters –Mayol i Comas– i els esclopeters –Esteve–, obrien negoci un altre ferrer –Castellà– i un altre fuster, –Martí–, alhora que nous serveis entraven en funcionament: l'any 1859 s'obria la primera farmàcia,

propietat de Narcís Sagrera, de Sant Dalmaí, i en aquells mateixos anys exercia de metge Joan Vidal.

Cap al final del segle surt la figura del prestamista, que podia prestar en metàl·lic fins a 4.000 pessetes, al 5% d'interès, que faria el mateix servei dels bancs actuals. L'any 1893, n'era en Miquel Salavedra i Barcons.

La construcció d'edificis comportà, naturalment, l'augment de mestres de cases i la fabricació de material per a la construcció. Així fou com sorgiren les rajoleries; primer a

El carreter Comas i el ferrer "Miliu" ferrant una roda a la plaça Nova. Dècada dels vint.

Salitja i després a Vilobí, que, semblantment al cas de l'esclopeter, tingueren un radi de venda molt més gran que l'estrictament local.

Altres oficis i serveis anaven completant i millorant aquella societat de la fi de segle: flequer –Domingo–, carnisser –Vilarnau–, taverner –Negre–, hostaler –Cobarsí–, sabater –Costa–, corder, i, fins i tot, una botiga de “camisolinas, mangas y cuellos”, de Giró, al carrer Onyar.

Durant els anys vint del segle actual (1923), apareixien en el registre de matrícules industrials les primeres dones: quatre modistes. Dues a la plaça Nova, Llorença Carreras i Francesca Comas, i dues al

carrer Onyar, Consol Fusté i Carme Rodà. En aquells mateixos anys exercia la primera llevadora municipal, Angela Dalemus.

Molts d'aquests oficis preindustrials, per la pròpia dinàmica històrica, han anat perdent vigència i ja fa anys que varen perdre la seva utilitat i rendibilitat. No obstant això, algunes d'aquestes indústries varen saber reconvertir-se i adaptar-se a les necessitats que demanaven els nous temps.

En són un exemple el cas del carreter Comas, que reconvertí el negoci en una fusteria; l'esclopeter va aprofitar el local per a obrir-hi un cafè, que es va mantenir, regentat per la

seva filla, fins al 1994. Cafè i obrador d'esclops era un tipus de negoci combinat que ja havia explotat, durant molts anys, l'altre esclopeter, a cal Nisso. Així mateix, els ferrers es reconvertiren en taller mecànic.

Aquesta dinàmica, que molt bé va analitzar J. M. Puigvert, demostra un esperit menestral i professional que ha permès de mantenir una activitat adequada a cada moment.

Tot i el seu alt grau d'artesanía, algunes activitats, per la seva producció i comercialització, representaven una important aportació al mercat comarcal i a l'economia local: la del forn del vidre, extingida al final del segle passat; les rajoleries, que, a poc a poc, s'anaren desmantellant, i la fabricació d'esclops, que desaparagué als anys seixanta amb el darrer esclopeter, l'Andreu Casadevall.

Actualment, les úniques indústries de rellevància que existeixen són la de transformació de carn, a Sant Dalmai, i les vinculades amb el ram de la construcció.

El ferrer Grau ferrant l'euga d'en Blavis, l'any 1953.

VIDRIER

En el segle XIX, Vilobí va ser un centre vidrier que va atreure professionals de diferents comarques. La fàbrica o forn de vidre era situat a tocar Vallcanera, en la propietat del mas Selva de Vall.

La família de Vicenç Garriga, procedent de Cruïlles, s'hi va instal·lar al començament de l'any 1800 i probablement ells varen ser els primers vidriers del poble.

L'any 1833, treballaven al forn sis persones, però a la casa, que a més del forn explotava les terres dels masos Selva de Vall i Selva de Munt, hi vivien, en total, catorze persones.

L'any 1859, Marià Garriga, nebot de l'anterior, juntament amb altres vidriers de procedència molt diversa formà la societat "Garriga i Companyia". Abandonaren el forn de vidre vell i construïren un nou edifici per tal d'ampliar el negoci. La fàbrica va dir-se "Santa Llúcia" i Marià Garriga va ser-ne el gerent.

El negoci no va pas funcionar tal com s'esperava. Un any després, els deutes contrets amb l'hostaler de Franciac (1.364 rals), pel menjar dels treballadors i de les bèsties al servei de la fàbrica, afegits a motius de salut, l'obligaren a deixar la fàbrica a mans d'altres socis. Amb ell va acabar la nissaga Garriga al forn del vidre de Vilobí d'Onyar.

RELOTGER

Tot i semblar un ofici de ciutat, a mitjan segle XIX va instal·lar-se a Salitja el primer rellotger. Aquest petit nucli rural va convertir-se, així, en un important difusor del rellotge de paret.

Josep Comas i Basuldo va ser qui va encapçalar quatre generacions de rellotgers que han estimat i estimen l'ofici.

El sistema que varen utilitzar per a difondre el rellotge era el següent: compraven rellotges francesos i alemanys per mitjà d'un intermediari de Barcelona. Aquests rellotges no eren venuts,

Andreu Casadevall, l'últim esclopeter de Vilobí. Any 1954

sinó llogats mitjantçant un contracte d'arrendament que implicava el pagament d'una quantitat en blat, prèviament acordada. Les reparacions anaven a càrrec del rellotger, el qual, en temps de la sega, passava a repassar-ne la maquinària i cobrar la quartera de blat.

A la darrerria del segle passat, i fins als anys vint de l'actual, els rellotgers de Salitja havien tingut uns cent rellotges repartits entre els pobles de la rodalia.

A partir dels anys vint, els arrendataris anaren comprant els rellotges, si podien, i els que no podien fer-ho els retornaven.

ESCLOPETER

Els esclops, calçat imprescindible durant molts anys, es fabricaven amb fusta de pi, que era la més calenta.

Al final del segle passat va obrir obrador a Vilobí el primer esclopeter, Antoni Esteve i Ramis, que es va casar amb Maria Cobarsí i s'instal·là a can Nisso. Uns anys més tard, a la mateixa plaça, obria taller un seu germà, Narcís.

Un llibre de comptes conservat per la seva néta, l'Angelina Esteve, va permetre de conèixer la producció, els preus i la distribució dels esclops.

Era un mercat força ampli, ja que a més d'abastir el poble i la seva rodalia se n'enviaven a altres indrets. El lloc més llunyà era Santoña, a Cantàbria, des d'on Arturo Gómez periòdicament solia fer-ne una comanda. Fora de les comarques de la Selva i el

Gironès, Barcelona, la Vall de Bas, Sant Feliu de Guíxols i Castell d'Aro eren altres poblacions amb les quals mantenia un comerç força regular.

El preu d'un parell d'esclops comuns valia, l'any 1910, una pesseta amb noranta cèntims. Si era de taló, dues pessetes. En aquells mateixos anys, un jornaler cobrava tres pessetes diàries; pocs anys més tard, 1924, el sou diari d'un esclopeter era de vuit pessetes.

En els anys vint, a més dels dos esclopeters de Vilobí, se n'instal·laren dos a Salitja: Pere Cornellà i Llorenç Planella. A Sant Dalmai, hi havia en Miquel Muntal.

CARRETER

En una societat preindustrial, la figura del carreter o constructor de carros era del tot indispensable, tot i que Vilobí no va comptar amb un home d'aquesta professió fins a l'any 1842 en què Jeroni Comas, avi del darrer carreter, va instal·lar-se al poble procedent de Corçà.

Un temps després, un altre carreter, Narcís Mayol, igualment vingut de fora, també obria taller al poble. A l'any 1872, entre Vilobí i Salitja es comptava amb quatre carreters. A Salitja hi havia Josep Rabassada i Josep Russet.

Els Comas varen construir la casa i l'obrador, l'any 1851, a la plaça Nova. Com era habitual, varen passar-se l'ofici de pares a fills. El darrer carreter, l'Àngel Comas, tanca una nissaga de vuit generacions.

RAJOLER

La primera dada sobre la instal·lació de rajoleries és de l'any 1893. Fa referència a dos rajolers de Salitja: Joan Pastells i Isidre Fuster.

L'element important per a una indústria de rajols són les terreres, i les millors eren les de la zona de Salitja-Aiguaviva, especialment les que eren de propietat del rector Nou i en Marieta. Així, la gran majoria de rajols de la zona eren

produïts amb aquestes argiles de color blanquinós.

L'any 1924, ja s'havien afegit tres rajoleries més, instal·lades a Vilobí. La darrera que va obrir-se va ser el forn de can Rodó, en els anys quaranta, i va funcionar fins als setanta, moment en què Toni Bayé, conegut com Toni Rajoler, va retirar-se.

CISTELLER

El vimet i la canya, ambdós abundants a la zona, varen propiciar que l'ofici de cisteller es desenvolupés al poble. Els coves, els cistells i els revestiments de garrafes eren elements d'utilitat i imprescindibles per a la vida rural. Naturalment, a cada poble hi havia algú que n'havia de fer.

A Vilobí, no hi ha constància de qui s'hi dedicava abans dels anys vint, però a partir de 1925 el cisteller de Vilobí va ser Ramon Vilarnau i Busquets, que exercia, també de carter.

L'ofici de cisteller va tenir una forta embranzida gràcies a la gran demanda de coves d'embalatge i altres estris que necessitava la producció hortícola del Maresme.

L'ofici, amb una mica d'habilitat, no era complicat d'executar, i com que allò que es fabricava no requeria majoritàriament, un gran nivell de perfecció, molts s'hi atrevien. Així que, combinant-se amb les feines del camp, moltes famílies aprofitaven l'oportunitat de fer-se un sobresou.

Antoni Bayé, a la rajoleria de can Rodó. Any 1956.

AGRICULTURA I RAMADERIA

21

54

Des de sempre, el municipi ha estat vinculat al sector primari. L'agricultura i la ramaderia han estat les més destacades i gairebé úniques fonts d'ingressos.

Cereals, una mica de vinya, l'hort familiar i els conreus destinats al bestiar eren la producció tradicional d'una agricultura d'autoconsum. El conreu del cànem, fins al començament del segle actual, també formava part del paisatge agrícola. La producció devia ser considerable, puix que l'any 1904 i en 1910 l'Ajuntament prohibí de posar-lo en remull a l'Onyar i en altres rieres. A Salitja,

l'indret conegut com els Horts d'en Colomer encara conserva les restes dels amaradors que havien servit per a remullar aquest conreu tèxtil.

En la dècada dels seixanta es produí una transformació important. El creixent procés d'industrialització va comportar un èxode de la gent del camp cap a les zones urbanes. També un augment del nivell de renda de la població, cosa que comportà una modificació substancial en la demanda de productes agrícoles.

A Vilobí, les explotacions s'autodimensionaren i es va passar d'una agricultura tradicional, basada en el

Camp de blat segat a mà, quan encara es feien gavellons de garbes i pallers.

policultiu, a la monocultura intensiva, aprofitant al màxim les terres de conreu amb un fi comercial.

Es pot dir que no quedava terra ferma al municipi i que augmentà la superfície cultivable, prenent-se terra al bosc. El canvi comportà una forta regressió dels cereals de consum humà i un increment dels cultius cerealístics i farratgers per al bestiar.

Apareixia una nova agricultura, més mecanitzada i tecnificada. Els regadius i els adobs químics permetien aquesta intensificació del cultiu que

possibilitaven, en molts camps, obtenir més d'una collita a l'any.

Ahora apareixia un nou concepte d'agricultor que, tot i continuar essent les explotacions de tipus familiar prenia un marcat caràcter, d'empresa agrària.

L'any 1963, un grup de quinze pagesos varen unir els seus interessos en una mena de cooperativa, l'Agrupació Santa Margarida, que els permetia d'utilitzar en comú la maquinària i els adobs que adquirien conjuntament.

En els anys setanta s'introduí el raigràs, que juntament amb el blat de moro eren els

farratges més apreciats per a ensitjar. Així que, dins el paisatge agrícola de la Selva, Vilobí d'Onyar, i quatre municipis més (Caldes de Malavella, Riudellots, Sils i Vidreres) formaven, al final dels vuitanta, l'àrea de més especialització intensiva. En els cinc municipis es concentrava el 55% de la superfície farratgera de la comarca de la Selva i el 67% de la total censada.

Lligada als nous conreus farratgers, la ramaderia també augmentà i s'adequaren les seves instal·lacions. Granges de Vilobí i d'Arbúcies foren les pioneres en l'ús de la

munyidora mecànica. La primera s'estrenava el mas del Castell, per Nadal de 1956.

Pocs anys després, el 1964, per tal de millorar la producció lletera, s'iniciava l'aplicació de la inseminació artificial. Joaquim Vivas i el veterinari Josep Vila varen ser els introductors, a l'Estat espanyol, de la inseminació artificial amb semen congelat importat dels EUA. Al cap d'uns quants anys (1993), rebien la Medalla de l'Agricultura Catalana com a reconeixement al seu esforç.

L'any 1969, a les comarques gironines s'implantaven les cinc primeres granges comunitàries de bestiar boví de llet; una d'elles, Granja el Trèvol, de Vilobí, comptava amb 500 caps de vacum, l'any 1994.

En els darrers anys, com a conseqüència dels canvis introduïts per la CEE algunes de les explotacions ramaderes del municipi, tant de boví com de porcí, han desenvolupat un alt nivell de tecnificació i una millora genètica de la producció. L'any 1994, de les 100 millors granges per índex genètic de tot l'Estat, 4 pertanyien al municipi.

Vaques de llet pasturant en llibertat. Una imatge poc habitual a la plana, on predomina l'estabulació.

ELS FRUITERS

22

La recollida de fruita implica la contractació de treballadors temporers, a vegades vinguts de terres tan diferents com Àfrica i Suècia.

56

LAVELLANER
La seva intensificació va ser impulsada a final del segle passat per Joan Pèlach, de Sant Dalmai, assessorat per l'enginyer agrònom Sr. Matons. Les condicions climatològiques i el subsòl de la zona, afavorien aquest conreu. La varietat del país, molt productiva però poc comercial, va ser substituïda per altres varietats, com negreta, la "gresal" i la "queixal de llop", i en pocs anys es plantaren avellaners en molts camps de la zona.

Aquesta iniciativa rebé la compensació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, que, l'any 1911, concedí a Joan Pèlach la Medalla d'Or

i el Diploma de la institució. Ben aviat la família, a més de conrear-lo, es dedicà a la seva comercialització i exportació.

En anys successius, els camps d'avellaners varen configurar un paisatge particular i gairebé exclusiu dels pobles de Brunyola (que representa el 50% de la comarca), Sant Dalmai, Vilobí, Santa Coloma, i Anglès, fins a arribar a Amer. La producció d'aquesta àrea, a nivell de comarques gironines, representa el 69%, mentre que a nivell de tot Catalunya suposa el 4%. En els anys setanta es va produir un considerable increment. Es milloraren les tècniques de regadiu, amb la implantació del

sistema de gota a gota. L'entrada a la CEE, en la dècada dels vuitanta, va comportar greus problemes comercials per al sector, a causa de la forta competència de tercers països.

LES POMERES

L'any 1964, uns tècnics francesos, entre els quals cal destacar Jean Gauthey i Roland Libaud, vinculats a una important empresa de productes fitosanitaris, es posaren en contacte amb pagesos de Vilobí i els van exposar les bones condicions de la zona per a aplicar-hi les tècniques de conreu de la

poma que ells ja havien experimentat a Argèlia, país on va esclatar una guerra que els obligà a buscar noves possibilitats.

Atrets per les bones expectatives que oferia el nou sistema de conreu, alguns dels propietaris de Vilobí com els de can Rodó, can Blavis, can Barceló, can Caballé, can Daunís, etc., arribaren aviat a un acord amb els francesos. Es formaren societats mixtes, amb capital forà, i s'arrendaren les terres pel període de trenta anys, a un preu mitjà de 10.000 ptes. l'hectàrea.

Tothom estava entusiasmat amb la nova manera de treballar i amb el resultat de la producció, però, al cap de pocs anys, s'iniciaren les desavinences econòmiques, atès que els pagesos consideraven que tot el pes de la feina era seu. Això va motivar que alguns compressin totes les accions de la societat i, des d'aleshores, amb l'ajuda de tècnics del país, com el Sr. Pijoan, les plantacions de Vilobí ja no depengueren dels francesos.

Quant a tecnologia i sistemes de plantació, val a dir que eren molt avançats. Les plantacions es feren amb el sistema conegut per *drapeau* o bandera, que consistia en fer

créixer l'arbre inclinat, amb un sistema de poda especial que permetia una racionalització, i més eficàcia del treball.

La varietat més conreada va ser, al principi, la *delicius*, però molt aviat hom s'adonà que la que millor s'adaptava al clima era la *golden*. Amb tot, la varietat *golden*, a Vilobí i a gran part de la Selva, presenta el problema del *rosseting*, que consisteix en unes taques de color marró a la pell, provocades per la humitat ambiental i la qualitat del sòl. Encara que per a l'exportació això ha representat una limitació, no ha pas estat així per al consumidor del nord d'Espanya, que ha sabut apreciar les seves qualitats organolèptiques (molt gustosa i aromàtica).

Amb l'augment de les pomeres s'hagué de pensar en sistemes d'emmagatzematge i distribució. Així va néixer, l'any 1971, Fruitex, una societat creada per quatre propietaris conreadors de pomeres que, mitjançant unes correctes instal·lacions frigorífiques, ha permès que els rendiments del producte fossin molt més satisfactoris. Altres productors comercialitzen pel seu compte o estan associats a cooperatives d'altres municipis.

ALTRES FRUITERS

El conreu de la pera ben aviat va compartir terreny amb les pomeres.

A mitjan dècada dels vuitanta, can Barceló i Fruitex iniciaren la substitució de les pomeres per les nogueres.

Una jove plantació de noguers que, l'any 1990, va substituir-ne una de pomeres. Els resultats encara no són constatables.

LA PROTECTORA DELS POBRES

23

58

La societat pagesa de la darrera del segle passat vivia totalment desamparada quan es donava algun cas de malaltia o accident. Aquesta indefensió va fer que sorgissin les associacions o germandats de socors mutus, les quals, mitjançant el pagament d'una quota mensual, garantien als associats una certa tranquil·litat, en cas de necessitat.

A Vilobí, el 12 de juliol de 1885 es va fundar una d'aquestes associacions de socors mutus, amb el nom "La Protectora de los Pobres" i amb el propòsit d'auxiliar els associats en cas de malaltia i d'impossibilitat.

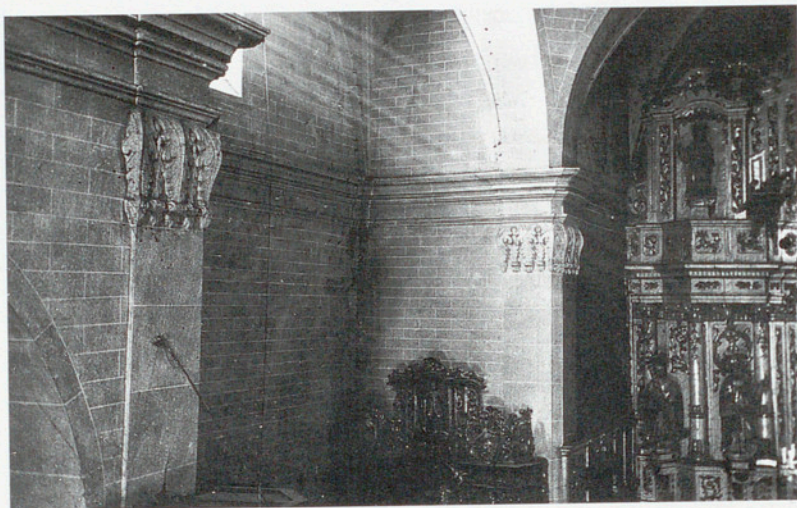
Comptava amb un reglament i uns estatuts propis. La junta fundadora quedà constituïda pel president, Pere Geli, aleshores alcalde de Vilobí, casat amb la pubilla Viader, el vicepresident, Pere Comas, i els vocals Esteve Cobarsí, Joan Negre, Llorenç Aradas i Llorenç Morell. Com a secretari va quedar Francesc Mas, que era també secretari de l'Ajuntament.

A més, comptava amb un metge, que en aquell moment era el titular de Vilobí, Enric Pascual, i com a recaptador de les quotes hi havia Joan Tresserras.

Les sessions se celebraven al castell, cada tres mesos, i la

junta era renovada anualment. S'escollí com a patró sant Esteve, que ho és també de Vilobí.

Podien formar part de l'associació els veïns de les parròquies de Vilobí, Salitja, Sant Dalmai i Brunyola que tinguessin edats compreses entre 15 i 45 anys, encara que podien ser admesos els que tinguessin menys de 58 anys, sempre que ingressessin juntament amb altres tres individus menors de quaranta-cinc.

*Per la festivitat de Sant Esteve se celebrava un solemne ofici, amb orquestra i predicador, al qual havien d'assistir tots els germans.
Interior de l'església abans de 1936.*

Un altre requisit era reunir les condicions de "buena conducta" i "buena salud", tot concretant que "no se permitirá el ingreso de ningún individuo en esta Hermandad que sea ateo, impío o bien separado de la religión (C.A.R.)" (Catòlica, Apostòlica, Romana).

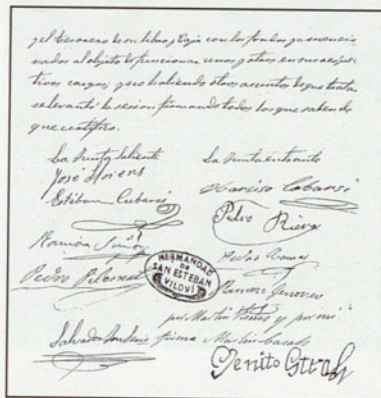
La quota establerta per als socis era d'una pesseta al mes, tot i que si la Junta ho creia necessari podia augmentar-la. En cas de malaltia, el subsidi era de dues pessetes diàries, que podien disminuir segons la durada de la malaltia. Si aquesta esdevenia una impossibilitat, el subsidi es reduïa a cinquanta cèntims per dia.

Hi havia algunes malalties que quedaven excloses de subsidi, com la sífilis i resta de venèries, la sarna, la tinya, la bogeria, la mania, l'epilèpsia, les derivades de baralles, l'embriaguesa, el delirium tremens i els suïcidis frustrats.

Una altra de les normes que establí el reglament, en el seu article 47è, era: "Queda escluido de la Hermandad el que en alguna Junta hable de cuestiones políticas u otras que puedan comprometer el buen nombre de aquella, y también el que sin permiso del Director hable promoviendo disturbios de cualquier especie".

En 1886 ja hi havia 64 socis i existia a la caixa un romanent de 1.480,25 ptes.; s'havia pogut comprar una "banyadora" i dues "xeringues".

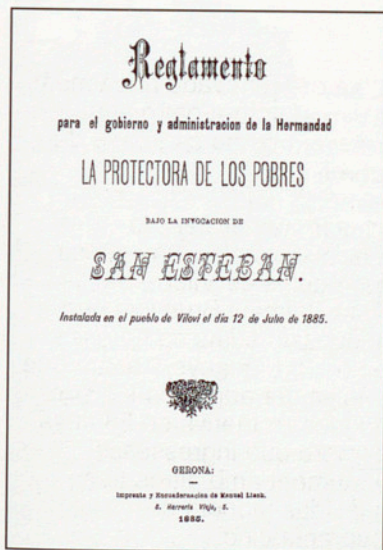
No s'ha d'oblidar quines eren les condicions d'higiene, d'aquella societat, ben diferents de les actuals; la banyadora o banyera era un estri transportable només emprat en cas de malaltia. Així, la Germandat establí que els socis i els seus familiars podien utilitzar-la de franc, mentre que als no socis, en cas de necessitar-la, se'ls cobraria una

Signatures i segell corresponents a la renovació de la junta, l'any 1891.

pesseta per dia als del poble i dues als de fora del poble. Un preu més reduït es cobraria per les xeringues o peres de donar lavatives.

No se sap quina va ser la trajectòria de la Germandat. La darrera dada documentada és de l'any 1900. No obstant això, l'any 1928 existia una *Hermandad de San Esteban* que, segons consta, havia estat fundada el 27 d'abril de 1916, amb seu al núm. 18 de la plaça Nova de Vilobí i que comptava amb 24 socis. La seva finalitat també era la de socors mutus i, com a associació, tenia dret a escollir un regidor en les eleccions municipals.

Portada del reglament de la Germandat, conservat a l'AMG.

ERMITES I CAPELLES

24

*Les darreres pabordeses:
d'esquerra a dreta, Maria Esteve,
Carme Domingo, Marina Salip,
Neus Planas, Maria Ribes
i Maria Capella.*

60

SANTA MARGARIDA La capella existent és un edifici de tradició romànica, esmentada ja en un document de 1290. Consta d'una nau de planta rectangular, sense absis diferenciat. Al mur de ponent hi ha adossat un ampli porxo que protegeix la porta d'entrada, sobre la qual s'alça un senzill campanar d'espadanya. Aquesta façana i el porxo són un afegit de 1665. Al llarg de l'any tenien lloc diferents romeries, les quals, i a judici del bisbe de Girona, acabaven amb "desórdenes, abusos, escándalos y excesos". Per aquesta raó, l'any 1758, el bisbe, en la seva visita

pastoral a la parròquia, manà que la processó que cada any es feia a la capella de Santa Margarida fos suprimida i es fes, només, al voltant de la parròquia, sense sortir del nucli urbà. Cal entendre que el motiu seria evitar les ocasions de dispersar-se pel bosc, amb les conseqüències imaginables.

Aquesta prohibició no va donar-se únicament a Vilobí. En aquella mateixa època, el bisbe prohibí la romeria de Sant Roc que es feia a Riudellots molt arrelada al poble, i, en general, les directrius del bisbat tendien, si no a suprimir-les, a escursar-ne el recorregut.

L'any 1963, l'Agrupació Santa Margarida va impulsar la restauració de la capella. Les obres es varen fer sota la direcció del Dr. Oliva i Prat i l'interior es va embellir amb uns canalobres, un sant Crist i un nou altar, obra del reconegut escultor gironí Francesc Torres i Monsó, que aplicà les directrius renovadores del Concili Vaticà II. La Comissió de Festes de l'època va encarregar-se de fer repicar les parets de l'exterior i cada 20 de juliol s'hi celebra un tradicional aplec.

LES FONTS

La capella pertany a la parròquia de Salitja i es troba, aproximadament a 1 km del nucli. És un petit edifici d'una sola planta, cobert amb una volta de creueria i un absis semicircular. Sobre la porta d'accés hi ha un campanar de cadireta, i adossat al mur de migdia una petita sagristia.

Està dedicada a la Mare de Déu de les Fonts, advocació lligada a la deu que brolla arran mateix de la capella, les aigües de la qual es recullen en la petita bassa que durant anys serví de safareig. Darrerament es va remodelar, d'acord amb els corrents arquitectònics

actuals, remarcant-ne la seva funció de font.

No hi ha notícies de qui va fer-la construir. Es creu que podria existir des de molt antic, però l'edifici actual, per les seves característiques arquitectòniques, cal considerar-lo del segle XVII. Fins a l'any 1936, s'hi venerava una imatge d'alabastre, desapareguda durant la guerra. La imatge actual és una donació d'una família devota. La Mare de Déu de les Fonts és invocada amb motiu de grans sequeres i en cas d'inundacions, com també per a guarir malalties. Cada primer diumenge de setembre, en els foratges del voltant de l'ermita se celebra l'aplec.

SANT LLOP

Malgrat trobar-se en un lamentable estat d'abandó, i sense culte des de fa molts anys, l'ermita conserva la seva estructura de planta rectangular, amb un absis semicircular a la capçalera. Sobre l'edifici hi ha restes d'una torre que des de 1848 formà part de la línia militar de telegrafia òptica Barcelona-La Jonquera.

Sant Llop. En temps de la Tercera Guerra Carlina (1875), l'Ajuntament de Vilobí va costejar les obres de fortificació que s'hi varen realitzar.

Capella de les Fonts. Com en tantes no podia pas faltar-hi la llegenda, que relaciona l'edificació de la capella amb un bou, de can Trias per a uns i de can Rata per a altres, que, tot pastorant, desenterrà una imatge de la Mare de Déu.

ALTRES CAPELLES

Existeixen unes quantes capelles privades, situades en diferents masies. La més, antiga, de 1609, és la dels Dolors, al mas Alrà. A ca l'Artau, el 1901, es bastí la del Sagrat Cor. L'any 1910, can Rovira també disposà de capella, dedicada al misteri de dolor, l'Oració a l'Hort. A can Pèlach, el 1946, es construí una capelleta perquè pogués celebrar-hi missa un del fills, Mn. Enric, actualment bisbe al Perú.

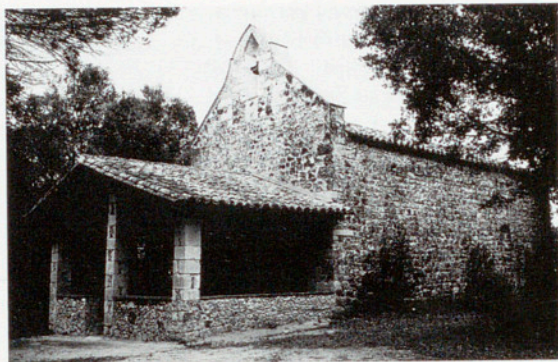
Com a ornamentació de la capella de Santa Margarida, durant segles existí un retaule d'estil gòtic que era una de les millors obres conservades de la seva època i la millor joia de culte que ha tingut el poble. Al començament del segle XX va ser traslladat a l'església parroquial, per tal de poder custodiar-lo millor. Però això no va pas poder aconseguir-se. L'any 1936, en els primers moments de la Guerra Civil, quan arribà a Vilobí un representant de la Generalitat per tal de salvar el retaule, aquest ja havia quedat destruït per les flames de l'incendi provocat a l'església.

L'obra era formada per un conjunt de cinc taules articulades, de poc més d'un metre d'alçada, que es plegava sobre la taula central, una mica més ampla que les laterals. El material de suport era la fusta sobre la qual es va aplicar la pintura feta al tremp, de clara d'ou.

Les escenes es distribuïren en dos nivells superposats. En les quatre taules laterals es narraven episodis de la llegenda hagiogràfica de santa Margarida. A la central, en canvi, hi havia representat el calvari a la zona alta i dues figures agenollades a la zona baixa, una dama i un cavaller, que s'han identificat com els donants del políptic.

Cadascuna de les composicions estava protegida per dobles arcades gòtiques, sobre les quals campejaven escuts, alternat-se entre ells dues armes distintes. La datació d'aquesta obra és imprecisa. Es calcula que deuria fer-se entre l'any 1300 i el 1313.

Malgrat tots els estudis que la historiografia li ha dedicat, no s'ha pogut conèixer el nom del seu autor i, per això, a aquest se li ha donat, mentre no se'n conegui l'autoria, el nom de "Mestre de Vilobí d'Onyar". Tampoc se sap amb certesa el nom dels donants del retaule, ja que els emblemes familiars que hi són representats, el de la casa d'Empúries i el d'una branca dels Cabrera, no tenen res a

Aspecte actual de la capella de Santa Margarida.

veure amb cap família de les que, fins ara, se saben relacionades amb Vilobí.

La historiadora de l'art Francesca Espanyol ha demostrat que el retaule de Santa Margarida no va ser construït per a la capella de Vilobí, sinó que hi va ser portat molts anys després. Segons la investigadora, el políptic l'havia fet construir Alamanda, filla de Ramon d'Empúries, casada amb Ramon de Cabrera, per a una de les capelles laterals situades a la capçalera o girola de la catedral de Girona, on es venerava Santa Margarida i on hi havia fundat un aniversari i un benefici que incloïa el dret de sepultura.

L'afirmació es fonamenta en l'estudi dels escuts nobiliaris que es varen pintar en el retaule: el de la casa d'Empúries, de faixes horitzontals, i el dels Cabrera, que, a més dels angles del retaule, cobreix la capa o perpunt del cavaller, si bé aquest escut és una variant, diferent, del de la branca principal dels Cabrera.

Es desconeix el moment i la raó del trasllat del retaule a Vilobí d'Onyar. El que sí se sap és que, l'any 1564, el políptic ja no era a la capella de la catedral.

Era corrent, per raons de modes o de canvi de gustos, renovar els retaules i, evidentment,

aquestes renovacions no sempre comportaven la destrucció de l'obra, sinó el seu trasllat a altres llocs.

Sembla força clar que el retaule presidí la capella vilobinenca de Santa Margarida des de mitjan segle XVI –dos-cents anys després d'haver-se realitzat– fins a la primeria del segle XX, en què, per a la seva millor conservació i per a més seguretat, es decidí de traslladar-lo a l'església parroquial de Vilobí d'Onyar, on quedà instal·lat fins que l'any 1936, casualment el mateix dia de Santa Margarida, quedà destruït per les flames.

(...) Las ocho escenas narrativas que de acuerdo con la tendencia a la simplificación que tanto embellece al Arte "Franco-Gótico", logra producir el realismo en cada escena representada, con el mínimo de personajes.

No existe la tercera dimensión; los contornos van delimitándose por ligeros trazos de buril, sobre pasta yesosa, que recubre el "endrapado", –tela de grano fino– que iba adaptado sobre la madera. Los dorados eran lisos, sin relieve alguno, excepto en las tallas de madera, y servían para hacer resaltar las figuras representadas, como recortadas sobre fondo azul.

De esta forma el artista había logrado obtener un efecto semejante al de los esmaltes; incluso en las líneas que van modelando los pliegues, todas con trazo seguro y bien estudiado, se adivina al artista que, conocedor del dibujo, sabe dar a las figuras una elegancia, un ritmo y una vida, pocas veces observado en otras producciones coetáneas, cosa que nos permite suponer la influencia que este Maestro pudo, con toda certeza, ejercer en los artistas y los talleres de la región y comarca (...).

SUTRÀ I VIÑAS, Joan: *Revista de Girona*, núm. 33. 1965, p. 25-32.

(...) "Derivats de les formes més cultes es troben alguns exemples, dels quals el més representatiu és el retaule de Vilobí d'Onyar dedicat a Santa Margarida, testimoni de gran importància per a l'evolució del retaule gòtic a Catalunya." (...)

DALMASES, Núria de: *Història de l'art català*, vol. III. Ed., 62. Barcelona, 1984, p. 126.

Les fotografies conservades a l'Arxiu Mas, de Barcelona, han estat l'únic testimoni gràfic que ha permès poder dur a terme els estudis sobre aquesta obra tan important de la pintura gòtica catalana.

Les escenes que hi són representades es relacionen amb llegendes de l'època que explicaven els extraordinaris turments i el martiri que va patir la santa, en no accedir als desitjos d'un governador romà, defensant, així, el seu cristianisme i la seva virginitat.

Adolf Mas va fotografiar el retaule, l'any 1918, per encàrrec de la Mancomunitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans.

GOJAIRES I CANTAIRE

25

64

La tradició dels goigs té unes arrels força llunyanes i a cada poble existí un grup, més o menys nombrós, de gojaires. A poc a poc s'anà substituint el cadenciós i reiteratiu cant dels goigs pel de les caramelles, musicalment més ric. Així, a Vilobí, l'any 1950, sota la direcció del Sr. Joan Bataller, mestre de l'escola i músic, el grup de gojaires va canviar el seu repertori i es va presentar amb el nom d'Agrupació Coral Vilobinense. El cor el formaven trenta cantaires, tot homes, i el seu repertori eren les caramelles, en el dia del Ram i el de Pasqua, i les sardanes i la cançó popular, durant la resta de l'any. En deixar

l'escola de Vilobí el Sr. Bataller, l'any 1957, el grup va disoldre's.

Contràriament, a Salitja, malgrat que entre 1959 i 1984 va existir un lapse sense cantaires, els gojaires, gràcies a uns veïns que de joves ja n'havien format part, es creà una nova colla i, així, es convertí en un dels pocs pobles de l'entorn que ha sabut mantenir viva la tradició de cantar els goigs i consolidar un bon grup. Joan Amades, en el *Costumari Català*, fa esment dels gojaires de Salitja.

Sol ser habitual que en els aplecs de moltes ermites i en moltes festes patronímiques es

mantingui la tradició de cantar els goigs a llaor del patró o de la Mare de Déu corresponent, però no és tan habitual trobar un grup de gojaires organitzat que la nit del dia del Ram i de la de Pasqua continuï fent la ronda nocturna pels carrers i masies, cantant únicament els goigs de sempre, amb la mateixa melodia cadenciosa de regust arcaic, amb l'acompanyament del so del pandero.

Els textos s'han anat perpetuant mitjançant unes llibretes, en les quals algun gojaire, escrivia la lletra i, així,

Cor de can Rodó, grup coral més antic, format únicament per homes, que va existir a Vilobí al començament del segle XX.

El grup Gojaires de Salitja en una de les seves sortides el dia del Ram.

generació darrere generació, les anaven aprenent. Algunes d'aquestes velles llibretes recullen més de cinquanta goigs diferents. Durant la quaresma, en què no es feia ball, els joves aprofitaven per a assajar-los.

El repertori de goigs és molt extens i variat. Des dels tradicionals del Roser a les

Coral Les Nostres Veus, en una actuació efectuada a l'església de Salitja.

corprenedores i punyents *Cobles del Ram*, probablement referides a la pesta de l'any 1649, agreujada per una escassetat de collites que va provocar una fam atterradora i que el poble va interpretar com un càstig del cel. N'hi ha d'altres, de caire més profà, com són les *Cobles de les minyones* i unes de l'època dels carlins, *Cobles d'en Nouviles*, que tot i conservar-se'n el text, que fa referència al fet històric de l'afusellament de lliberals per part dels carlins, a Besalú, l'any 1874, s'ha perdut la tradició de cantar-les.

L'any 1991, els responsables d'un programa de RNE, *Tradició oral*, es van interessar per aquesta manifestació musical. Un equip de gravació va desplaçar-se fins a Salitja per tal d'enregistrar una cantada de goigs que es va celebrar a la capella de les Fonts. Pocs dies després, aquesta cantada era difosa per Ràdio 2 a tot l'Estat espanyol.

A més dels goigs, la música, en general, ha trobat a Salitja

“En algunes poblacions els ous que recullen els caramellaires es juguen a les cartes. Molts veïns de la ciutat de Girona anaven a veure jugar el ous al poble proper de Sant Dalmai. En deien “anar a besar la cuixa de l'abadessa”. Antigament en aquest llogarret hi havia un monestir de monges benedictines”.

AMADES, Joan: *Costumari Català*, vol. II, p. 874.

un molt bon acolliment. Això passa des de 1970, Mn. Marcel Carrera, aleshores rector del poble, va proposar que la mainada s'iniciés en la música. En pocs anys esdevingué un dels pocs pobles on pràcticament tots els seus joves tenen una formació musical i toquen algun instrument.

Fruit d'aquell esforç va sorgir el grup musical i vocal *Les Fonts*, format per més de vint joves entre 14 i 21 anys, que va perdurar fins als anys noranta.

Per la tardor de 1986 va crear-se la nova coral *Les Nostres Veus*, amb cantaires de Vilobí, Salitja, Sant Dalmai i, també, de Brunyola. És una formació de veus mixtes, dirigida per Mercè Rabionet, que amb el pas del temps s'ha ampliat i ha incorporat membres d'altres poblacions i instruments.

FRATERNITAT DE SANTA CLARA

26

66

L'any 1974, la comunitat de monges clarisses procedent del poble de Salt, on havia tingut el seu darrer monestir, s'instal·lava a Vilobí d'Onyar.

El lloc escollit va ser el veïnat que antigament es coneixia amb el nom de Pocafarina i que es troba a pocs metres de la carretera que va de Girona a Santa Coloma de Farners.

Els pins envolten tot el recinte i, fins i tot, s'han respectat en la zona interior del claustre. És una construcció de l'any 1973, segons el projecte de l'arquitecte Jaume Teixidor, de Barcelona. El material emprat en els murs és el rajol vist,

combinat amb un arrebossat del mateix color. El conjunt destaca per la concepció moderna i racional dels espais i la perfecta integració en el paisatge. En general, denota l'amor per la natura de les residents en el recinte, alhora que una acollidora sobrietat. Segons l'arquitecte autor del projecte, el monestir va ser concebut per a una congregació que, en aquell moment, optava per la ruptura amb l'antiga vida del cenobi, atès que són monges progressistes i realitzen treballs a nivell industrial. En el seu règim intern predomina un ambient quasi familiar que es mou en el camí de la democràcia i abandona el de la

jerarquització, essent una de les poques congregacions que tenen el privilegi de la pobresa.

L'església fou concebuda com un espai quasi quadrat, amb el terra fent un pendent descendent vers l'altar, i amb una il·luminació natural molt adequada.

Un altre espai sorprenent és el claustre, que allunyat de qualsevol idea de claustre tradicional té una gran originalitat. Va ser configurat com una planta rectangular a cel obert, en el qual es combinen els espais descoberts i els coberts que esdevenen lloc de pas obligat per a accedir a les diferents estances de l'edifici. Una

Aspecte exterior del monestir.

LA SEGONA REPÚBLICA

27

*L'alcalde
Lluís Sala
i Regàs.*

68

El 16 d'abril de 1931, dos dies després de la proclamació de la Segona República Espanyola, l'Ajuntament de Vilobí presidit pel fins aleshores alcalde Joan Corretger i Garrofa es va reunir en sessió plenària per tal de cedir els càrrecs a un nou consistori.

El primer Ajuntament republicà, segons es desprèn de les actes de les sessions, el constituïren persones amb criteris ben diferents. Com a alcalde va ser nomenat Lluís Sala i Regàs, que ja havia exercit el càrrec l'any 1918. Els regidors, en la seva majoria, era la primera vegada que intervenien en política municipal.

Quan es començà a posar en pràctica la laïcitat d'algunes lleis de la República, com la secularització dels cementiris, la retirada dels símbols religiosos de les escoles i la prohibició de fer processons religioses per la via pública, les sessions començaren a denotar tibantors i discrepàncies. Alguns regidors de tendència més conservadora s'hi sentien incòmodes. Amb aquest clima s'arribà al gener de 1932, moment en què, començant per l'alcalde Sala, que va al·legar motius de salut, i continuant per altres regidors, que argumentaren no coincidir amb les idees que dominaven, en majoria, a l'Ajuntament

i entre el veïnat, les dimissions es varen generalitzar. En el primer aniversari de la República, l'any 1932, al consistori només quedaven tres regidors: Valls, Comes i Llorens, tots d'ERC. Calia nomenar alcalde accidental, fins que no hi haguessin noves eleccions, i el càrrec va recaure en Joan Valls i Oliver.

Denegades, per part del governador, les dimissions, llevat de les de Sala i del regidor Negre, la resta de membres tornà al consistori per l'octubre d'aquell mateix any, fent-se l'elecció interna per a cobrir la vacant d'alcalde, càrrec que va recaure en Joan Llorens i Planas.

L'alcalde accidental Joan Valls i Oliver.

Tots aquests enrenous municipals eren viscuts per la població amb una certa expectació. Dos grups socials, agrupats en dues entitats, representaven, en certa manera, el bipartidisme de l'època i el tarannà de la vida quotidiana. Per una banda, hi havia el Centre Republicà Federal, presidit pel fuster Isidre Bosch i Font, que l'any 1932 comptava amb 80 associats i tenia la seu social a cal Carreter, local que feia de cafè i de cinema, propietat del carreter Comas.

D'altra banda, el Casal de la Federació de Joves Cristians (fejecistes), constituïts en el terme l'abril de 1934, moment en què fundaren i construïren el Casal Parroquial, al costat de l'església, on realitzaren activitats culturals.

En un poble on el govern municipal havia estat gairebé sempre en mans de persones conservadores i dels

propietaris més destacats, els canvis polítics havien de provocar, inevitablement, una situació d'intranquil·litat per a uns i d'esperança per a d'altres.

De la gestió municipal durant els primers anys de la República cal destacar, entre d'altres aspectes, el trasllat o exhumació del cementiri vell, situat ran mateix de l'església i en el qual ja no s'enterrava des de l'any 1910. Un cop fet el trasllat i la neteja, l'Ajuntament negocià amb el rector i el Bisbat que el terreny que ocupava es destinés a plaça pública. No es va pas poder arribar a un acord, de manera que una part del terreny va quedar per al Bisbat, en la qual s'edificà el casal, i la resta es destinà a carrer.

L'alcalde Joan Llorens i Planas.

En la sessió del 27 de març de 1932, el regidor Vicenç Cornellà i Serramitja argumentava la seva dimissió tal com es reproduïx més avall. Aquesta seva manera de pensar i la seva condició de propietari, tal vegada foren uns factors que influïren en la seva violenta mort, per l'agost de 1936, juntament amb la seva esposa.

(...) "que atendida la actuación de este Ayuntamiento relativa a la intervención en los cementerios parroquiales de este término, se ha visto completamente divorciado del parecer de la mayoría, y como su manera de ser le impide cambiar la norma de conducta que se impuso al aceptar el cargo de concejal y que al no poder amoldarse a las actuales normas puestas en práctica, que a no tardar deben resultar perjudiciales, agraviando sentimientos íntimos e inmutables, se ve precisado a dimitir su cargo, ya que no representa ni puede representar a la opinión que parece hoy día generalizada entre los vecinos."(...)

AHV. Llibre d'actes de les sessions de l'Ajuntament de Vilobí d'Onyar. 27 de març de 1932.

EL BIENNI NEGRE (1934/1936)

28

Casal construït l'any 1934 i que fou la seu de la Federació de Joves Cristians.

70

Les tensions polítiques i socials del país tenien un paral·lisme al municipi. Així en les eleccions municipals del juliol de 1934, la candidatura Grup Administratiu d'Ordre, propera a la Lliga Catalana, obtingué la majoria a l'Ajuntament. El nou consistori va quedar format de la següent manera: Joaquim Rovira i Manté obtingué l'alcaldia i Joan Baldoira i Maset, Aleix Rigau i Vilar, Josep Bou i Bosch, Lluís Cornellà i Sala i Vicenç Cornellà i Serramitja foren regidors d'aquesta candidatura. A l'oposició quedaren Joan Valls i Olivé i Francesc Mainegre i Rabasseda, d'ERC.

Com en l'anterior mandat, les discrepàncies entre la dreta i l'esquerra foren la tònica general de l'actuació en el govern de la vila. Hi hagué enfrontaments dialèctics sobre la desaparició de les creus dels cementiris, el 1931, i per la construcció, el 1934, del Casal dels Fejocistes –sarcàsticament mal anomenat “el manicomi de Vilobí”– en el solar i amb les pedres del vell cementiri, que els regidors d'esquerra consideraven d'utilitat pública. Tot això enterbolia el clima de les sessions.

Entre els temes més polèmics cal destacar la inclusió, en el pressupost de 1935, d'una

partida destinada al pagament del lloguer de la caserna de la Guàrdia Civil. La minoria d'esquerres va protestar enèrgicament, ja que alguns veïns i simpatitzants, encapçalats per Lluís Sala, s'havien ofert i compromès a pagar-ho de la seva pecúnia particular cosa que després no feren i es demanà que se'n responsabilitzés l'Ajuntament.

El clima social s'anava caldejant. La Unió Rabassaire tenia una bona representació a la comarca i defensava els interessos dels pagesos no propietaris. El desencís de la pagesia pobra per la frustració

del programa de reformisme agrari, que havia impulsat la Generalitat, creà inestabilitat. La situació que patien alguns masovers era inadmissible per a uns homes que, poc o molt, ja havien respirat l'alè de la llibertat i de la igualtat que propugnaven les ideologies d'esquerres. Es diria, per la manera en què vivia el masover, tal com encara algú recorda, que "l'amo volia que el masover visqués, però que no s'engreixés".

Anul·lada la llei de la Generalitat pel juny de 1934, sorgiren de seguida enfrontaments entre masovers i propietaris. Els masovers dels masos Trias, Serra, Vicens, i Sastre, entre d'altres, varen ser desnonats pels respectius propietaris, i això va escalfar

els ànims de les esquerres. El jutge municipal d'aleshores, Emili Palagós, va intervenir en alguns d'aquests conflictes entre propietari i masover, però la clara victòria del Front Popular d'Esquerres de Catalunya en les eleccions legislatives del febrer de 1936 i la restitució del president Companys al govern de la Generalitat propiciaren que, finalment, aquella mateixa primavera s'efectués la reposició de masovers, que en el cas de can Trias i can Cobarsí es va fer amb una gran festa i amb acompanyament d'orquestra.

Aquell nou triomf de l'esquerra va influir en la minoria d'esquerres a l'Ajuntament, representada per Valls i Mainegre, els quals, el dia 7 d'abril, varen presentar un escrit a la resta del consistori, acusant-lo de mala administració i de manca de previsió sobre un seguit de fets que posaven en entredit la gestió municipal.

Al vot de censura es va afegir un escrit signat per la majoria de veïns, que demanaven la dimissió de la majoria a l'Ajuntament. Es va produir una situació delicada i, segons recorden algunes persones que

L'alcalde Joaquim Rovira i Manté

Poble Català

Poble català del districte de Vilovi d'Onyar. Amics catalans: què tindrem de fer amb els nostres deïta que tenim, amb aquestes empreses de treballa polític de l'Estat sense anar amb subhasta i sense plànol per seguir i sense nivell pel treball acompanyar, que esgarrata tots tenen de quedar? Poble Català: ves comptant i pagant, no ens cal; tinguent majoria tot val.

Vasca el senyor Lluís Companys! Visca Catalunya i tota els nostres amiatats! Per la Generalitat i per la República dirigit-nos tota bé, que en aquest districte de Vilovi d'Onyar no tenim ningú per dirigit-nos bé, degut a la rebel·lia d'ells, els uns i els altres no volguer-se respectar.

La culpa és dels nostres extremistes que quan parlen no saben el que diuen i molt menys el que fan. El qué no s'ho mereix és el qui ho té de pagar, havent treballat per tots fent de camió sense cobrar; és la vida de les dretes que hi ha per la persona que parla i firma oero a res- fent-li plats per a presidi fer-lo anar, desdint-se de tot el que s'hagi tractat.

Visca República en Espanya per la joventut en bon estat poder pujar per veure i menjar i treballar i també respectar, perquè el respecte és la força de la unió d'una nació i sense respecte no podem tenir unió.

He dit a Saliña de Vilovi d'Onyar i a Vilovi i a Sant Dalmat també en el dia primer de març de 1936.

MANUEL CORNELLÀ

Aquest pamflet és un dels molts que Manel Cornellà, de Saliña, que havia estat alcalde al començament del segle, repartia pels pobles del terme i pels mercats de la rodalia.

ho varen viure, les autoritats municipals foren tancades a la casa de la vila, per tal de forçar la seva dimissió. Un grup de veïns va ocupar l'edifici armats amb pals i cridant contra el consistori. Després de molt reflexionar, l'alcalde i els regidors dimitiren dels seus càrrecs "a l'objecte d'evitar qualsevol disturb" i abandonaren l'Ajuntament enmig dels crits i les amenaces dels veïns allà reunits.

Des d'aquell moment, l'esquerra prenia la iniciativa.

LA GUERRA CIVIL

29

Joan Barrera i Negre, que als 16 anys s'allistà voluntari al front republicà, davant la caserna Carlos Marx a Barcelona (octubre 1936).

72

El 18 de juliol de 1936, la sublevació militar va ser viscuda a Vilobí amb la mateixa espectacularitat i preocupació de molts altres pobles. Però va ser la nit del dilluns dia 20, festivitat de Santa Margarida, que es va viure un dels moments més aspres de la guerra: la crema de les esglésies. Va ser quan es prengué consciència que havia esclatat una revolució.

La por al cop d'estat feixista va provocar reaccions desesperades. Durant els mesos següents, rancors, revenges i represàlies varen concloure en l'assassinat d'un cert nombre de persones. Els rectors i els propietaris de

tendència dretana i més catòlics, considerats símbol del poder reaccionari, varen ser els primers objectius. Entre l'agost i el setembre de 1936 varen ser mortes set persones.

Segons va escriure, posteriorment, Mn Planella: *los que causaron los atropellos fueron del pueblo i a veces acompañados de elementos de fuera*

Per tal de defensar la legalitat republicana, la Generalitat ordenà que, entre els membres del partits polítics i les organitzacions sindicals afectes a la República, es formés un Comitè Antifeixiste local, amb una milícia, el qual al llarg de

l'estiu va compartir el poder local amb l'Ajuntament.

En compliment del decret de la Generalitat, de 5 d'agost, el Comitè va confiscar els edificis parroquials, als quals l'Ajuntament va donar un ús públic. Les esglésies de Vilobí i de Sant Dalmai es convertiren en un magatzem del Sindicat Agrícola Cooperatiu. La rectoria de Salitja es convertí en escola pública, la de Sant Dalmai, en casa del mestre i la de Vilobí en dependències de l'Ajuntament, del Jutjat Municipal i Comandància Militar.

Tot seguit varen iniciar-se les confiscacions als particulars

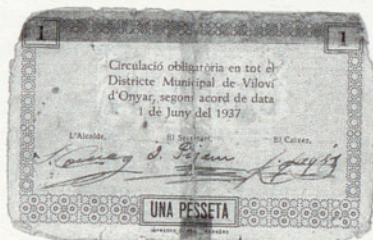
considerats feixistes. S'imposaren multes i quotes de guerra per tal de fer front a l'atur forçós i al sosteniment de 22 milicians, tot el qual suposava 410.030 pessetes.

Un decret del 9 d'octubre, de la Generalitat, ordenà la dissolució dels comitès i la formació de nous ajuntaments amb representants dels partits que integraven el Front d'Esquerres i en la mateixa proporció que intervenien en el Govern de la Generalitat L'alcalde Comas i els regidors Valls i Cot, tots d'ERC, varen continuar, alhora que s'incorporaren Joan Pagès i Mató i Joan Vila i Nierga, del PSUC, Joan Rigau i Cantalozella i Ferran Solà i Fullà, de la CNT, i per la Unió de Rabassaires ho féu Josep Mascarreras i Pagès, que era alhora president del Sindicat Agrícola Cooperatiu, que comptava amb 250 socis pagesos i jornalers agrícoles.

A poc a poc, l'Ajuntament va haver de fer front a l'escassetat de queviures, cosa que forçà els racionaments, el control de la comercialització dels productes bàsics, la vigilància dels camps per evitar els robatoris, fins i tot de les patates acabades de sembrar. Als problemes ja existents s'hi va sumar l'arribada de

refugiats, que procedien, majoritàriament, del país Basc i d'Andalusia, amb les consegüents dificultats d'allotjament i de manutenció.

La catastròfica derrota que patí la República es va fer palesa amb un últim i desesperat gest: la voladura del pont sobre l'Onyar, que havia de facilitar la retirada. Això succeí el 3 de febrer, quan ja les tropes franquistes arribaven a Vilobí.

Pel juny de 1937 es procedí a l'edició de paper moneda d'una pesseta i de cinquanta cèntims, per tal de facilitar les transaccions.

L'alcalde Salvador Comas i Riera.

Joan Pagès i Mató, alcalde accidental.

Els estudis que sobre la repressió, durant i després de la guerra, han fet els historiadors J. M. Solé i J. Villarroya demostren que Vilobí d'Onyar sobresurt molt de la mitjana de Catalunya essent una de les més altes de les comarques de Girona.

Si es té en compte que la població de l'any 1936 era de 1.774 habitants, els morts a la reraguarda entre 1936-39 representen un 7,89 per mil, mentre que l'índex general a la Selva va ser del 2 per mil i el de tot Catalunya el 2,9 per mil.

data	nom i cognoms	edat/e. civil	residèn.
08-08-36	Pere Deulofeu i Massa	62 - c.	Vilobí
16-08-36	Vicens Cornellà i Serramitja	33 - c.	St. D.
16-08-36	Carme Clopés i Regàs	31 - c.	St. D.
18-08-36	Francesc Hereu i Vidal	27 - s.	Vilobí
08-09-36	Josep Ma. Pascual i Rodó	50 - c.	Vilobí
08-09-36	Vicens Trias i Viader	59 - c.	St. D.
30-08-36	Mn. Jaume Delgà i Busquets	- s.	St. D.
22-02-37	Martí Turon i Pagès	29 - s.	Vilobí
08-06-38	Joan Costa i Armengol	31 - c.	Salitja
08-07-38	Mn. Joan Pujol i Campmol	74 - s.	Vilobí
04-02-39	Josep Masó i Vinyolas	22 - s.	Salitja

En el mateix període, també va ser mort, no per les mateixes idees, sinó per la seva vinculació al comitè, i pel control que exercí sobre els emboscats, és a dir els que s'amagaven per no haver d'anar al front republicà, el mestre de Sant Dalmai, exjutge municipal, que havia estat nomenat alcalde el dia 19 de maig de 1938.

data	nom i cognoms	edat/e. civil	residèn.
02-06-38	Emili Palagós i Pujol	57 - c.	St. D.

Un cop tancat l'episodi bel·lic i derrotada la República el règim franquista inicià el mecanisme comú a moltes poblacions: denúncia, detenció, consell de guerra i execució. L'índex de veïns del municipi afusellats entre 1939-40 també va ser del 7,8 per mil, mentre que a la mitjana de la comarca de la Selva li correspon el 2,1 per mil.

Per defensar la República, per conviccions polítiques, per represàlies o per qualsevol altre raó, varen ser afusellats, després d'un, més curt o més llarg, període a la presó i d'un judici sumaríssim, quinze veïns.

data afus.	nom i cognoms	ed./e.c.	afiliació	prof.	residènc.
28-03-39	Joaquim Valls i Hostenc		CNT	peó	Salitja
25-04-39	Jaume Violetes i Vives	38 - c.	PSUC	pagès	Vilobí
25-04-39	Martí Perxés i Batlle	33 - c.	PSUC	pagès	Vilobí
25-04-39	Isidre Bosch i Font	53 - c.	ERC	fuster	Vilobí
25-04-39	Josep Mascarreras i Pagès	49 - c.	UR	pagès	Vilobí
11-05-39	Joaquim Cot i Clarà	35 - c.	ERC	hostaler	St. Dalmai
11-05-39	Josep Vila i Coll	50 - c.	UR	pagès	Vilobí
11-05-39	Tomàs Casadevall i Portet	52 - c.	CMA	moliner	St. Dalmai
11-05-39	Salvador Planas i Vilarnau	61 - c.	ERC	pagès	Vilobí
24-05-39	Conrad Tomàs i Sureda	50 - c.	CMA	pagès	St. Dalmai
28-06-40	Narcís Aymerich i Carreras	23 - s.	CMA	cisteller	Vilobí
20-07-40	Pere Comas i Riera	34 - s.	ERC	carreter	Vilobí
20-07-40	Domènec Plantalech i Ros	30 - s.	UR	pagès	Vilobí
20-07-40	Narcís Roca i Placis	24 - s.	-	ferrer	St. Dalmai
17-05-43	Ferran Solà i Fullà	29 - s.	CNT	peó	Salitja

A aquestes xifres, certament esfereïdora, cal afegir-hi els vint-i-dos joves que deixaren la vida als diferents camps de batalla.

MORTS AL FRONT			
data mort	nom i cognoms	residència	lloc mort
22-05-37	Joan Frigolé i Sitjà	St. Dalmai	Tarragona
27-09-37	Joan Palmada i Mallorquí	St. Dalmai	Saragossa
12-10-37	Josep Costa i Margall	Vilobí	Biescas (Osca)
37	Josep Vila i Boades	St. Dalmai	desaparegut (front d'Osca)
01-38	Benet Viñolas i Estrach	Vilobí	Gelsa (Saragossa)
01-38	Joan Carreras i Aradas	Vilobí	Gelsa
18-03-38	Joan Borrell i Cot	Vilobí	Sàstago (Saragossa)
26-03-38	Pere Vendrell i Turon	St. Dalmai	Xerta - (Baix Ebre)
05-38	Joan Dorca i Gubau	Vilobí	Terol
06-38	Narcís Ciurana i Marquès	Vilobí	batalla de l'Ebre
06-38	Joaquim Brugués i Valentí	Vilobí	batalla de l'Ebre
03-11-38	Joaquim Barnada i Llenas	Vilobí	Pirineu de Lleida
10-12-38	Vivenci Vilà i Quitana	Vilobí	Sant Hilari (hospital)
27-12-38	Francesc Palahí i Viladevall	St. Dalmai	Balaguer
02-01-39	Jaume Canals i Ribas	Salitja	Roca Foradada (la Noguera)
03-01-39	Lluís Saus i Muntal	Salitja	Roca Foradada (la Noguera)
05-01-39	Lluís Saus i Albertí	St. Dalmai	Balaguer
09-01-39	Josep Barceló i Grèvol	Vilobí	Senan
07-10-36	Narcís Cornellà i Cassà	St. Dalmai	Vallfogona
-	Jaume Güell i Ventura	Salitja	-
-	Josep M. Hereu i Lloberas	Vilobí	Barcelona
-	Francesc Pèlach Feliu	St. Dalmai	Codo (batalla de Belchite)

Tot i que no varen morir al municipi ni hi residien, cal recordar els seminaristes claretians, beatificats per Joan Pau II l'any 1992 Salvador Pigem Serra, fill de Vilobí, i Sebastià Riera Coromina, nat a Ribes de Freser, morts a Barbastre l'agost del 36 i Narcís Serramitja Cobarsi de Can Xifre de Sant Dalmai, capellà a l'església del Mercadal de Girona, mort a Fornells el 14 de setembre de 1936.

Alguns veïns, tant d'un com d'altre bàndol varen ser detinguts, però després d'una curta o llarga estada a la presó, salvaren la vida.

Altres persones, que havien estat al costat de la República pogueren salvar la vida gràcies a l'exili, del qual trigaren molts anys en retornar, els que ho feren.

Esteve Francisco Palahí no tingué la sort de poder tornar ja que va trobar la mort al camp de concentració nazi de Mauthausen.

FONTS

SOLER, J.M. i VILARROYA, J. La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-39). Vol. I Abadia de Montserrat, 1986.
 SOLÉ, J.M. La repressió a Catalunya (1938-1953) Edicions 62, Barcelona, 1985.
 Tosquija nº 38, oct. 1996. Contrastat i ampliat amb Registre Civil de Vilobí i dels parroquials de Vilobí, Salitja i Sant Dalmai i informadors orals.

LA POSTGUERRA

30

76

El dia 4 de febrer de 1939 les tropes de Franco van "liberar" els tres pobles i amb la seva entrada arribà el final de la guerra; un final desitjat per tots, però no pas al preu que es va haver de pagar i, menys encara, al preu que restava per pagar.

Per a uns havia acabat el malson i era el moment de recomençar, d'intentar oblidar i perdonar; per a d'altres s'iniciava un llarg i dolorós camí a l'exili, o un incert destí a la presó. Però, tristament, un grup de veïns, massa nombrós, ja no respiraria l'olor de les flors d'aquella primavera de 1939. No havia començat, doncs, la pau, sinó la victòria.

Dinar organitzat a can Sagrera, el 4 de febrer de l'any 1942, amb assistència de les autoritats locals i provincials, per a commemorar el Dia de la Liberació Nacional.

El dia 8 de febrer va constituir-se una Junta Gestora formada per tres persones que representaven els tres pobles del municipi: Joan Baldoira i Maset, de Vilobí; Aleix Rigau i Vilar, de Salitja, i Salvador Mas i Mallorquí, de Sant Dalmai, que varen governar l'Ajuntament fins al maig de 1940.

Eren moments molt difícils i hagueren d'afrontar situacions conflictives i comprometedores. En primer lloc, es va ordenar de lliurar a l'Ajuntament totes les armes i els explosius existents en el terme, com també els objectes comprats en subhasta i els procedents de l'assalt a l'Ajuntament,

sindicat agrari, a les esglésies i els edificis parroquials. S'informà que es farien els registres domiciliaris que convingués i que els contraventors serien jutjats pels tribunals militars.

Ben aviat es decretaren les depuracions de funcionaris. El mestre de Salitja, Ramon Castro, va ser objecte d'un sumari per desafecte al règim i expulsat. La resta de personal, comprovada la seva implicació, continuà en els seus llocs. El secretari Josep Pigem, que ocupava la secretaria des de l'any 1912 i havia passat per l'etapa de la Mancomunitat, la Dictadura de Primo de Rivera i la Segona República,

va ser declarat "afecto al Régimen y gran patriota", de manera que va poder continuar exercint la seva tasca fins a l'any 1942, en què es jubilà.

S'havien de fer certificats i informes sobre persones del poble, feina que no era gens plaent. El rector de l'època, Mn. Joan Planella, que va poder amagar-se durant la guerra, va col.laborar, també, en els informes sobre diferents persones.

Es varen celebrar oficis solemnes pels morts no republicans, els quals, des

Arribada del bisbe Cartaña a Vilobí, amb motiu de la confirmació feta l'any 1951. L'acompanyen Mn. Joan Planella, rector; els padrins Nuria Sala i Viader i Francesc Pascual i Pons, i el caporal de la Guardia Civil.

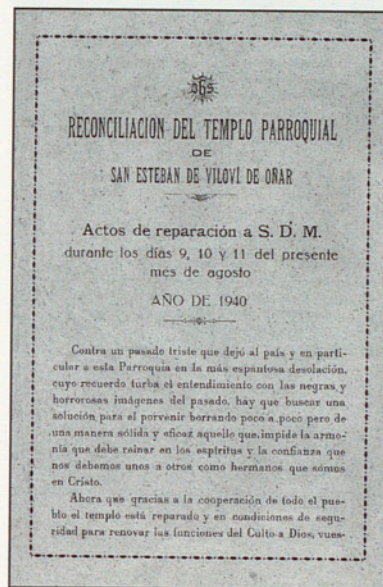

d'aquell moment, van ser anomenats "los caídos por Dios y por España".

Les multes per abús de preus en les vendes i el control de productes de primera necessitat a causa del racionament, eren unes de les tasques municipals d'aquells primers mesos.

Pel juliol es decidí de canviar els noms dels carrers que no estiguessin retolats "con el idioma oficial del Estado y sustituir estos con nombres de personas de espíritu inspirador del Glorioso Movimiento Nacional". De nou foren només les dues places del poble les que varen ser objecte de canvi de nom. Així la plaça Nova va passar a dir-se del Generalísimo Franco. A la plaça Vella, que durant la República, s'havia ampliat amb el jardí de la rectoria, se li va donar el nom de José Antonio.

Al final de desembre es va plantejar el tema de la reconstrucció dels edificis parroquials, per la qual cosa es decidí de sol.licitar un crèdit a la Delegación de la Jefatura de Regiones Devastadas. Es formà una junta, per tal de gestionar les obres i recaptar diners dels veïns. Es varen establir cinc categories de donatius (10, 30, 100, 300 i 600 ptes.), segons les possibilitats de les famílies.

El dies 9, 10 i 11 d'agost de 1940 se celebraren els actes de "Reconciliación del Templo Parroquial de Sant Esteban de Vilobí de Oñar", amb tots els honors i amb assistència de les autoritats i de la feligresia.

El Jefe de Falange, Francesc Pascual i Pons, va ser la persona encarregada de la recaptació.

En total, entre quotes de veïns i donatius de propietaris forasters, es varen aconseguir les 27.601 ptes. necessàries per a cobrir el cost de les obres realitzades pel constructor Pere Astort, sota la direcció de l'arquitecte Ignasi Bosch. Mentre es feren les obres, el culte se celebrà al Casal, habilitat com a capella.

ELS ANYS DEL FRANQUISME

31

78

El 18 d'abril de 1940 el governador civil va comunicar la disposició per la qual s'havia de renovar la Junta Gestora. Un mes després es formava el primer Ajuntament de la dictadura franquista.

Lluís Sala i Regàs, que ja havia exercit el càrrec d'alcalde en etapes anteriors (1918 i 1931), va ser nomenat alcalde-president.

Abans que passés un any, l'alcalde Sala ve presentar la dimissió. Va succeir-lo, interinament, Joaquim Rovira, fins al 16 de maig de 1941, en què es va constituir un nou Ajuntament format per

Francesc Pascual i Pons, com a alcalde, i Joaquim Rovira i Manté, Josep Baldoira i Batlle, Joan Corretger i Garrofa, Josep Trias i Gibert, Pere Astort i Callicó, Joan Baldoira i Maset com a regidors. La majoria d'ells detingueren el càrrec fins l'any 1960.

Eren els anys d'escassetat, de l'estraperlo i de les detencions. Encara es mantenien algunes de les disposicions relatives al racionament d'alguns articles, però lentament el municipi entrà en una etapa d'estabilitat i de paulatina recuperació de la normalitat.

Amb tot, algunes persones no podien pas alliberar-se, encara,

Inauguració del local de l'Agrupació Santa Margarida, l'any 1962. Acompanyen al governador, V. Hellin Sol, l'alcalde, Josep M. Vidal, el bisbe Jubany, el representant de la Guàrdia Civil i, en primer terme, l'agutzil, Josep Borrell.

del fantasma de la guerra. L'any 1953, encara hi havia en el terme 20 individus considerats "liberados condicionales", els quals, juntament amb altres 25 de Brunyola i de Riudellots, constituïen un cens de persones en règim de llibertat vigilada que la Guàrdia Civil havia de controlar. Aquesta fou una de les raons esgrimides per l'alcalde Francesc Pascual a l'hora d'intentar que no se suprimís la caserna de la Guàrdia Civil del municipi, que existia des de 1866.

L'etapa franquista, a nivell de govern municipal, porta, essencialment, el nom de dos alcaldes: Francesc Pascual i Pons (1941-60) i Josep M. Vidal i Grau (1963-78). Entre 1960 i 1963 varen ser nomenats, per ordre del governador, com era habitual per part dels homes del règim, Dalmau Busquets i Vinyoles, que només va ocupar l'alcaldia uns mesos i demanà el cessament, i Lluís Camps i Giró que ocupà el càrrec durant tres anys.

Al llarg dels 19 anys de l'etapa Pascual, anys de dificultats pròpies d'una postguerra, el municipi no va experimentar gaires canvis a nivell urbanístic, però sí pel que fa a l'apartat de serveis.

Francesc Pascual i Pons, alcalde des de 1941 a 1960.

L'any 1946 s'inaugurà l'escola de nois de Sant Dalmai, començada ja en temps de la República, i es gestionà la compra de terrenys per a una escola a Salitja, que no es va pas construir mai, ja que al final dels cinquanta es va decidir de fer escoles comunes a Salitja i Sant Dalmai, en el lloc conegut com can Tiranius.

L'any 1954 es portà a terme la instal·lació de telèfon a Vilobí. Uns anys abans (gener de 1951), es comprà l'edifici adossat a l'Ajuntament, per tal que en un futur es pogués construir i ampliar la casa de la vila.

L'etapa de Vidal i Grau va coincidir amb uns anys d'expansió econòmica general, dels quals el municipi també en participà. Alguns dels projectes gestats anteriorment es feren realitat. La casa de la vila, la macro-escola comarcal i el Centre d'Assistència Primària, amb casa per al metge, varen ser les obres cabdals del final dels anys seixanta i primers dels setanta.

En aquells mateixos anys, la construcció de l'aeroport va trencar, d'alguna manera, la vida silenciosa, tranquil·la i assossegada d'una comunitat, fonamentalment pagesa, que lentament s'anava transformant i obrint-se als nous temps.

El nou i actual retaule de l'església de Vilobí (1955).

Descripció de Vilobí feta per un periodista l'any 1950

(...) Vilobí de Oñar es parco en estridències urbanístiques, sencillo, sujeto a un hermetismo de calles recoletas que van en busca de la iglesia en ese peregrinar de piedra y cal, de cemento de siglos. (...) El hombre en Vilobí es un asceta y un místico del terruño, nauta y astrólogo de un mar verde variante que se columpia en el espacio abierto recibiendo los vientos, las lluvias y el sol (...).

Antonio Pastor-Foraster; *Los Sitios*, Girona, 20-9-1950.

LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA

32

80

Un any després de publicar-se la Constitució Espanyola van celebrar-se les primeres eleccions municipals democràtiques. Era el 3 d'abril de 1979 i al municipi es presentaren dues candidatures: Independents per l'Ajuntament de Vilobí d'Onyar i Agrupació d'Electors de Vilobí, Salitja i Sant Dalmai. La primera va obtenir 639 vots i la segona 118.

Quaranta anys de dictadura havien aconseguit apaivagar rancúnies, odis, bàndols, rivalitats... La nova generació ja no tenia res o ben poca cosa a veure amb aquella guerra que tant de mal havia fet al poble

i ara tots s'asseien junts per lluitar per la pau i el veritable progrés.

Tal vegada aquesta sigui la millor lliçó de democràcia que va materialitzar-se en un grup de persones que, oblidant el passat, varen unir els seus esforços. Ara, el seny, les ganes de progressar, d'orientar el poble de cara al futur, permetia recomençar de nou.

Del nou consistori, només dues persones havien ocupat càrrecs anteriorment: Joan Pagès i Pere Domingo.

Un altre aspecte destacable, signe evident dels nous temps democràtics, era la

incorporació d'una dona a la política municipal. Al llarg de la història del municipi, la primera dona que ha ocupat un càrrec polític ha estat Montserrat Plana i Sau, de can Aluàrt Salitja.

El 19 d'abril es formava el primer consistori, compost per vuit membres de la llista guanyadora i un de l'oposició. Ramon Rovira i Regàs obtingué l'alcaldia per 7 vots a favor. Com a primer tinent d'alcaldie es nomenà Joan Pagès i Rodó i com a segon en Pere Giró i Dalemus. La resta de regidors

L'any 1982, el president de la Generalitat, Jordi Pujol, i la seva esposa, Marta Ferrussola, assistiren a la inauguració de la pista poliesportiva. Els acompanyaren l'alcalde, Ramon Rovira, i altres autoritats.

foren aquests: Agustí Pla i Artau, Lluís Güell i Monfuleda, Pere Domingo i Panella, Montserrat Plana i Sau, Ramon Oliveras i Turon i Pere Matamala i Crous.

La gestió del consistori, que com marcava la llei havia de complir un mandat de quatre anys, va centrar-se bàsicament a dotar el poble d'un proveïment públic d'aigua, atès que fins aleshores el consum d'aigua depenia dels pous particulars de cada casa i d'una font pública. Aquest sistema, a més d'anacrònic, presentava greus problemes d'higiene. Altres obres públiques que es projectaren foren el vial de circumval·lació

Novament, el canvi dels rètols de la plaça Nova i de la plaça Vella esdevingué el símbol d'un nou temps.

Per primera vegada des de la Segona República, la senyera oneja al balcó de l'Ajuntament.

per tal de disminuir el trànsit per l'interior de Vilobí, l'ampliació de l'escola Josep Madrenys i la construcció d'una pista poliesportiva.

En les següents eleccions municipals, l'alcalde i alguns regidors renovaren el càrrec, la qual cosa va permetre de realitzar els projectes pendents i endegar-ne de nous.

"Qui som ?

Tots hem nascut o portem molt de temps vivint a Vilobí, Salitja o Sant Dalmaí. Coneixem, per tant, la gent, el poble i els seus problemes.

Pertanyem a diferents professions o estaments: pagesia, indústria, treballadors, administratius, empresaris, etc. Per això creiem poder representar la gent de Vilobí Salitja i Sant Dalmaí a l'Ajuntament.

La majoria no hem tingut, fins ara, cap càrrec públic. Però hem considerat interessant comptar amb la col·laboració de gent que formaven part de l'anterior Ajuntament, per tenir garantia de què les obres i actuacions que estan en marxa es continuaran. Al mateix temps ens podran informar del "com i perquè" es feien les coses. Si tots fòssim nousvinguts ens caldria un llarg temps d'aprenentatge, que podria perjudicar els interessos del poble.

Per tal que tothom es veïés representat hem procurat que dintre dels sis primers candidats, dos fossin de Sant Dalmaí, dos de Salitja i dos de Vilobí.

Ens presentem com a INDEPENDENTS, respectant la ideologia política que cada un de nosaltres pogués tenir, per deixar clara la nostra actuació a l'Ajuntament, que no estarà sotmesa a les imposicions de cap partit polític".

Presentació de la candidatura guanyadora. Any 1979.

L'ENSENYAMENT

33

*Escola pública Josep Madrenys,
estrenada el 1972.*

82

A bans que l'Estat obligués a disposar d'escoles públiques, Vilobí comptava amb un petit edifici, adossat a l'est de l'església, conegut com l'Estudi Vell, edificat a la darrera del segle XVIII, on el mestre de minyons ensenyava un reduït nombre d'alumnes.

A mitjan segle dinou, la llei Moyano (1857) va establir l'obligatorietat de l'ensenyament per als infants de 6 a 9 anys, ensems que es creava la "escuela nacional" i s'obligava els municipis de més de 500 habitants a fer-se càrrec del seu manteniment.

Miquel Detrell va ser el primer mestre públic i va exercir al poble des de 1858 fins al 1863, any en què va substituir-lo Llorenç Culy.

Un dels mestres que va arrelar fortament al poble i exercí el seu magisteri durant més de trenta anys (1893-1923) va ser el Sr. Vidal Puigvert i Carreras. En el llibre d'inspeccions, l'acta de la visita que va fer l'inspector provincial, l'any 1898, destaca la tasca del mestre: "Escuela de niños dirigida por el inteligente maestro D. Vidal Puigvert. La Inspección ha quedado muy satisfecha del celo i laboriosidad del profesor", a pesar que es destaca la manca

d'assistència de molts alumnes en alguns mesos de l'any.

L'escola de nenes ocupava el tercer pis de la casa del comú fins al 1910, en què va ser traslladada als baixos del mateix edifici. Entre 1866 i 1913 va anar a càrrec, primer, de Raimunda Oller, i en els anys posteriors de Núria Duran i de Carme Alemany. A partir de 1915 i fins al 1942, M. Àngels Pastells va ser la directora de l'escola de nenes. Va substituir-la Glòria Alvaro, que va exercir fins a l'any 1951.

A més de l'escola pública, des de 1892 fins a 1921 les nenes comptaven amb l'ensenyament religiós de les monges que,

tutelades per tres propietaris del poble, en Pascual, en Cobarsí i en Viader, establiren convent i escola a can Viader del poble.

L'any 1919, en temps de la Mancomunitat, el Govern Civil instà l'Ajuntament a construir unes escoles noves "en vista a la insuficiencia y malas condiciones de las actuales", que ocupaven el local de la plaça Nova, cantoner amb la travessia antiga de cal metge.

Aleshores va ser quan sorgí un providencial mecenes, Josep Madrenys i Boada, propietari del castell, el qual va cedir gratuïtament els terrenys i féu fer els plànols per a la construcció d'uns edificis escolars, casa per als mestres i, si es creia convenient, un edifici destinat a Ajuntament,

segons un projecte del reconegut l'arquitecte Jeroni Martorell, de línies modernistes. S'inauguraven l'any 1922.

Durant la Segona República, a Vilobí es posà en funcionament l'escola de pàrvuls. En aquells mateixos anys arribaren al municipi nous mestres, dels quals molts exalumnes en tenen un grat i afectuós record. Un, Joan Bataller i Ametlla, va exercir a Vilobí fins al 1955; l'altre, Jesús Costa i Parals fou mestre de Salitja entre 1932 i 1934 en què el va substituir Ramon Castro González. Un tercer mestre, Emili Palagós i Pujol, va exercir, a Sant Dalmai entre 1934 i 1938.

Salitja i Sant Dalmai compartien l'escola de nenes situada a can Tiranius, mentre

que els nois tenien per escoles uns locals poc condicionats a Salitja i a Sant Dalmai. L'any 1960 es creà una escola conjunta i equidistant dels dos pobles.

En 1957, assumí la direcció de l'escola de Vilobí Josep Geronès, que va viure el pas de l'escola unitària, "col.legis vells", a la "concentració escolar", d'abast comarcal, donat que en el curs 1971-72 s'inaugurà la Escuela Graduada Mixta José Madrenys, que acollia alumnes d'Aiguaviva, Estanyol, Salitja, Sant Dalmai, Brunyola, Franciac, Riudellots i Vilobí. El centre ja comptava, en el curs següent, amb 8 unitats de bàsica, més una de preescolar. En total 372 alumnes, dels quals 65 eren de preescolar. L'any 1982 la macroescola arribava al rècord dels 400 alumnes.

En el curs 1979-80 entrava en funcionament la guarderia infantil municipal *El Patufet*.

Passats més de vint anys, alguns dels pobles han tornat a obrir la seva pròpia escola i l'agrupació es va desmassificant, especialment des de l'aplicació de la darrera reforma pedagògica: la LOGSE.

Detall de les escoles velles, avui guarderia.

CREIXEMENT URBÀ EN EL SEGLE XX

34

84

L'empenta constructiva iniciada a mitjan segle dinou no va anar més enllà de la plaça Nova, que va esdevenir allò que en diríem el centre actiu de la vila. A la primeria del segle actual conviuen, porta per porta, en el petit quadrat de la plaça, el carreter, l'esclopeter, el ferrer, l'hostal, la botiga de queviures, el cafè, el flequer, la farmàcia, la casa de la vila, les escoles, i la guàrdia civil. Molt parsimoniosament la petita vila anava expandint-se.

L'any 1910, en uns terrenys coneguts com la Feixa Selvana, del camp de les Arenes, cedits per la senyora Antònia Rodó, es

construí el cementiri nou, que és l'actual.

En 1916, es portà a terme la prolongació del carrer de Sant Narcís amb uns criteris força coherents: 8 metres d'amplada, amb unes voreres d'un metre. També el carrer de Sant Josep —nom posat en agraïment a Josep Madrenys—, que fins el 1917 portava el nom de carrer de Santa Agnès, va ser allargat gràcies a uns terrenys cedits gratuïtament per l'esmentat senyor.

L'any 1919, amb la construcció de les escoles velles, s'obria el carrer Josep Madrenys i en 1924 el carrer Canigó. Aquell mateix any, en

temps de la Dictadura de Primo de Rivera i essent alcalde Josep M. Pascual i Rodó, s'aprovà la concessió del servei d'electricitat per als nuclis de Vilobí i Salitja. El cost de la instal·lació fou de 5.000 pessetes, que a causa de no haver-se consignat la despesa en el pressupost anual, la meitat va ser avançada pels veïns més interessats en disposar de corrent elèctric.

En temps de la guerra es va ampliar la plaça Vella amb terrenys expropiats del jardí de la rectoria i amb l'enderroc de la casa de cal teixidor; millora que des de 1860 els veïns demanaven però que el rector

*La plaça
de Catalunya.*

d'aquells anys, Sebastià Cruz, s'havia negat a fer.

Durant la postguerra el creixement va continuar essent molt minso i no va ser fins al final dels anys seixanta i durant les dècades dels setanta i vuitanta que Vilobí començà a engrandir-se.

L'any 1982, l'augment de vehicles i l'increment del trànsit pel centre del poble van fer necessària la construcció d'un nou vial de circumval·lació. Així s'obrí el carrer de Santa Margarida, que va esdevenir la carretera que, circumdant el nucli pel sud, enllaçà la carretera N-II amb la de Santa Coloma a Girona. En aquesta zona, una atractiva intervenció urbanística donà configuració a la plaça de Catalunya.

En pocs anys, els camps de conreu es transformaren en espais urbans. Pel sud i pel nord, els rius Grevolosa i Onyar, respectivament, marcaven els límits. Aquests obstacles naturals feren més còmode el creixement cap a ponent, que és on, a partir dels anys setanta, s'obriren els carrers Pirineus, Montseny, Santa Bàrbara, la Selva, Pere Antoni...

Fins al 1987 no s'aprovaren les primeres Normes Subsidiàries de planejament urbanístic. Sense interrupció, aquest sector continuà creixent i s'anà formant un important eixample que, recentment, ha quedat englobat i connectat al nucli pel passeig de la Crosa, un nou vial que travessa el pla tot seguint l'Onyar. La gran majoria d'habitatges de

“Parlar de verticals i de corbes sol ser una excepció quan parlem geogràficament de Vilobí d'Onyar. Quan la Selva s'acosta al mar, abans d'arribar a les Gavarres, neixen un regitzell de planes mes o menys grans. Dins una d'aquestes planes, solcada per l'Onyar, s'hi troba el poble de Vilobí. Els seus mil i escaig habitants han assolit disposar-hi sense xafar-se uns sobre els altres, de manera que les seves construccions no solen passar dels dos pisos. Dins aquest paisatge on la línia horitzontal predomina, el campanar esdevé el protagonista indiscutible”.

PUJOL i COLL. Josep: *Judici a un Campanar*. 1985 (inèdit).

l'eixample són cases unifamiliars aparellades, de planta i pis i amb un tros de terreny al darrere.

Això no obstant, el patrimoni arquitectònic del nucli antic no ha pas estat gaire ben tractat. Les necessàries reformes, les rehabilitacions i la modernització de les cases han eliminat vells edificis i elements constructius que podien haver mantingut la imatge i l'autenticitat de l'època en la qual foren bastits.

“Els pisos”, nom amb què és conegut l'edifici de quatre pisos, construït l'any 1968 i que ha esdevingut l'únic bloc d'aquesta alçada edificat al poble.

DINÀMICA CULTURAL

35

86

Una de les associacions més antigues que es coneix és *La Tranquil·litat*, fundada l'any 1916; n'era president Francesc Viñolas. No ha quedat gaire constància de la seva tasca.

L'any 1926, es va construir la sala de cinema de can Sagrera, futur Saló Clavé. Fins a la Guerra Civil, aquest tipus d'activitat lúdica va tenir dos centres importants: cal Carreter, seu del Centre Republicà i can Sagrera, seu de l'Associació La Popular Vilovinenca. Tots dos disposaven de sala de cinema i de ball i es disputaven la clientela, fins a l'extrem de muntar dos envelats per la Festa Major.

Un cop acabada la guerra, cal Carreter va ser clausurat. Des d'aquell moment i fins al final dels anys seixanta, can Sagrera, regentat per Josep Boades, va ser el gran centre d'atracció dels pobles de la rodalia i de la comarca. Joves amb bicicleta, primer, i més endavant amb motos, varen omplir i desbordar la sala de ball fins que les discoteques i el cotxe s'imposaren. En la temporada 1972-73 ja no es va fer ball cap diumenge, per manca de concurrència. Només se'n féu per la Festa Major. En 1986 es deixà de fer cinema definitivament.

En l'any 1940 s'hi havia estrenat el cinema sonor i es

va començar la projecció de pel·lícules que, segons l'entendre del rector de l'època, Mn Joan Planella, eren d'allò més escandalós. Ho manifesta, per escrit, d'aquesta manera: "A más de ser escandalosa (no diu el títol de la pel·lícula), se tocó la Marsellesa y se proyectaron escenas de un prostíbulo". Segurament la seva moralitat li feia exagerar la valoració, atès que en aquells anys la censura ja s'encarregava de retallar tot allò que podia escandalitzar.

Salitja va comptar, des de 1954, amb sala de cinema i de ball, rivalitzant amb Vilobí.

Components del Club Patí Vilobí, vestits per a una exhibició.

El teatre també va tenir una bona acceptació, amb els alts i baixos propis de tota activitat lúdica i d'aficionats. Algunes persones grans encara retenen en la memòria un tràgic succés que, en una tarda de teatre a cal Nisso, l'any 1910, va tenir un dramàtic final. El nom de l'obra sembla que era *Les càpsules mausser*. La dissort va fer que, en representar l'assassinat d'un actor, l'arma es disparés de veritat i es produís la mort real de l'interpret, Joan Riera i Vila, de 30 anys.

Després de la guerra, el Casal Catòlic fou el lloc on es va portar a terme l'activitat teatral i cultural de l'època. A mitjan dècada dels cinquanta se celebrà la primera cavalcada de Reis, organitzada pel Sr. Latorre, metge del poble, la

qual s'ha seguit portant a terme any rere any.

En temps més recents, concretament des que es creà, en la tardor de 1985, l'Associació Pere Antoni (APA), aquesta va esdevenir el motor i el centre de les activitats festives, culturals i d'esbarjo per a joves i grans. El seu objectiu fou canalitzar tot un seguit de propostes que, sense gaire infraestructura i organització, ja funcionaven. Molt ràpidament trobà bona acollida.

La Casa de l'Esplai, les excursions i les colònies, els actes culturals i tot un seguit d'activitats es reactivaren, aconseguint-se uns nivells molt alts de participació. El teatre va agafar una important revifada. El grup Undarius, desafiant tota racionalitat, va muntar *El Músic de la Nit*, basat en *El Fantasma de l'Òpera*, de Gaston Leroux, i altres interessants obres. Des de 1993, l'activitat teatral la protagonitza el Grup can Sagrera.

Molts altres col·lectius s'han organitzat en clubs o

El Sol i la Lluna, els nous gegants de Vilobí, dissenyats per Josep Pujol i estrenats l'any 1993, són passejats per la colla gegantera arreu i representen el municipi en les trobades de gegants.

La cavalcada de Reis, i l'acte de fer cagar el tió a la plaça, són uns dels aspectes rellevants de les festes nadalenques.

associacions. Entre ells hi ha els caçadors i els geganters.

El Club Patí Vilobí, el d'escacs, voleibol i el de futbol sala fomenten aquestes afeccions entre els joves del municipi. Algunes d'elles estan vinculades amb l'Associació *Ambient Jove* nascuda l'any 1994.

Els més grans, des del juny de 1994 disposen de la Llar de Jubilats per a organitzar-hi les seves activitats de lleure. Els pagesos, per la seva banda, a més de les associacions creades per raons de necessitat professional des de 1989 celebren la festivitat del seu patró, sant Galderic, amb una lluïda festa popular.

EL VILOBÍ CF

36

Un partit del torneig sindical, quan el camp era a l'actual pati de les escoles.

88

Les persones més grans del municipi recorden que en els anys vint ja es jugava a futbol en un camp situat darrera cal Tet d'Onyar.

En la dècada dels quaranta s'organitzà un equip d'aficionats, amb el nom d'Unión Deportiva Vilobí, que jugava en un camp situat prop de can Comes. Segons recorden dels aficionats, era més una diversió que no pas una competició.

L'any 1957, essent alcalde Francesc Pascual i Pons, es feren gestions amb el propietari del castell, Sr. Vivas i Madrenys, per tal de llogar uns terrenys. S'arribà a un

acord i, l'any 1960, es va poder disposar d'un terreny de joc en el lloc on avui hi ha el pati de les escoles, que els mateixos aficionats arranjaren i on construïren una paret per a tancar-lo.

Es va formar una junta directiva que quedà formada per Joan Pagès, com a president, i Josep Molins, Àngel Comas, Josep Gironès i Llorenç Deulofeu com a vocals.

Es disputaren petits torneigs de caire amistós, organitzats per Educació y Descanso. Hom recorda, encara, el jugat entre els equips de Bescanó, Bonmatí, Celrà, Pedret, Sant

Jordi Desvalls i Vilobí d'Onyar, en qual, el Vilobí, va quedar campió.

Aquest camp d'esports va durar poc, ja que en l'any 1971 s'hi va construir l'edifici escolar actual.

Tanmateix, l'afecció al futbol havia agafat una forta embranzida, la qual cosa va motivar que un grup de joves, amb el suport d'altres veïns i comptant amb l'ajut de l'Ajuntament, decidissin de donar un impuls i crear oficialment la Unión Deportiva Vilobí de Oñar, que es va federar i va quedar inscrita a tercera regional, sense disposar, en aquell moment, de

camp de futbol. Era el 25 d'abril de 1975. Des d'aquell moment el club inicià una trajectòria que no ha pas decaigut mai.

Aquesta circumstància va motivar que s'iniciessin les gestions per a adquirir terrenys adequats per a un bon camp de futbol. L'any 1975, l'Ajuntament presidit per Josep M. Vidal i Grau va aprovar la compra de 17.000 m² de terreny, propietat de Mercè Tapiola, a cal Ferrer Pagès.

Pel juny de 1978, l'equip del Vilobí va guanyar la lliga i va accedir a Segona Regional amb l'equip format per Cot, Bautista, Rovira, Planella, Ros, Barba, Delgado, Bayé, Bobés, Martínez, Rodil, Suy, Real i Dilmé. N'era el preparador l'Eugení Rigau.

Fins a l'any 1979 va presidir el

club Joan Pagès i Rodó, que va passar el relleu a l'actual president Josep Panella i Gubau.

En una Assemblea General Ordinària, celebrada de 25 de maig de 1980, es va decidir de canviar el nom de l'entitat, prenent el nom actual de Vilobí Club de Futbol. L'estiu d'aquell mateix any es creava el Torneig Vilobí, que es va dur a terme en set ocasions i va comptar en totes les seves edicions amb un equip de primera divisió nacional. Alhora, es començava a fomentar el futbol de base de l'entitat, posant-se en competició un equip juvenil que aniria seguit d'altres equips de base.

Pel juny de 1981, l'equip va ascendir a primera regional. Aprofitant el bon moment i les bones condicions del camp de joc, considerat el millor de la

seva categoria, el club va organitzar diferents activitats.

En l'estiu de 1982 es va disputar un partit del Mundialet Infantil, entre la selecció d'Uruguai i el Sevilla FC. Es va crear el Trofeu Vilobí Juvenil, que es disputà en tres ocasions, comptant sempre amb equips de primera línia del futbol estatal.

Al final de la temporada de 1984, el primer equip del Vilobí CF va aconseguir l'ascens a regional preferent.

El 3 de juny de 1990, un somni es va fer realitat per als afeccionats, el primer equip, entrenat per Benet Masferrer, guanyava la lliga i accedia a tercera divisió nacional, una categoria molt per sobre de la que correspondria a un club d'un municipi de 2.000 habitants.

A més de la dedicació al primer equip, el club ha creat una infraestructura de futbol base que, en la temporada 1994-95, comptà amb 10 equips situats en diferents categories, els quals, en total, mouen prop de 200 joves a partir de l'edat de 8 anys, que practiquen el futbol. Tant els equips de base com el primer compten amb jugadors de fora. La massa social de l'entitat era de 700 socis, l'any 1995.

*Equip del Vilobí CF abans de formar part de la Federació.
El quart de dalt per la dreta és l'actual President.*

TOSQUIJA

37

Diferents números de la revista Tosquija.

90

Al final dels anys setanta, motivat per la constitució del primer Ajuntament democràtic sorgit de les eleccions del mes d'abril de 1979, l'equip municipal es plantejà la possibilitat de disposar d'un mitjà de comunicació local organitzat i amb una periodicitat regular.

El primer pas va ser editar un fullet, de caràcter informatiu municipal, que servís per a posar en contacte l'administració i l'administrat. El primer fullet sortí pel juny de 1979. Dos anys més tard varen aparèixer el segon (juny) i el tercer i últim (novembre), amb el mateix caràcter informatiu i amb una extensió de dos fulls.

Tot i que l'intent d'oferir al ciutadà un butlletí municipal va estroncar-se, l'any 1987 la idea de l'Ajuntament va ser recollida per un grup de persones amb ganes de poder disposar d'una revista com a mitjà de comunicació. Així fou com pel maig de 1987 sortia al carrer el primer número de la revista *Tosquija*, que va ser presentada per Joan Carreres i Pera. Aquesta presentació va coincidir amb la d'unes postres que, des d'aleshores, esdevindrien típiques de Vilobí, una creació expressa del pastisser local: els *tosquigets*.

Per primer cop en la història del municipi s'havia aconseguit aglutinar, de manera gairebé

espontània, un grup variat de persones que, sense tenir, la gran majoria, res a veure amb aquest camp, es llençaren a l'aventura de fer una revista.

Com sol ser habitual en la premsa local, el seu naixement i posterior continuïtat va ser possible gràcies a la conjunció de dos interessos. D'una part, els propis de l'Administració que assumia el risc econòmic, compartit amb la publicitat que cobreix una bona part del cost. De l'altra, un grup amb ganes de fer i de dir coses, per descomptat, sense assumir el risc crematístic.

L'objectiu bàsic fou anar més enllà de la senzilla i prosaica

informació municipal, abastant els camps de la literatura, la història local, la vida quotidiana, com també, de tant en tant, copsar el pensar i l'opinió ciutadana sobre aspectes més generals de la societat actual.

Tosquija té una periodicitat trimestral. El grup que tira endavant la revista és pràcticament el mateix que va iniciar-la, llevat d'algunes baixes i d'unes quantes noves incorporacions. La mitjana és d'un dotzena de persones fixes, obertes a qualsevol col.laboració local o de fora. Es reuneixen setmanalment. Durant molts números s'encarregaren també de la compaginació. Des del número quinze, d'aquest aspecte més tècnic se n'encarregà un professional.

El nucli de la revista, on es desenvolupa el tema principal,

és el dossier, en el qual col.labora gran part de la redacció. Altres seccions fixes són "El poble viu", "Bústia oberta", "Plats i olles" i "La salut, un hàbit", a més de les d'esports, entreteniments, humor, col.laboracions, etc. N'hi ha per a tots els gustos.

La part d'il·lustració fotogràfica, totalment indispensable, des de l'inici va comptar amb tres fotògrafs: Albert Sala, Lluís Molins i Joaquim Puigvert, farmacèutic de Vilobí i autor de la major part de les obres fotogràfiques publicades.

La revista té uns punts de venda al municipi i uns quants subscriptors fixos que la reben a punts ben diferents. No obstant això, la seva distribució és gratuïta per a totes i cadascuna de les famílies censades al terme. S'intercanvia amb les d'altres

Els tosquistes, postres típiques, elaborades pel pastisser del poble.

municipis i s'envia a alguns organismes i hemeroteques.

Paral·lelament a *Tosquija*, i amb un esquema similar, el dia de Sant Jordi l'escola edita *La Tosquigeta* des de les pàgines de la qual els més petits s'inicien en el món de la comunicació escrita.

jo llegeixo TOSQUIJA

revista de Vilobí d'Onyar, Salitja i Sant Dalmai

Adhesiu creat per tal de donar a conèixer Tosquija.

VIES DE COMUNICACIÓ

38

Tartana del flequer de Salitja, Robert Fornells, el qual, en els cinquanta, repartia el pa pels masos.

92

Des que, l'any 1850, Pascual Madoz va descriure les comunicacions del municipi, dient, que "*Los caminos son locales de ruedas y de herradura*", hi ha hagut un esforç constant per tal de millorar. En tots els consistoris i en totes les èpoques, el tema de les comunicacions ha estat un dels més debatuts.

S'iniciava el segle XX amb un pla de camins veïnals impulsat per la Diputació. Un dels primers projectes va ser la construcció de la carretera Girona-Santa Coloma de Farners, per la qual, segons una nota treta del dietari de l'escolpeter Martí Esteve, l'any

1914 començaren a circular els cotxes, tot i que va trigar uns quants anys més a quedar enllestida.

L'any 1926, en temps de la Dictadura de Primo de Rivera, l'Ajuntament donà la seva opinió sobre el projecte de construcció del ferrocarril que havia d'unir Anglès, Santa Coloma i l'*Empalme* (estació de Maçanet-Massanes) que no va ser res més que un projecte.

Tornant a les carreteres, la construcció del tram que havia d'unir la N-II amb la de Santa Coloma, passant pel centre de Vilobí (carrer de Sant Josep), va ser un dels temes més discutits per part de diferents consistoris i durant molts anys.

El camí existent s'havia fet insuficient i calia ampliar-lo, millorar-lo i eliminar l'anomenat Pas Llarg de l'Onyar, intransitable en dies de riudes. En aquell lloc calia construir-hi un pont.

Ja l'any 1918, en temps de la Mancomunitat de Catalunya, es va declarar d'utilitat pública aquesta carretera.

Després de molt discutir-ho, l'any 1933 s'aprovà un pressupost extraordinari i es buscà la manera de finançar el projecte. Una part del capital va ser aportat per un préstec de particulars a l'Ajuntament, amortitzable en 10 anys al 4% d'interès. La resta, per mitjà

d'un crèdit hipotecari concedit per la Generalitat. El seu cost, considerat excessiu per part d'alguns regidors, va provocar que veïns de Salitja i de Sant Dalmai sol·licitessin la segregació dels seus pobles.

Josep Madrenys i Boades, que ja havia cedit els terrenys per a les escoles i per a obrir el primer tram del carrer de Sant Josep, també va vendre a molt bon preu la part de terres destinades a la prolongació de l'esmentat carrer, que havia d'integrar-se a la projectada carretera. Alhora que altres veïns van cedir gratuïtament uns terrenys afectats. S'inicià la construcció l'any 1933. En unes declaracions de l'alcalde Francesc Pascual i Pons, fetes al diari *Los Sitios*, de Girona en l'any 1950 es denunciava el seu mal estat i el retard en acabar-la: "En la carretera que va de Vilobí a la general

empiezan a poner la grava a los veinte años justos de haberla construido ¿cómo estará la pobre?", es lamentava al periodista que li feia l'entrevista.

El mitjà de transport més habitual seguia essent el carro i la tartana, tot i que algunes famílies ja disposaven d'automòbil. El Chevrolet de can Roscada, de 15 a 20 places, era, però, el transport més habitual per a anar al mercat o a l'estació del tren.

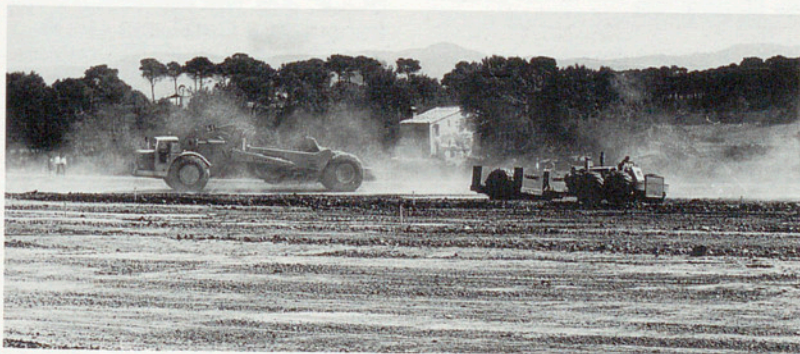
Des de l'estiu de 1967, el municipi compta amb les instal·lacions de l'aeroport Girona Costa-Brava, instal·lat, en gran part, en terrenys de Salitja, per la qual cosa s'hagueren d'enderrocar 15 cases, de les quals tres es dedicaven a la fabricació de rajols i les restants a les feines de pagès. Tot i que la compensació econòmica va

satisfer la majoria, no va pas ser senzill, de convèncer tothom. Abandonar les cases i les terres que durant generacions havien estat la base econòmica de moltes famílies suposava donar un gran pas, si més no a nivell sentimental.

A nivell municipal, en un primer moment va semblar que seria una bona inversió, però la realitat va demostrar el contrari. L'Ajuntament de Vilobí, presidit aleshores per Josep M. Vidal i Grau, no va rebre cap quantitat, ni pel permís d'obres ni pel d'activitats, atès que les obres militars estaven exemptes d'obligacions tributàries. Si s'haguessin aconseguit compensacions, uns ingressos importants, hom els hauria invertit en millores municipals, tal com era previsible. Segons aquest alcalde, es pot considerar l'aeroport com un municipi dins un altre.

En la dècada dels vuitanta es va involucrar de nou Vilobí en un ambiciós projecte de carretera, pensat i finançat per la Generalitat: l'Eix Transversal de Catalunya, que travessa d'est a oest tot el terme, malgrat no tenir cap accés directe al poble.

Realment, la situació descrita per Madoz res té ara a veure amb la realitat actual.

Màquines que intervingueren en la construcció de l'aeroport i que van transformar el paisatge d'aquella zona.

Bibliografia

AEBISCHER, P." Els topònims de Catalunya. Etudes de toponymia catalane". Memòries de la secció Filològica de l'I.E.C. Barcelona, 1926.

DD.AA. Quadern extraordinari dedicat a: 10 anys d'activitats. Associació Arqueològica de Girona. 1983.

DD.AA. "La guerra civil a les comarques gironines". Centre d'Estudis Històrics i Socials, Girona, 1982

DD.AA. "Carícia de volcà". Ajuntaments de Bescanó i de Vilobí d'Onyar, 1991

ESTEVE CRUAÑAS, Lluís." A l'Empordà i a la Selva hi ha teules decorades". Serra d'Or, febrer 1967

GRAU Josep M.T. i PUIG Roser. "Vidriers a la comarca de la Selva (ss. XVI-XIX)". Quadern de la Selva, nº 5. C.E.S. Sta. Coloma de F. 1992.

LANAO, P. i VINYOLES, C. Història de la Guerra Civil a les comarques gironines, Presència El Punt, Girona 1986

LLINÀS, J., LLORENS, J.M. i MERINO, J. "La telegrafia òptica a la Selva (1848-1862). Quadern de la Selva, nº 9.

C.E.S. Sta. Coloma de F. 1996
MALLARAC, Josep M. "Els volcans". Quaderns de la Revista de Girona,

MARQUÈS, J.M. "Vilobí d'Onyar a través del capbreu d'en Ramon Malars (1338)" Programa de la Festa Major de Vilobí d'Onyar, 1976.

Idem. "Pere Antoni de Vilobí, síndic dels remences (1483-1493)". Ajuntament de Vilobí d'Onyar, 1975

Idem. "Uns homes de Vilobí compren per al rei la jurisdicció del poble (1374)". Pograma de la Festa Major de 1977.

Idem. "Església a Vilobí d'Onyar", Cassà de la Selva, 1978.

MOTJÉ, Lluís. i COMPTE, Cesc." Itinerari de Natura: el volcà de la Crosa". Naturalistes de Girona, s/d

NOLLA, J.M. i CASAS, J. "Carta arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al NE de Catalunya". Centre d'Investigacions Arqueològiques. Girona, 1984

PUIGVERT i SOLÀ, J.M. "El creixement urbà d'una comunitat rural (Vilobí d'Onyar, 1833-1861)". Quaderns de la Selva, núm. 2

C.E.S., Sta. Coloma de F., 1989

Idem. "Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetat. (Riudellots de la Selva)". Fundació Vives Casajuana, Barcelona, 1989

PUJOL i COLL, Josep. "La construcció del temple parròquial de Vilobí d'Onyar". Quaderns de la Selva, 7 C.E.S., Sta. Coloma de F., 1994.

SALAMAÑA, Isabel. "La Selva, estructura socio-econòmica d'una comarca heterogènia". Caixa de Catalunya, 1990.

SOLE, J.M i VILLARROYA, J. "La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)" Publicacions de l'Abadia de Montserrat, núm 84, Barcelona, 1990

SOLÉ, J.M. "La repressió franquista a Catalunya (1938-1953)". Edicions 62, Barcelona, 1985, 1986

Agraïments

Seria injusta, si no agraïs als informadors orals, Josep Molins, Francesc Valls, Joaquim Rovira, Joaquim Puigvert, Joan Barrera, Àngel Comas, i al ja traspassat Lluís Cornellà, les seves vivències i records. També a Lluís Motjé, Joan Llinàs, Joan Bosc, Josep Cases, Joaquim Vivas i Josep Busquets la seva ajuda i de manera molt especial a l'Ajuntament i als rectors les facilitats per a consultar els arxius. Finalment, a Joaquim M. Puigvert els seus suggeriments i a totes aquelles persones que d'una o altra manera m'han donat suport. Moltes gràcies.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Pertanyen a l'Arxiu Municipal de Vilobí les il·lustracions de les pàgines 9 (dalt), 10, 11, 61 (dalt), 73 (dalt), 79 (dalt), 88, 93 (baix).

Pertanyen a l'Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners, les il·lustracions de les pàgines 14 i 49.

La fotografia de la pàg 46 és d'en Fargnoli.

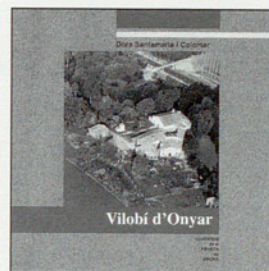
La il·lustració de la pàg 61 (baix) pertany a l'Arxiu Municipal de Girona.

La fotografia de la pàg 65, pertany a l'Arxiu Mas.

La fotografia de la pàg 67 (baix) és d'Albert Sala. La de la pàg 70 pertany a la família Llorens, la de la pàg. 71 (dalt) a la família Valls, la de la pàg 71 (baix) i la il·lustració de la pàg 74 a la família Molins, la fotografia de la pàg 73 a la família Rovira. Les fotografies de la pàg 75 pertanyen a la família Pagès, la de dalt, a la família Comas, la del mig i a la família Barrera la de baix. Les fotografies de la pàg 79 (baix) i 81 (baix) pertanyen a la família Pascual.

La resta de fotografies són obra o pertanyen a Joaquim Puigvert i Pastells.

El planol de situació del terme municipal i el del volcà de la Crosa són de Salvador Oliva.

Quaderns de la Revista de Girona

és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

Guies

Títols publicats

Els jueus a les terres gironines

per Ramon Alberch
i Narcís Jordi Aragó

Rutes d'art sacre (1939-1985)

per Josep Maria Marquès

Les havaneres, el cant d'un mar

per Xavier Febrés

Els estanyes eixuts

per Josep Matas

El món del suro

per S. Hernández i Bagué

El Ter

per J. Boadas,
J. M. Oliveras i X. Sunyer

Trens i carrilets

per Josep Clara

Canvistes i banquers

per Narcís Castells

Màgiques, pors i supersticions

per Carme Vinyoles

Els volcans

per Josep M. Mallarach

Els indians

per Rosa Maria Gil

Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós

per Josep Clara

Cristians de Girona

per Josep M. Marquès

L'estany de Banyoles

per M. Coma
i J. Gratacós

Els rellotges de sol

per M. Gil

Els maquis

per J. Clara

Els monuments megalítics

per J. Tarrús
i Júlia Chinchilla

El pessebrisme

per J. Dalmau i Corominas

La ceràmica

per Andreu Bover

La farga

per Jordi Mascarella

Castells vius

per C. Vinyoles, M. Torns
i P. Lanao

La pesca

per J. Sala
i J. Domènech

La ramaderia

per P. M. Parés i T. Vilaró

Els protestants

per Josep Clara

La tramuntana

J. M. Dacosta, X. Febrés

El Montseny

J. M. Rueda i J. Tura

L'electricitat

per M. Pous i J. Collot

El periodisme

per Lluís Costa

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri

per Jaume Portella

La processó de Verges

per Jordi Roca

Anglès

per Pau Lanao

Sant Feliu de Guíxols

per Àngel Jiménez

Llagostera

per Dolors Grau

Castelló d'Empúries

per Miquel Planas

Tossa

per Jaume Lleonart
i Maria del Pilar Mundet

Palamós

per Rosa Maria Medir
i Carles Sapena

Besalú

per Joan López

Les Planes d'Hostoles

per J. Campistol, J. Canal
i M. Soler

Agullana

per Enric Tubert

Olot

per Jordi Canal i Morell

Llegendes i misteris de Girona

per Carles Vivó

Palafrugell

per Xavier Febrés

La Jonquera

per Albert Compte

La Cellera de Ter

per D. Pujol i Ll. Llagostera

Cassà de la Selva

per E. Bagué, O. Gutiérrez,
J. Carreras

Hostalric

per M. Duran, J. Juanhuix
i R. Reyero

Figueres

per A. Romero i J. Ruiz

Crespià

per J. Busquets

Lloret de Mar

per Joan Domènech

Banyoles

per J. Grabuleda i J. Tarrús

Puigcerdà

per Sebastià Bosom

Begur

per Lluís Costa

Viladrau

per M. Feliu, I. López,
X. López i Ll. Pagespetit

Camós

per M. Duran

Camprodon

per Silvia Planas

Maçanet de la Selva

per El Taller d'Història

Sant Jordi Desvalls

per S. Planas i N. Puigdevall

Ribes de Freser

per Miquel Sitjar i Serra

Salt

per X. Alberch i J. Burch

Sant Joan de les

Abadesses

per J. Albareda i J. Ferrer

La Vall de Bianya

per J. Murlà Giralt

Capmany

per A. Egea i M. Roig

Gualta

per Ramon Alberch

Platja d'Aro

per Pere Barreda

La Vajol

Albert Juanola i Boera

Vilobi d'Onyar

per Dora Santamaria

Aquesta monografia pretén donar una visió general i a l'abast d'un ampli públic dels aspectes històrics, polítics, socials i culturals que han protagonitzat la història local i que han configurat la personalitat dels tres pobles que formen el municipi de Vilobí d'Onyar. Els seus capítols són el resultat de conjugar dades bibliogràfiques amb dades inèdites, fins al moment, molt especialment pel que fa al segle XX.

Dora Santamaria i Colomer va néixer a Vulpellac l'any 1948 i des del 1984 viu a Vilobí d'Onyar. Es Llicenciada en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona. Ha treballat en l'organització de l'Arxiu Municipal de Vilobí d'Onyar i ha publicat articles en revistes comarcals i locals. És membre de l'equip de redacció de la revista Tosquiija i de la Junta Directiva del Centre d'Estudis Selvatans.

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona